

ОСТАП ВИШНЯ

ВИБРАНІ ТВОРИ

КРАКІВ 1940

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

Накладом „Українського Видавництва”, Краків, Кармелітська 34/II.
Друк: „Нова Друкарня Денникова” під наказною управою, Краків.
Verlag: »Ukrainischer Verlag« G. m. b. H. Krakau, Karmeliter-
strasse 34, II.
Druck.: »Nowa Drukarnia Dziennikowa« Kommissarische Ver-
waltung Krakau, Orzeszkowagasse 8.

ОСТАП ВИШНЯ

Від часів раннього романтизму, точніше від появи сентиментальної „Наталки Полтавки” (1819 р.), ввійшло в звичай окреслювати українське письменство як суто ліричне й трагічно сумне в основах і в вияві. Прийнявся загальний погляд, що найбільш питома, може навіть одиноким можлива, риса української національної вдачі, і — що за тим іде — української літератури, є розливний сентименталізм і песимістичне світосприймання.

Не дивлячись на те, протилежна струя, що є здоровим доповненням тамтої, все пробивалася на поверхню літературного життя, навіть у часи панівного романтичного песимізму. Бо, що раніше інакше бувало, це загально відомо. В українській літературі XVII—XVIII ст. і початку XIX. поруч думи і елегії почесне місце займали такі жанри, як анакреонтик, інтермедія й пародія. Цей великий бароково-псевдокласичний етап розвитку української літератури доходить до свого апогею у творчості Івана Котляревського, якраз у його прекрасній травестованій „Енеїді”. Гумористична „Енеїда” й сентиментальна „Наталка Полтавка” — твори одного й того самого автора, вказують як не можна краще, що ці дві течії в літературі не виключаються, а навпаки доповнюються. Так було й раніше, наприклад у авторів трагедій, що писали рівночасно веселі інтермедії, так було й пізніше, як це бачимо у творчості Степана Руданського, Осипа Маковея, чи Володимира Самійленка.

В творчості цих — і багатьох інших — українських поетів гумор як ознака оптимізму знайшов такий же сам природний вияв, як і песимізм. Проявився він у багатьох літературних жанрах, як складовий елемент, а зокрема в цілій низці собі лише питомих, як весела пісня, сміховинка, інтермедія, пародія і травестія та ін. В цих жанрах виступає він уже як панівний, коли не виключний елемент.

Останні десятиліття, що позначилися буйним розвитком преси, ввели до літератури ще один жарн: фейлетон. По суті є це ніщо інше, а гуморска — новеля веселого змісту. Одначе сьогодні під цей термін — подібно як під термін „повість” — підпадає вже кілька різних літературних жанрів, починаючи від репортажу — справоздання про дрібну, проминальну подію, кінчаючи на глибокій психологічній новелі веселого змісту. Одне залишається питоме всім цим жанрам: справжній реалізм і своєрідне наставлення — світосприймання, яке знову лише з великим застереженням й дуже загально можемо назвати оптимістичним у гумористичному вияві.

Творцем фейлетону в такому широкому розумінні, та всетаки фейлетону як літературного жанру, був у нас Осип Маковей, а майстром, у якого цей жанр дійшов до найвищого — по-сьогодні — щабля свого розвитку є Остап Вишня.

Великий майстер слова, плекає Вишня всі роди гуморески від фейлетону на теми дня до найглибших психологічних тем.

З літературного боку — і не лише з літературного — саме ці останні мають найбільшу вагу. Те, що в першій мірі вражає читача в гуморесках Вишні, це реалістична наявність української національної психіки, що представ-

лена в його творах через призму гумору в різних видах і можливих виявах. Представлена вона так талановито, так реалістично й так всесторонно, що підносить автора до висот національного поета.

В поодиноких гуморесках представив Вишня мало-що не всі хоч би троха замітніші риси української національної вдачі, аналізуючи їх острим скалпелем сатири. Відокремлені і представлені поодинокі риси в острому зарисі реалістичної події, чи надсподівано міцної пуанти викликають неабияке враження на читача, даючи рівночасно свідоцтво великому талантові автора.

Остап Вишня зафіксував мало що не всі хочби чим-небудь замітніші події, що мали місце в Україні в 1918—1930 роках, в отих бурхливих і великих роках. Тонкий знавець української національної вдачі, добрий обсерватор і великий реаліст, дає іноді речі, що мають крім високої літературної вартости, вартість суспільно-національного документу, і то документу першорядної ваги завдяки його історичній правді, динаміці вияву, всегронньому освітленню моменту і — що вже не залежить від автора, а від зовнішніх обставин — своєрідній виключності. Річ у тому, що в даних обставинах гуморески Вишні є сливе одиноким нефальшованим виявом національного життя і реакції на зовнішні події в умовах суворой дійсности.

Що Вишня став справді національним поетом — potwierджує не лише літературний дослід його творів, але також відношення читача до його творів.

Твори Вишні розійшлися за короткий відносно час, бо від 1924—1930 р. у поверх міліоновій кількості примірників книжок. Коли й не рахувати безмежно великої кількості примірників часописів, в яких надруковані гуморески Вишні, то всетаки слід на основі цих найоб'єктивніших даних ствердити, що Вишня є безумовно найпопу-

лярнішим українським письменником нашої доби. Ніхто йому в тому не дорівнює, а сам він підходить тут дуже близько до популярності найпопулярнішого з українських письменників — Т. Шевченка.

*

Остап Вишня це псевдонім Павла Губенка, що народився 14 листопада 1889 р. в містечку Грунь (звідсіля другий псевдонім Павло Груньський), полтавської округи, в селянській сім'ї. Скінчив відріково-фельдшерську школу в Києві, і студії в київській юридичній університеті.

Свої фейлетони друкуючи з 1919 р. Найважливіші збірки його гуморесок такі: „Кому веселе, а кому й сумне” (Харків 1924), „Діла небесні”, „Репяшки”, „Літературні усмішки”, „Вишневі усмішки сільські”, „Вишневі усмішки кримські” (1925), „Українізуємось” (1926), „Вишневі усмішки кооперативні” (1927) і багато інших. Збірне видання гуморесок п. н. „Усмішки” вийшло в 4 томах. крім того вийшли „Вибрані твори”. Всі ці книжки виходили багатьома накладками.

Від 1931 р. Вишня під натиском обставин нічого не пише. Не відома теж його доля.

*

Найпопулярніший письменник на Наддніпрянщині був мало відомий на Західній Україні. Поза низкою гуморесок, передрукованих у часописах, вийшла мабуть лише одна збірка („Усмішки”, вибір за редакцією підписаного, Львів 1935).

Є. Ю. Пеленський.

У К Р А Ї Н І З У Є М О С Ь

„ЧУКРЕН”

Сива - сивезна старовина...

Отоді ж таки, як жила - була на світі Атлантида, гонів із сотню за Атлантидою, трішки вбік, праворуч, була друга казкова країна, що мала чудернацьку трохи назву »Ч у к р е н «.

Звалася так та казкова країна через те, що її населення, люд тоб-то її божий, завжди чухався.

Дитинча маленьке, як тільки починало було спина-тися на ноги, і коли було його чи запитують про що-небудь, чи загадають що зробити, зразу воно лізе до потилиці й починає чухатись. І так ото чухається все своє життя, аж поки дуба віріже...

Через те й країна та звалася »Чукрен«.

Власне кажучи, перша її назва була не »Чукрен«, а »Чухрен«, але згодом »хи« перейшло в »ки«, а право-писна комісія той перехід »хи« на »ки« затвердила. Так назавжди й залишилася назва тої країни »Чукрен«.

Жили там люди — чухранці.

Усе було вони чухаються та співають.

До співів вони були великі мастаки.

Співають було цілими століттями.

Спочатку в них пісні були дуже короткі, мелодійні і з глибоким змістом, а потім, як уже було заведено »Все-чухраїнський день музики«, почали співати »Корита«:

Ой, корито, корито,
Повне води наливо.
Там дівчоньки води мили,
А мальчишки воду пили.

Не хочу я чаю пий,
Не хочу заварювать,
Не хочу тібе любити,
З тобою разгаварювать.

Співали вони так, що сусіди їхні, атлантидяни оті самі, аж вікна було зачиняють:

— Співають чухраїнці! От народ!? А коли ж вони вже за індустріялізацію візьмуться?

А ті співають, а ті співають...

Перестануть, почухаються та знову:

Ти скажи мені пачему,
По какому случаю,
Одного тібе люблю,
А десяток мучаю.

Отак і жила та казкова країна »Чукрен«.

І якось вийшло так, що мала вона святкувати якесь дуже велике ювілейне свято: чи то десятиріччя якоїсь події, чи то ювілей якогось громадського дуже важливого чинника, — одне слово, дуже якесь велике мало відбутися свято.

Вирішили святкувати.

От надіходить уже й свято, а чухраїнці чухаються собі помаленьку.

Сусіди збоку нагадують:

— Не прогавте, хлопці!

А чухраїнці їм:

— Нічого! Встигнемо з козами на торг.

Та й дочухалися до того, що перед самісіньким святом тик-мик, а святкувати нема з чим. Не підготувалися як слід...

Що маєш робити?

Так вони що втнули? Хитрий нарід був. Рік у їх мав 365 день, так вони взяли й ухвалили:

Через те, мовляв, що рік для нас дуже короткий,
ухвалюємо, що з цього числа рік у нас має бути на
тис ячу днів.

Щоб не дуже, значить, поспішали.

Зраділи всі дуже...

А заслужена їхня артистка вийшла на сцену в на-
роднім театрі й проспівала художньо:

Віють вітри,
Віють буйні,
Аж-аж-аж дерева гнуться.

На тім, поки що, і кінчився «народний здвиг» з цьо-
го приводу.

Отака була колись казкова країна «Чукрен».

„ЧУХРАЇНЦІ”

(Спроба характеристики)

П е р е д м о в а.

„Чухраїнці”, як ми знаємо, це дивацький нарід, що жив у чудернацькій країні „Чукрен”.

Країна „Чукрен” була по той бік Атлантиди.

Назва — „чухраїнці” (і про це ми знаємо) — повстала від того, що нарід той завжди чухався.

В цій моїй науковій праці ми спробуємо, за викопаними матеріалами зазнайомити з характеристикою вищезазначеного дивного народу.

Р о з д і л І.

Країна „Чукрен”, як про те свідчать матеріали, знайдені при розкопках гробниці чухраїнського царя Передериматнюріохора, розлягалася на чималім простороні від біблійської річки Сону аж до біблійської річки Дяну. Біля річки Сону простягалося пасмо так званих Кирпатих гір. Це — на заході...

Південь країни „Чукрен” обмивало море з водою синього кольору. Синім те море зробилося дуже давно, ще тоді, коли найбільша в світі ката-клізма — одділила океани від землі. Тоді те море хотіло зробитися океаном — надулося, посиніло, та так синім на ввесь свій вік і залишилося.

В сине море текла найулюбленіша чухраїнцям річка Дмитро. А на південному заході була велика річка — Дсітро. Од цих річок і чухраїнці прибрали назв: Наддмитрянців і Наддсітрянців. Наддмитрянці — це ті, що

жили над річкою Дмитром, а Наддсїтрянці — над Дсї-
тром.

Чухраїнців було чимало: щось понад тридцять міль-
йонів, — хоч здебільша вони й сами не знали, хто вони
такі суть . . .

Як запитають було їх:

— Якої ви, лорди, нації?

Вони, почухавшись, відповідають:

— Та хто й зна?! Живемо в Шенгерієвці. Право-
славні.

„Чукрен” була країна хліборобська. На ланах її на
широких росли незнані тепер хліба: книші, паляниці,
перепічки...

А найбільше чухраїнці любили на вгородах соняч-
ники.

— Хороша, — казали вони, — рослина. Як зацвіте-
зацвіте-зацвіте.

А потім, як і схилить голову і стоїть перед тобою,
як навколюшка... Так ніби він — ти, а ти ніби — пан.
Уперто покірлива рослина. Хороша рослина.

Розділ II.

Мали чухраїнці цілих аж п'ять глибоко національних
рис. Ці риси настільки були для них характерні, що ко-
ли б котрийсь із них загубився в мільйоновій юрбі собі
подібних істот, кожний, хто хоч недовго жив серед
чухраїнців, вгадає:

— Це — чухраїнець.

І ніколи не помилиться. . .

Його (чухраїнця) постать, його рухи, вираз, ска-
зати би, всього його корпусу — все це так і випирає оті
п'ять голівних рис його симпатичної вдачі.

Риси ці, як на ту старовинну термінологію звали-
ся так:

1. *Якби ж знаття?*
2. *Забув.*
3. *Спізнився.*
4. *Якось то воно буде!*
5. *Я так і знав!*

Розглянемо поодиночі всі ці п'ять характерних для чухраїнця рис.

Нагадаємо тільки, що розкопані матеріяли сильно потерпіли од тисячолітньої давнини, а декотрі з них й понадривані так, ніби на цигарки, хоч матеріяли ті ні на книжки з сільського господарства, ні на газети не похожі.

Одну з книжок, писану віршами, викопано разом із глечиком.

Академики кажуть, що очевидно, чухраїнці накривали глечики з молоком поезією: настільки в їх була розвинена вже тоді культура.

Книжка дуже попсована, вся в сметані. Сметана та взялася струпом. Хемічний дослід того струпа виявив, що то — крейда. Як догадуються вчені, сметану ту було накрито книжкою біля якогось великого міста.

Отже, дуже тяжко працювати над тими матеріялами. Через те характеристика кожної національної чухраїнської риси може бути не зовсім повна.

Ми зарані просимо нам те дарувати. Не ми в тому винні, а тисячоліття.

Визначати науково кожну окрему рису ми, за браком часу й місця, навряд чи зможемо. Доведеться обмежитись наведенням для кожної з них наочних прикладів: так, ми гадаємо, буде й швидше, й для широкого загалу зрозуміліше.

Якби ж знаття.

Найхарактерніша для чухраїнців риса. Риса — мати. Без неї чухраїнець не чухраїнець, а риса ця без чухраїнця — не риса.

Повстала ця риса в чухраїнців от з якого приводу. Вшивав один із них хату. Зліз аж до бовдура і посу- нувся. Сунеться й кричить:

— Жінко! Жінко! Соломи! Соломи! Соломи!...

Геп!

— Не треба...

Це, значить, кричав чухраїнець жінці, щоб вона, доки він гепне, соломи на те місце, де він гепне, підісла- ла. Не встигла жінка цього зробити. Тоді виходить: „Не треба”.

І от після цього й укоренилася глибоко ця риса в чухраїнцеву вдачу. Як тільки яка притичина, зразу:

— Якби ж знаття, де впадеш, — соломки б підіслав.

Або:

— Якби знаття, що в кума пиття...

І так в кожному випадку життя чухраїнського цивілі- зованого.

От будують чухраїнці якунебудь будівлю громад- ську. Збудували. А вона взяла й упала. І зразу:

— Якби ж знаття, що вона впаде, ми б її не сюди, а туди будували.

Є серед матеріалів характерний запис, як попервах чухраїнці свою культуру будували. Узялися дуже ре- тельно... А потім за щось завелись, зразу за голоблі (була в їх така зброя, на манір лицарських середньовічних спи- сів) та як зачепились полемізувати... Полемізували - поле- мізували, аж дивляться у всіх кров тече... Тоді повставали й стогнуть:

— Якби ж знаття, що один одному голови попро- валюємо, не бились би.

Сильно тоді в них культура затрималася... Та й не дивно: з попроваленими головами не дуже культурне життя налагодиш...

Вирішили якось вони театр організувати. Запросили

спеціальну людину. Бігали, говорили, обговорювали. Хвалилися, перехвалювалися. Підвела їх та людина: не організувала театра, а зовсім навпаки.

Тоді почухались.

— Якби ж знаття...

І почали знову.

І не було жоднісінького чухраїнця без отого знаменитого:

— Якби ж знаття...

Якось то воно буде. Я так і знав.

З цією головною рисою тісно зеднані четверта й пята риси в чухраїнців, а саме: *»якось то воно буде«* та *»я так і знав«*.

Коли чухраїнці було починають якусь роботу, хоч би в якій галузі їхнього життя та робота виникла, і коли хто небудь чи збоку чи може трохи прозорливіший зауважив:

— А чи так ви робите?

Чухраїнець обов'язково подумає трішки, почухається і не швидко покаже:

— Та! Якось то вже буде!

І починає робити...

Коли ж побачить, що наробив аж пальці знати, тоді:

— Я так і знав!

— Що ви знали?

— Та що отак буде!

— Так навіщо ж ви робили?

— Якби ж знаття...

— Так ви ж кажете, що знали?

-- Так я думав, що якось то воно буде!

Один індійський мудрець, коли йому про це тоді розповідали, сказав:

— Дивне якесь *perpetuum mobile*,

З а б у в. С п і з н и в с ь.

Друга риса »забув« і третя — »спізнавсь«, — характерні так само риси для чухранців, але вони особливих пояснень, гадаємо, не потребують...

— Чому ви цього не зробили?

— І-і-і-ти! Забув! Дивись?!

Або:

— Чого ж ви не прийшли?

— Та засидівсь, глянув, дивлюсь — спізнавсь! Так я й той... облишив. Якось то, сам собі подумав, воно буде.

.
Істинно дивний народ.

РОЗДІЛ ІІІ.

Країну „Чукрен” залила стихія разом із Атлантидою.

Один чухраїнський поет, грізної стихії перелякавшись, заліз на височенну вербу й чекав смерти. Коли вода вже заливала його притулок, він продекламував журно:

Ой, поля, ви, поля,
Мати рідна земля,
Скільки крові і сліз
По вас вітер розніс.

А в цей момент пропливав повз ту вербу атлантидинин і, захлинаючись уже, промовив:

— І все по дурному!

П і с л я м о в а.

Читав я оці всі матеріяли, дуже сумно хитаючи головою.

Прочитавши, замислився і зідхнув важко, а з зідханям тим само по собі вилетіло:

— Нічого. Якось то воно буде.

Тьху!

ДЕЩО З УКРАЇНОЗНАВСТВА

I. Спеціально для русотяпів.

Кілька популярних лекцій з українознавства спеціально для тих людей, що досі ще цією справою не цікавилися, не цікавляться й не цікавитимуться...

Що таке Україна?

Україною зветься „искони русская земля — Малая Русь, где все обильем дышет”...

Розляглася на просторах Харківської, Полтавської, Чернігівської губернь, Новоросії й Юго-Западного краю.

Це велика Україна. Крім того, до України ще належать: Червона Русь, потім Прикарпатська Русь, Угорська Русь і, взагалі, всіляка така підяремна Русь.

От значить, Мала Русь + Червона Русь + Угорська Русь + Прикарпатська Русь + Підяремна Русь = Україні.

Є ще на світі: Біла Русь, Фінляндська Русь, Литовська Русь, Кавказька Русь, Туркестанська Русь, Сибірська Русь, але ці до України не належать.

Столиця України — Київ.

Виконує обовязки „матери городов руських”.

Батька городів руських не знайдено, але він безперечно деє.

Утік своєчасно, наплотивши силу всіляких городенят.

Дядько руських городів — Чернігів, вітчина св. Федоська Углицького, що його дуб і досі допомагає від

зубного болю. Вживають того дуба так: одкушують од дуба обапола хворим зубом і їдять того обапола до цурки.

Кумувала в Києві Біла-Церква, а бабувала Полтава.

Житомир на христини книші пік, а Вінниця самогон гнала.

Головна річка на Україні — Дніпро, що зветься ще „русской славы колыбель”.

Населення на Україні — малоросійські хохли.

Звуть їх Солопіями. Вони всі в широких штанах.

Балакають мужицькою мовою і співають малоросійських пісень з гопаком.

Мужицька мова тепер державна і всі її повинні знати.

Вона дуже подібна до російської.

По-російському — *трест* і по-українському — *трест*.

Синдикат — і по-російському, і по-українському — *синдикат*.

Тантьєма — так само і по-російському, і по-українському.

Так що різниці майже нема ніякої й вивчитися тої мови для тих, кому я оце присвячую своє українознавство, — не важко.

От тільки слово *процент* по-українському не *процент*, а *відсоток*. Але зміст його однаковісінський.

А там *біржа*, *золото*, *червінці*, *банкноти*, *стерлінги*, *долари*, це однаково і по-російському і по-українському.

Отже, не бійтеся українізації.

II. Для щирих українців.

А це лекції для тих, що перецікавлювалися, перецікавлюються й перецікавлюватимуться Україною.

Що є таке Україна?

Ненька-Україна — це держава від Біскайського моря й до пустелі Гобі або Шамо.

Заснувалася вона ще за 5000 років до сотворення автокефальним Богом світу.

Першу людину звали Остап (не Вишня, бо тоді ще прізвиськів не було), а його жінку — чорнобрива Галя.

Підчас всесвітньої потопи ковчега збудував не Ной, а гетьман Дорошенко, що й урятував сім пар чистеньких українців, одну вишневу кісточку, з якої й пішли на Вкраїні вишневі садки; Брівка, що дав потім цілу породу щироукраїнських Рябків, Лисків та Лапків; кілька мотків заповохи для вишивання сорочок, шматок полотна, горщик для борщу, кишку для ковбаси, булаву, клейноди й ноти до „Гиля, гиля, сірі гуси”...

Потім того вже на Україні жили єгипетські фараони, Генрих Наварський, династія Бурбонів, Римський Папа, Іван Каліта. Все це були українські гетьмани, що їх свого часу Іловайський затаїв.

Дніпро на Україні найбільша в світі річка, йде вона від Місісіпі, через Гольфштром у Синєє Море. Раніш по Дніпру плавали „Титаники”, але треклятущі кацапи випили Дніпро-Славу і він трохи ніби висох.

Але то дурниця: тую воду Дніпровую з кацапів ми видавимо.

Мова на Вкраїні найкраща, небо найкраще, ґрунт найкращий, залізниця найкраща; нарід найкультурніший.

На північ від України живуть треклятущі кацапи, що годуються виключно українцями.

На заході поляки, „дуже хороший, братній народ”.

А далі вже йде Європа, що чекає на українську культуру.

Оце невеличкі замітки, що їх нема в жодній історії України, і які я хочу нагадати, щоб їх не забули.

ПЕРШІ КРОКИ

(Поради для ще неукраїнізованих)

Про неприємну справу оце писатиму... Нічого не зробиш: мушу... Посада мені така вже трапилася, а воно ж, кажуть: „уззявся — так роби!”...

Про українізацію писатиму. Декрета ж ото радянська влада видала, щоб закінчити з цією справою. Поспішати треба. А то ще чого-доброго... Знаєте — радянська влада не любить жартувати... Доведеться, братця, при... той... налягти... Українізуємось, давайте, та тоді вже спокійнісінько що-два тижні платню одержуватимемо, до профспілки одраховуватимем, коли треба „Інтернаціонала” співатимем, демонстрації робитимемо...

Як справжні революціонери... Робітничі селяни, одне слово.

Знаю я, що воно не дуже приємно...

То собі сидиш, і всякі „отношения” в тебе тільки: — чирк-чирк! Чирк-чирк — як мухи.

„В ответ на предписание і т. д., і т. і....”

А тепер розженешся... і до словника...

Але що поробиш? Треба: можуть скоротити...

І вчи, і переучуйся, і ходи на лекції... Та ціла морочка... Та ще й морально якось непевний. Все таки, хоч щоб там говорили, а мова мужича... То по-панському говорив, а то по-мужичому. Якось воно, знаєте, не... Та я, одне слово, вас розумію.

І не легенька та мова. Має й граматику й синтаксу й літературу цілу. За один вечір її не подужаєш.

Я по собі знаю, як вона мені нелегко давалась.

Учили мене тої мови української давненько вже...

Я вже був чималим чолов'ягою. Щось було мені місяців, мабуть, одинадцять, а може й цілий рік... Так що вже добре знав, де в матери пазуха розстібається. Мати мене вчила. Каже було:

— Кажі: — дай!

— Нйй, мамо, нйй!

— Дай, кажи, — кажу тобі!

— Нйй, мамо, нйй!

— Нйвкатимеш — не дам.

І не дасть. То я було плачу, ніби мене по штату скоротили...

Так що я за мову ту вкраїнську добре таки натерпівся.

Та ще й тепер маючи вже не одинадцять місяців, а значно більше як рік, — та й то доводиться і в граматику зазирнути, а іноді то й у словник...

· Отака та мова...

Хоч особливо, товариші зави, зами, замзамзави і інші радянські службовці, не лякайтесь. Жахатися нема чого... Мова українська ще нікого не кусала. Були тільки випадки (та й то не пандемічні), що вона друкарщиць, здебільша ніжних блондинок, до плачу доводила...

Але ви ж сами знаєте, які тендитні ті блондинки: вони навіть над ніжним французьким підручником плачуть...

Так що це „не факт”!!

Єдине, що лякати може — це спішність. Але й з цього становища вийти можна. Принаймні так вийти, що не скоротять...

І це не трудно...

Затямте ось що...

Всі папери, писані українською мовою, починайте завжди так:

„З огляду на те та на те”...

Всі папери так починаються...

Це значить, що ви, пишучи листа, на щось „оглядаєтесь”.

По-російському значить: „осматриваетесь”... Людина ви значить „осмотрительная”...

А такі люди цінні і по-російському й по-українському.

Далі. Затямте собі слово — „позаяк”... Це дуже українське слово... Що воно значить, я й сам не знаю, але людина без нього не українець...

Коли вас хто питає:

— Українську мову знаєте?

Кажіть:

— Позаяк я її вчив, значить, знаю...

Квит! Пять! І вищий розряд, як кваліфікованому знавцеві мови української...

Далі. Папери, що ото пишуться в канцеляріях і звуться по-російському „отношениями”, звіть — „відношеннями”. Обовязково. Відповіді пишіть так:

— „З огляду на ваше відношення за № 101, ми на В/відношення, маємо за честь надіслати наше відношення, бо ваше відношення торкається нашого відношення і т. д., і т. і...”

Боже вас борони написати:

„На ваш лист за № 101 відповідаємо... і т. д. і т. д.”

Треба обовязково в канцелярських паперах „нявкати”...

Тоді папери ті звучніші... Як коти в березні...

Далі. Широко вживайте слова: „розумієте”. Як говорите з селянином, так після кожного слова: „розумієте”, „розумієте”... То він вам, кінець кінцем, скаже:

— Ні чорта я не розумію...

І піде... А вам аби він пішов...

Далі. Замість „спасибі”, чи „мерсі” — кажіть „дякую”...

Тільки робіть наголос на не „я”, а на „у”... Дуже ефектне слово... Тоді вас запитуватимуть усі:

— А хто за попа? А чи велика парохвія? А скільки цього посту поспівідали?

Оце поки що візьміть під увагу. Це обов'язково для українізованої людини для того, щоб її не скоротили...

Щасти ж вам, доле, на цім тяжкім, але славнім шляху!

ВОЛЬОВИЙ СПОСІБ

Марину Кривоверху знав я дуже добре... Прекрасна жінка... Працювала вона в однім із „коматів”, а я туди (в „комат”) частенько зазираю по ділах (ділов! ділов!). Ну, й познайомилися...

Марина Кривоверха, розносячи чай, уздрить бувало і мене, та й до мене:

— Мо й ви випили?.. Випийте!... Чайок — він не вредить!...

Марина, як бачите, була в тому „коматі” за служницю... Чай ото було розносить, а після „державних трудів” — „наслідки” було то підмітає, то ганчіркою повитирає, щоб чисто було скрізь.

Завхоз так їй і наказав, як бралася вона за працю:

— Щоб мені скрізь чисто було!

А Марина на те йому:

— Та то вже сама знаю. За те й гроші платите.

Справна була жінка Марина... Ніколи їй ніякого „замічення”...

Була Марина з Полтавської губернії, округ ніяких не визнавала і казала завжди, як було питаєш її:

— Якої ви округи, Марино?

— Та я ж уже вам казала: Полтавської я губернії, а „в'їзду” Кобиляцького... То тепер округи, кажуть, пішли, а я як з села виїхала, так тоді ще писалося, що з „в'їзду”.

Любив я з Мариною побалакати: землячка ж, — полтавська.

Ну, ото було й спитаєш:

— Хто ж ви така, Марино, українка, чи хто?

— Авже ж не хто: полтавська, українка.

— А якою ви мовою говорите?

— Ото причепились! Такою, як чуєте... Якою люди, такою й я...

— Ви в школі вчилися, Марино?

— А як же: дві зими ходила.

— Так якою ж ви мовою говорите?

— Та знаю вже я вас, знаю: вкраїнською говорю.

Побалакаємо ото так і розійдемося.

Хороша була жінка Марина, і роботяща, й привітна...

І про панів не любила згадувати.

Трапилося так, що давненько я з Мариною бачився: не ходив до того „комату”.

Чимчикую якимось улицею, а до мене:

— Драстуйте!...

Дивлюсь — Марина.

— Драстуйте, голубочко! Ну, як воно, що воно? Де ви йдете?

— Та йду оце квитка купувати. Додому їду. Роци-тали!..

— Як?

— А так. Не видержала тої мови вкраїнської... „Здаменту не здала”.

— Як? Розкажіть!..

— А так. Вчили ото нас на курсах, чи як вони, щоб усі по-нашому вивчились говорити й писати... Раніш ото воно „по-панському” все було... І я ото ходила, слухала... Як я людина не дуже ото грамотна, ходила так собі... „Трохи поспиш, трохи послухаєш”. Коли ось комісія:

— Марино, — говорять, — Кривоверха!

Підходю...

— Звідки ви? — питають.

— Полтавська.

— Українську мову знаєте?

— А як же... Руської не втну, а свою — кажу, — знаю.

— Так скажіть нам, що таке „родовий відмінок”?...

Я їм одказую:

— Відмінка не чула, а що-до родів, то траплялося. Родила, — кажу, — од покійного чоловіка Пилипка, та Господь прибрав... Та воно й краще. Як удовою, та ще й з дитиною...

А вони мені:

— Не те! Не те! Ми не про те... „Відмінок”... А „падеж” знаєте що таке?

— Так чула від батька, що колись на скотину було таке лихо, падіж, а за моєї памяти не було такого.

— Не знаєте, — вони говорять, — ви граматики... Сквернуvато. А про „вольовий спосіб” знаєте? Про „повелительное наклоненіє”?... Як воно в нас буде?

— А чого ж не знаю. Звелять — зроблю, не звелять — не зроблю. Наше діло таке.

— Ну, йдіть, — кажуть.

Пішла я... Та оце як бачите — на вокзал аж іду.

— Да-ааа!...

Замислився я дуже: шкода мені землячки зробилося.

І чого я, — думаю, — не комісія?!

Сів в автобус і їду.

Чую розмову:

— Откуда ви, Вадим Федорович?

— Ф-ф-у! Екзамен по українзації держал!..

— Ну і как?

— Прекрасно. Спросили меня про „вольовий спосіб”... Я їм как зашпандоріл: — „Вольовий спосіб”, ето бившее повелительное наклоненіє. Полное окончаніє,

— говорю, форм „вольового способу” таке... Ах, чорт, уже забил! Да ето і не важно... Однім словом, первая категорія...

— Поздравляю! А мене еще предстоїт ета неприємність!...

Щасливий Вадим Федорович.

А Марині, бідолашній, не поталанило.

P. S. Не знаю, може мої тут приклади (про Маринин іспит) подібні до прикладів Виборного Макогоненка в його знаменитих гуморесках, — пробачте мені цей „плагіят”, — я тут зовсім в іншу точку бю. Приклади тут мають другорядну вагу.

I TAM TAKE SAME

З Марсом учора вночі балакав...

Тільки ото він своєю „фазою” до нас повернувся, я на Холодну гору, бінокля на носа — зирк! — а там над самісіньким кінцем, ноги звисивши, чоловіга сидить...

У кепці, в сандаліях, штани під поясок...

Сидить, ковбасу їсть...

Я грамофонну трубу в рота, одкахикавсь, та як двину:

— Здоров, марсіянцю!

— Здрастуй, мать-сира земля!

— Якої губернії?

Щось він мені таке сказав — не розібрав я. Не то катерославської, не то Катеринославської...

— Як живете? — питаю.

— Говоріть, — кричить, — по-руському, а то я по-українському слабувати!

— Не українізувались хіба?

— Ще!

— І в нас іще! Українізуємось оце! Термін надходить! Гарячка!

— Магай-біг!

— Спасибі! А хіба в Бога вірите?

— Дома віримо, на службі — ні!

— І в нас так! А де працюєте?

— У Марсотресті?

- Який розряд!
- Чотирнадцятий плюс двадцять нагрузки!
- Платять?
- Платять! Та оце скорочують!
- А чому?
- Директорової жінки сестра приїхала...
- Розумію! І в нас часом так. А яка влада у вас на Марсі?
- Ради!
- А НЕП є?..
- Нема! Повмирили від „уравнительного”...
- Візьміть наших!
- На чорта вони нам?
- Візьміть — у нас хороші: гладкі та голені...
- Кушайте самі!
- Спасибі! А як у вас діти — інкубаторами, чи по старому?!
- По старому! Один інженір інкубатора був вигадав — жінки й інкубатора побили й інженіра втопили. Родитимемо, — заявили, — самі!
- І в нас самі! А на батьків діти подібні?
- Не дуже! Більше на „дядю”!
- І в нас не дуже! А що у вас зараз робиться?
- Готуємось до перевиборів!
- Жінок вибираєте?
- Вибираємо!
- Скільки відсотків?
- Десять!
- Закройсь, Марсе! У нас двадцять п’ять! Три чоловіки — одна жінка!
- А...

Не встиг більше нічого спитати, бо повернувся Марс іншою „фазою”, якимось смітником, схожим на наш Благбаз після торгівлі...

А на смітнику нікого, крім такої птиці, як наш індик, не було...

Кажуть, що то марсіянська галка...

„УЗСКАКУВАННЯ Й ЗСПРИГУВАННЯ”

Значить, про „узскакування й зспригування”! або про те, як Наркомшляхів „узсакнув” в українську мову, та так „узсакнув”, що сам звітди навряд чи „зспригне”.

А чого він туди „узсакнув”?

Та видав українською мовою. „Обовязкову постанову Наркому Шляхів про охорону порядку та пильнування санітарних (?) правил на залізницях за ч. № 14—11400, 1 вересня 1923 року”.

А чого він її видав?

Ось чому. Так про це пишеться:

„Народній Комісар Шляхів сполучення, вважаючи даного йому декретами... права... обявляє вище складену обовязкову постанову, на підставі якої забороняється”...

„Вважаючи”, значить, „даного йому права” — забороняється:

1. Узскакування та зспригування, коли йде потяг. Винні в цьому порушенні підлягають *штрахві*... „Узсакнув” — „штрахва”.
- „Зспригнув” — „штрахва”.
- Отака та „штрахва” холерна...
3. Згружування вантажоодержувателями вантажу на конях...

„Штрахва”!

Що це значить? Чорт його знає! — Але — „штрахва”.

4. Порушення порядку... садовлячися на потяга...

5. Лайка та неприємне поводження... на перонових ганках.

Збагнення топчанів, канапів та верхніх полиць у м'яких вагонах.

Збагнете, що це значить „збагнення топчанів”?

По російському це „загрязнение”.

7. Користування сторонніми особами *станційними* та *колієвими* сигналами...

...,Коли показані в пактах 7 та 8 цієї постанови дії мали своїм наслідком злочинство, або являли зміст частини загального пляну злочинства, то винні у цьому *конанні* підлягають притягненню до карної відповідальності”...

Чули коли-небудь?

Людина „конає”, а її до карної відповідальності... за те, що „являла зміст злочинства”?

Взагалі — це „постановочка”!

„Треба бачить, щоб повірить”!

Тут і „*округа протягнення*” (круг ведення).

Тут і „*межі руху потягу*” („при движеніи поезда”).

„*Бодай притягти*” („для привлечения”).

„*Особлива злонаміченість*” („особая злонамеренность”)...

А коли спочатку й до краю прочитати ту постанову, то в людини, що знає українську мову, починає в голові густі, густі, густі... Людина тая тетеріє й плаче... Тяжко плаче.

Людам, що не знають мови, після читки, сниться „українізація”, вони пишуть: „Прошу в моєй смерті нікого не винить” і шукають орієвкка...

„Нехароша” постанова...

А головне хитра щодо „хазяйственности”...

Вона „на самоокупаемости”... Висить вона по всіх вагонах, по всіх станціях, полустанках... і читають її... Прочита котрийсь дядько і зразу:

— Ах, ти ж.... трам-трам-там!... (Утриматись не можна!).

А тут зразу:

— Пожалуйте три карб. „штрахви”!

Бо лайку заборонено!

Хитра постанова!..

Тоскно, товариші!

Тоскно через те, що прийшла людина на вокзал, „узскакнула” в потяг, потім „зспригнула”, впала, вдари-лась своєю дурною головою об „пероновий ганок”, „збагнула” перон, а при цьому „конанні” уgliedів її Наркомат Шляхів та замість того, щоб на неї „штрахву” за „особливу злонаміченість” (бо це ж у його „окрузі протягнення права”!) — так, кажу, — замість того всього, запросив тую людину перекладати свої постанови на українську мову...

Ось через що журно!

А що треба, щоб не було журно?

Висіти прилюдно такі постанови не сміють.

Бо це — сором!

„ТІПУН” ВАМ НА ЯЗИК!

Ніколи я не гадав, що Наркомздрав наш така весела установа...

А він просто „хохотун гомеричний”...

Випустив він оце українською мовою прохання дитини до дорослих про те, як ті дорослі мають до дитини ставитися, щоб вона велика та здорова росла...

Дитина та ще, очевидно, була не зукраїнізована і прохала російською мовою, а Наркомздравські перекладачі переклали дитячі слова українською мовою...

Так, даю вам слово чести, що якби ота дитина вміла читати та прочитала своє прохання по-українському, хатанув би її родимець обов'язково і негайно...

Умерла б дитина!

Послухайте чого-такого тая хороша дитина в Наркомздраві набалакала:

1. Не цілуйте мене в губи...

Ну, це ще сюди-туди. Не хоче, щоб у губи цілували...
Хоче, щоб у інше місце... Согласні...

2. Не кахикайте, не чхайте мені в обличчя, а то я захорую й мені буде зле.

Не кахикайте! Добре, що хоч іще не підкахикуйте!

3. Не наражайте мене на безпечність заповітритись на кашлюк і т. ін.

„Не наражайте на безпечність”. Чули коли-небудь отаке? Дитина прохає, щоб не заразили її на різні пошесні хвороби, а перекладачі „заповітрюють”...

І не може воно прохати, щоб не наражали на безпечність. На небезпечність може.

4. Не тягайте мене на руках...

Чорт його знає, як його „на руках” тягати можна? „За руки” тягати, чи за ноги, чи за вухо — це ще зрозуміло. Можна навіть малу дитину й за пупа тягати, але „на руках” тягати?!... Йй-богу, і не бачив, і не чув ніколи...

5. Не давайте мені порожнього смочка...

Сказати „смичка”, щоб на скрипку грати, так що йй той смичок пошкодить... І хто його йй даватиме... Сказати, що дитина про „смичку” дбає, так мала ж іще вона.

Може вона думала! що йй смока (помпу) в рота засовуватимуть? Доброго ж вона погляду на батьків?!

Взяли б і написали просто: „не давайте мені порожньої соски”. І всім би зрозуміло було...

6. Не давайте мені ссати жеваної кукли.

Сами ви „жевані кукли”!... Ну, що більше на це скажеш!... „Жевана кукла”?! Та хто ж такі ляльки жувати-ме для дитини? Ото вигадали! На селах дають ганчірку дитині ссати та скоринку... Так і напишіть так! А то як прочитає якась сердита баба про „жевану куклу”! то прийде і попсує вас усіх, замість „кукли” отої.

7. Не тіпайте мене та не гойдайте, як я плачу.

Не протестуємо принципово проти такого дитського прохання... Але нас бере сумнів, щоб десь на Україні тіпали дітей... Тіпають у нас коноплі, тіпають льон, іноді жаливу тіпають, але дітей, йй-богу (вірте мені), не тіпають! Може після цієї „відозви” пробуватимуть, але на-вряд, щоб з того яке прядиво було. На Україні іноді трапляється, що діти „тіпаються” (самі тіпаються, а не їх хтось там тіпає), але це тоді, коли їм бацько чи мати істика показують. А від істика не тільки діти, а й Наркомздравці затіпалися б. А коли дітей хтось трясє, вони прохають: „не трясіть нас!”

Багацько дечого тая дитина ще набалакала...

Такого набалакала, що як потрапить тая відозва на село, так не треба селянам ні театру, ні цирку, нічого їм не треба.

З кожного пункта тої відозви реготатимуть що найменше місяць.

.

На тій відозві таке славне дитинча намальоване.

Ну-що, як воно виросте та прочитає, що з його Наркомздрав зробив?

Їй-бо, битиме!

І за діло битиме!

ВИШНЕВІ УСМІШКИ ПОБУТОВІ

„РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ”

Раціо... Емоціо...

Розум... Почуття...

Було в нас досі емоціо, тепер треба з того емоціо переключатись на раціо, бо заємоцились ми по самісінькі тпруті, а миші землю смокчуть, а трьохпілья лани позакандзюблювало, а на нивах наших широких —

І учора горох,

І сьогодні горох...

Ой, раціо, раціо!

Ой, і тяжко ж нам на те раціо перескакувати! Ой, тяжко.

Бо все наше життя — сама собі емоція...

Як перевяжуть тобі пупа твого всеукраїнського, як дадуть тобі поссати циці надніпрянської, починається емоція...

Ще не висох на тобі плин матерній, а вже гуде над твоєю круглою головою:

Ой, ну котку, котку,

Не лізь на колодку.

Розібеш головку,

Головка буде болить,

Нічим буде загоїть...

А-а-а-а! А а а!

А ти лежиш собі, очима кліпаєш...

І так хочеться тобі сказати матусі твоїй сумновидій:

— Матінко моя люба! Та може ж я буду головою комісії по раціоналізації, а ти мені „котика”?! Та гудони

ти гудком „хростким” наді мною, та бахни ти динамітом над моєю головою!

Та не скажеш ти їй цього, бо не вмієш сказати...

А матуся своєї:

Ой, ну котку, котів два
Сірі білі й обидва.
Та йдіть до нас ночувать
Донбасика колахать.
А а а а! А а а а!

.

І так усе життя...

Підрастаєш потроху...

А в кожній же хаті, де росте майбутній раціоналізатор, є піч, а на печі на тій сидить раціоналізаторова баба.

Не плач, синочку, мати скоро прийдуть... Вони з татком пішли золотее жито жати... Іди, синочку, до мене, — я тобі казочку розкажу. Сідай, голубчику...

„...І був собі на березі синього-синього моря великий-великий ліс... Густий-густий та темний... А в тому лісі та жив собі вовк... Здоровий-здоровий сірий вовк... Та як почує було той вовк, як діти плачуть, та прийде з лісу, стане за клунею, та як завіє... Вие й приказує: „Не плачте, діти, бо я вас поїм... Отак візьму — гам! і зів Гам! — і зів.

.

У хліві — відьма...

За клунею — вовк...

На горищі — домовик...

На вгороді — сіка-ляля-вова-хо!

Ой, сама тобі емоція!

—————

Машину якусь десь побачили:

— Ой, не підходь! Ой, не підходь, бо так тобі й голову одкруть!

Не бачиш хіба, як крутиться?! Не чуєш хіба, як гуде... Ой, не підходь!

Парубоцтво.

Та й не жалько мені
Та й ні на ко-о-о-го.
Тільки й жалько мені
На й отця свого...
Оженили мене
Малолітньо-о-о-г-о-о-о!

І ввесь свій вік довгий:

— Та хто-й-зна, як воно?! Сказать, і так живуха не погана... Прикладаєш, мо воно й повернути б на краще, та хто-й-зна, чи воно ж краще буде? Якби ж знаття?!

А миші землю смокчуть!
А трьохпільля лапи позакандзюблювало!
А ходимо в сорочках із селянського полотна!
А на нивах наших на широкополах
І учора горох
І сьогодні горох...

.

Ой, рацію, рацію!

Тоді тільки ми візьмемось за ту рацію, як дасть нам хтось по... Ну, хоч по потилиці чи що...

Смушеву бо ми шапку носимо: в голові повно емоції, а та смушева шапка не пускає натомісць і рації.

.

Ой, рацію, рацію!

„ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ”

Слово — відоме... Значіння його — відоме.

Невідомо тільки і дуже навіть дивно, яким способом ми, укранці, опинилися в рубриці технічно-відсталих народів: яким чином наша країна попала в один гурт до країн з невисокою індустрією, до країн з мало не примітивними способами сільського господарства?

Чому в нас, вибачте на цім слові, мотузяна індустрія?

До наші мотори?!

Мотори де наші, я вас питаю?!

Та ми ж усі знаємо, що ще за „царя Панька” ми всі були з моторами.

Забули славнозвісне:

По дорозі жук, жук
По дорозі чорний,
Подивися, дівчино,
Який я моторний.

Ще тоді, за старовини сивої, коли дідів наших „зміна” до вісімнадцяти літ бігала без штанів, чекаючи поки батьки тій „зміні” молоду знайдуть, вже тоді в кожного з них був мотор, бо кожний вже з них, викаблучуючись перед дівкою на вулиці обов'язково рекомендувавсь:

Подивися, дівчино,
Який я моторний...

Моторний — це значить — з мотором...

І от маєте...

Після такого, можна сказати, поспіль машинізованого населення — ми тепер примітивно, хуторянська, сільсько-господарська країна, без ніякої техніки, без ніякої індустрії.

Голова тріскається...

Справді таки:

Ой, горе тій чайці
Горе тій небозі,
Що вивела діток
При битій дорозі...

Вивела чайка діточок при битій дорозі, були ті діточки з моторами, а тепер ціпом молотимо.

Ех, попались би мені оце зараз предки мої „моторні”, я б їм показав, як розтринькувати так потрібні для відродження країни машини.

Бігали гемонські предки з моторами на вулиці, а не хопило кебети, щоб пристроїти їх чи до плуга, чи до віялки, чи до чогось іншого.

Воликами орали, ціпами молотили, а моторами тільки їли...

Маємо тепер наслідки!

Ех!

Ой, дайте індустрії! Ой, дайте!

Щоб потім з повним правом крутонутись на одній нозі й проспівати весело:

Подивися, дівчино,
Який я моторний.

ЛІТ ЧЕРЕЗ ПЯТЬДЕСЯТЬ

(Не фантазія)

Дід Юхим ну ні от стілечки не вірить у нові порядки... Ну, ніяк...

Хоч коли б я з ним зустрівся, він завжди й обов'язково чухає потилицю і каже:

— Наробили?! Ну, скажіть, на віщо це все? Кому воно потрібне?

Жили ж колись... Жили б і далі... А тепер...

І пішов, і пішов, і пішов...

Діда Юхима я давно знаю, і давно він такий. — Він ще мабуть, з дитинства ворог усього нового...

Колись іще, як проводили у волості телефон, він лаявся страшно і кричав:

— Порубаю! Стовпи порубаю!

— А навіщо ви їх, дядьку, рубатимете?

— Кому воно тут потрібно. Ям понакопували. Іду оце із станції ввечері, людей везу, надворі темно! Я йду собі побіля воза, а воно темно, хоч в око стрель... Так я як шарахнув у ту яму, так думав, що на той світ лечу. Що злякався, а що забився, так і не приведи господи! А ви, кажете: „телефон”... От вам і телефон... То ями були — падав у них, а тепер стовпи — зачіпаєшся возом за них, воза ламаєш... Смієтесь?! А воно, їй богу, як би знав, що не одвічатиму, порубав оті стовпи на цурпалки...

З дідом Юхимом трудно говорити, бо ніякі доводи, ніякі докази не в силі переконати діда Юхима.

На все, що йому не скажеш, дід Юхим махає рукою:

— Юринда!
Отакий дід Юхим...

Ех, діди Юхими, діди Юхими! Чим же вам довести, що за десять років революції життя покращало? Як вас переконати, що далі воно буде ще краще?

Трактор — юринда.
Дніпрельстан — юринда.
Освіта — юринда..
Електрифікація — юринда..
Все, одне слово, юринда.

Я колись два дні розпинався перед дідом Юхимом, доводячи йому, як буде прекрасно жити, коли соціалізму дійдемо.

Не взяло.

— Що ти мені про соціалізм натякаєш? Що ти мені електрику, що ти мені радіо?! А землі мені твоя електрика дасть? Щоб десятин по десять на їдця? Дасть вона мені землі стільки, чи не дасть?! Оце ти мені скажи! Щоб у мене в засіках було повно... А ти мені електрику. Посію я на твоїй електриці арнавutki, щоб потім заклав руки за спину й ходив собі, покахикував?!.. От ти що мені скажи.

Я тоді розсёрдився на діда і нічого йому не сказав...

А тепер оце для всіх дідів Юхимів розкажу, що воно в нас буде, як буде в нас електрика... Як ми житимемо, коли скрізь у нас буде:

— Влада плюс електрифікація.

Слухайте, діди Юхими! Для вас спеціально.
Вам хорошого життя хочеться?
Я знаю, якого саме.
Воно — буде! Буде ще краще, як ви думаєте.
Слухайте.

Коли проведемо скрізь електрифікацію, коли в кожну нашу хату буде проведено дрота, коли дротами тими лани наші обснуються, отоді всі ви, діди Юхими, будете тільки, заклавши руки за спину покахикувати.

Все за вас буде електрика робити.

От ви встали з ліжка. Ви тепер, що робите. Чухаєте поперека, чухаєте потилицю, груди. Треба для того доставати рукою скрізь, де свербить. Є такі місця, що й дістати не можна. А тоді радянська влада придумує такі вроді руки, що кнопку надавив — вона сама тобі — чухає... І такий буде апарат, що як на його лягти, так він сам тебе буде перевертати, а рука буде чухмарити. І скрізь, скрізь почухає. Не залишиться жодного невичуханого місця.

Як уже воно вас почухає, тоді ви простягаєте ноги, натискаєте на кнопку, і штани самі на ноги лізуть, самі онучі намотуються й чоботи одягаються. Вам навіть нахилитися не доведеться.

Одягла вас електрика, тоді ви остановитесь перед іконами. Пускаєте радіо, гучномовець за вас молитви читає, а електрика руку вашу підіймає до лоба, на живіт, на плечі. Христить вас електрика.

Це так званий, електрифікований „Отче наш”.

Поелектрифікувавшись Богу, сідаєте за стіл.

Ваше діло тільки рота роззявити та проказувати жінці:

— Надави кнопку з перепічками...

— Надави на сало!

— Тепер на сметану... Та не дави ти так довго, бо ковтати не встигаю. Дави коротенько.

Поелектроснідавши ви робите те, що вам робити треба.

А робити вам тільки й того, що кнопки скрізь надавлювати.

Все по хазяйству на кнопках.

Чистите ви, приміром, хліва для корови: одна кнопка вилами керує, друга лопатою, третя граблями.

Не стоїть корова, — тиць у кнопку, а держално само корову по ребрах — лусь!

Всіх дрібниць по хазяйству не перелічиш. Знайте одне, що на все буде своя кнопка.

Ви тільки ходитимете та покахикуватимете.

Куби для самогону і ті будуть електрифіковані. І без ніякого диму. Міліція навіть не догадається, де саме гонять.

У кутку буде електрифікований дубець для дітей.

Вставив штепселя, — дубець дітей поре, а гучномовець лає.

Електрифікуємо насіння, — само буде в рота скакати.

На що вже гребінка, щоб ськатись, і ту буде електрифіковано. Сама волосся розгортатиме, сама й нужу знищожатиме. Ваше діло буде тільки перевертатись.

Розгнівалися ви на жінку, підвели її до спеціального апарату, надали кнопку, звідти вискакує макогон і жінку по голові.

Я вже не говоритиму тут про основну роботу нашу на селі...

Само собою розуміється, що й оранка, й косовиця і жнива і молотьба, і мливо — все це робитиме електрика.

Вже це, подекуди, й є у нас, а тоді буде скрізь...

Ми досвіткі і ті електрифікуємо.

Винайдено буде такі апарати, що самі за вас будуть у підкидного дурня грати.

Надавив кнопку, — і вилітатиме або винова краля, або там жирова шостака. Картами навіть ляпати не доведеться.

І то ж не забуваймо, що електрика не проста річ, вона річ дужа, сильна, міцна.

Її й ураховують не аби-як, а на кінські сили. Дві кінські сили, три кінські сили і т. д.

Дніпрельстан, приміром, даватиме нам енергії на 650.000 кінських сил.

Макогона, щоб бити жінку, розуміється; на пів мільйона кінських сил ми не робитимемо, — то дуже великий макогоп буде...

На дві кінські сили не більше робитимемо такі апарати.

Як двине — так ніби дві кобили жінку вдарили.

А тепер що? Кулаком ударили, та ще до того й п'яним кулаком, яка там сила.

І не слухаються жінки, на делегатські збори ходять, до сельбуду ходять...

А тоді лихої години ходитимуть.

Слухатимуться. Тіпатимуться, а слухати будуть.

І діти слухатимуться.

І думати нам із вами ні про віщо не треба буде: і думати і робити за нас буде електрична кнопка...

Ви уявляєте собі, діди Юхими, електрифікований приміром, ярмарок?

Там не буде коней. Коней же взагалі тоді в нас не буде, бо все буде робити електрика.

Ми торгуватимемо тоді електричними кнопками.

Там, де тепер у нас по ярмарках коні стоять, тоді в два ряди по цей і по той бік дороги, стоятимуть електричні кнопки.

Не буде ні іржання, ні батогів.

Просто ви собі підходите:

— Що просить оця кнопка?

— Оця сто двадцять.

— Сто двадцять?! Така миршава кнопка, а такі гроші... Що ж вона в тебе такого робить?

— Миршава?! Очі в тебе миршаві. Та ти причепи до неї гарбу або плуга, та подивись, а тоді казатимеш: „Миршава”. Це кнопка не з якоїсь там поганенької майстерні, а з самого ДЕЗ’у. Ти придивись краще, що це за кнопка. Та ніколи в світі я б її не продавав, так грошей треба: дочку заміж оддаю.

— Молись Богу! Бери вісімдесять. І то гроші!

— Вісімдесять кажеш? За таку кнопку вісімдесять? Он стоїть за вісімдесять! Хрестись! Менше, як сто п’ять-надцять і балакати не будем!

Лясь! Лясь! Лясь!

Отакі тоді в нас ярмарки...

А храми?

Електричні дзвони на церкві.

Гучномовці „Іже херувими” співають...

А батюшка тільки ходить та кнопки нажимає...

А після храму — електрифіковані пироги, горілка, капуста.

Їж, не хочу.

Підпив у кума на храму, штепселя тобі вставили — він тебе сам і додому провадить.

Невже ж і таке життя вам буде не до вподоби, дорогі діди Юхими.

Невже ж і тоді казатимете:

— Юринда?!

Електрика ж за вас і робитиме, за вас і думатиме.

Почекайте трохи — і матимете все те, що ото я намалював.

Нічого не будете тоді робити — тільки покахикуватимете.

ПОНАД ТУМАНАМИ

Коли вас починають штовхати під дев'яте ребро з обережним криком:

— Уставай! Уже авто підїхав?

Ви схоплюєтесь, продираєте очі й кажете:

— Їй-бо, я не боюсь!

— Одягайсь, одягайсь — чекають же!

Одягаючись ви думаете про те, що сьогодні ви перший раз летите на аероплані, натягаєте сорочку на ноги, а голову намагаєтесь усунути в ліву штанину. Це у вас ніяк не виходить, ви стрибаєте на одній нозі по хаті, нервуєтеся і лаєтесь:

— Чого вона таку тісну сорочку пошила?

Потім, одягнувшись, кінець-кінцем, хапаєте під пахву базарового кошика, а портфеля кидаєте на плиту.

У вас висмикують кошика, дають у руки портфеля й кажуть:

— Не стрибай же на ходу, будь ласка, а то ще на рейки потрапиш?

— Та я на аероплані! Які там рейки в лихої години?! Повітрям лечу. От!

Потім похапцем прощаєтесь і ще раз кажете:

— Їй-богу, я не боюсь! Бувайте!

Біжете до дверей і бете двері коліньми й грудьми... Бете довго й уперто.

— Одщепни заціпку.

— Ага?! Бувайте...

.

Трясти вас починає, як тільки ви сіли на авто...

Ви дивитесь на небо й думаєте:

.

— І чого ж воно, Господи, отуди так високо?!

І обережненько до товариша, що по вас заїхав:

— Туман... Може не полетить?!

— Полетить...

— Полетить... А як він полетить? Високо?

— Високо полетить...

— Високо полетить... А низько не літає?...

— Високо літає...

— Високо літає... А харащо, мабуть, як високо літає?... І не страшно, мабуть, як високо літає...

— Ні, не страшно!

— Як і високо — не страшно!? А як низько, так теж не страшно!

— Високо літає...

— Високо літає... Отам? Угорі?...

— Ну-да?

Ви дивитесь угору, стежите, як летить ворона, придивляєтесь до тої ворони, і хочеться вам по воронячому затріпати руками... Як крилами...

Аеродром...

Розкинула крила над зеленим споришем велика зелена птиця...

Коло птиці люди ходять...

— Здрастуйте. Зараз полетите. Будь ласка, в контору...

Важать вас, які ви на вагу...

— А скажіть, будь ласка, пасажирів уже не прив'язують?...

— Ні, не прив'язують...

— Не прив'язують... Так значить, вони неприв'язані й летять?...

— Так і летять.

— Он як. А якби прив'язать, так полетіли б?

— Навіщо ж прив'язувать?.. Кабінка ж там, вона щільно зачинена. Ви собі сидите й летите...

— Сидячи, значить, летять? Он як... А двері щільно зачинені?...

— Ну-да, щільно...

— А то воно, знаєте, двері одчиняться... Воно, знаєте, сидиш, летиш... Неприв'язаний летиш, бо тепер уже вдосконалено, вже тепер не прив'язують... Так той... Може ж трапитись пасажир, котрий боїться, а воно, знаєте, двері одчиняться, а пасажирів тепер уже не прив'язують, бо тепер уже вдосконалено...

— Та не бійтесь...

— Я не боюсь... Чого б я боявсь?... А убиральна є?

— Є.

— Чоловіча?

— Та там іззаду...

— Добре, що чоловіча... Я не боюсь... Мені треба описать, як воно влаштовано, знаєте...

— І ходите ви круг зеленої великої птиці, що розкинула могутні над споришем крила... Ходите, мацаєте її, гладите, сіпаєте за якісь дротики...

— Оце аероплан?.. Ич, який... Великий аероплан... Він оце й полетить?..

— Він і полетить.

— А як він летить?

— Розженеться, пробіжить й підноситься...

— Отуди біжить?

— Ну-да...

І дивитесь ви на зелене поле, куди аероплан побіжить і чогось вам на думку спадає шалене бажання са-

мому дременуть на зелене поле, а потім повернути на со-
шу й ударить сошею, не озираючись...

— А скільки сил?

— 260... Мотор Рольс-Ройс... Англійський

— Сильний значить... Високо, значить, — може...

А як менше сил — тоді нижче?

— Ні... Можна й на менше високо...

— А система яка?

— Дорнье-Комета № 2... Дві тисячі і двіста оборотів
за хвилину... 120 верстов за годину...

— Швидко, значить?... Он як...

— Прошу сідати.

— Зараз-зараз... Це Укрповітрошляху апарат?

— Ну-да! Прошу, товаришу, сідати.

— Зараз-зараз... А це крила?

— Ну-да! Прошу, товаришу...

— Зараз-зараз... А це стерно?

— Ну-да... Прошу, товаришу...

— Зараз-зараз...

І входите ви в кабінку...

А вам хочеться ще розпитати... Вам так хочеться ще
постояти, побалакати. Цікава бо штука аероплан... Нова
штука... Така штука, що мов птиця літає, а ви на ній...

.

Кабінка...

Може два з половиною аршини завширшки, а три
аршини завдовжки... А може менше, а може й більше —
не міряв... Вікна в кабінці — праворуч і ліворуч, завісо-
чками позапинувати... Спереду в кабінці — канাপка на два
чоловіки, і ззаду — на два чоловіки... А посередині по-
рожньо — там, як люди посідають — там їхні ноги...
Праворуч — двері... В ті двері пасажири заходять, коли
летіти збираються... На канапки пасажири сідають і ле-
тять... На задній стінці — правила повішено, чого ро-

бити не дозволяється... Не дозволяється цигарок палити, гвинти одкручувати, шасі перепилювати, „рятуйте, хто в Бога вірує” кричати, горілку пити, штрикати голкою пілота у віконце:

— Постій, — мовляв, — голубчику, я додому хочу!

Стрибати з аероплана, пролітаючи над своєю вулицею, — можна. Це — дозволяється...

Ікон у кабінці немає... Молитися Господові Богові можна в куточок.

Хапати за руку сусіда, приказуючи: „Боже мій! Боже мій! Боже мій! Уже падаємо!” — не можна.

Сусіда може вдарити. За це він ні за якими кодексами не відповідає...

.

Сіли ви...

Отут уже починається...

Тут пасажир, котрий дуже боязкий, сіпається до дверей...

Отут якраз воно й загуде... Загуде, затріщить, мигнуть перед вашими очима ангари... Вас поперло.

Пасажир, котрий боязкий, дивиться на сусіду, і в очах у його такий знак запинання, як каланча...

— Уже, значить, — нас полетіло?

А оте, на чому вас посадили, мякими стрибками, з веселим рокотом, по мякому зеленому килимові котить...

Ви — зирк праворуч, зирк ліворуч, — а воно котить...

Потім стало...

Ви до дверей...

— Уже прилетіли?! Як швидко!

Ех, у цей момент, — як залопотить же воно. Як же ж і затріщить! Вихором летять повз віконечка трісочки, камінці, бадиллячка, грудочки...

А оте, на чому вас посадили, вперед ірвонулось. Ірвонулось і помчалось.

І от якийсь легенький пантерячий скік, виверт якийсь ледве помітний і ввесь ваш страх... Ні, що я кажу: „страх”. — Уся ваша хоробрість од шиї, од голови, од грудей — вона, хоробрість ота ваша, наниз посунулась... Посунулась і примостилась у вас же таки в середині, тільки на отаманці й у черевиках...

Під вами, товариші, земля залишилася...

Падає земля од вас, кудись туди вниз, падає швидко, невпинно падає... Вся земля, скільки ваше око її вхопити може, униз мчить. Меншають хати, дерева зеленими кучерями закриваються, коні на щурів перекидаються, люди ляльками робляться, струнками вузенькими лінійками простягаються вулиці, вздовж і впоперек якісь лялькові будівлі прорізуючи... А гіподром, де кінські перегони неділями влаштовуються, — так гіподром той не широкий шлях, а кинутий на зеленім килимі мотузок... А може не мотузок, а попеляста гадюка великим колом скрутилася і серед левади спати лягла...

А далі під вами хтось із великого глечика молоко розлив... То туман на Харкові сидить.

Ви вже не на землі, а над землею... Ви у повітрі... Ви там, де може були тільки секунд п'ять, та й то в дитинстві, коли летіли з дуба од сорочатого гнізда.

Ви залишили під собою те, на чому кількадесять років збивали підметки, натирали мозолі, скорочувались за штатами, хвилювались за ставку...

Ви залишили під собою те, з чого заздрісно дивилися на задрипаного горобця, як він із вашого смітника летів на сусідську клуню і, летючи, весело цвірінкав.

А пригадуєте ви собі такі хвилини, коли лежачи горілиць на леваді, ви десь у недосяжній блакиті намацу-

вали прижмуреним оком шуліку, що гордо кружляв над вами, із вас таки ж і посміхаючись?

Пригадуєте?

Так майте ж на увазі, що то ви тепер за того шуліку правите, що то ви тепер прижмурюєте десь у блакиті заспане око і, посміхаючись, дивитесь на дзвіницю, що, як Пилип з конопель, виткнулась із купи будинків...

Ви — летите...

Ви за кілька хвилин перестрибуєте через Харків, де ще вчора хекали, висолопивши язика, щоб за півгодини, спотикаючись і на себе подібних натикаючись, перебігти з Гончарівки до редакції...

А тепер отак:

— Ррра-з!

І нема Харкова...

Так тільки оддалік маячить щось білим молоком залите... Так тільки щось там залишилось таке невиразне... Купка якась будинків манісіньких, якісь поміж тими будиночками стежечки на будиночках на тих якісь пущвіріночки димком шпикають...

Як це по земному зветься? — Бовдури?

Ви — летите...

II.

Ви — летите...

Чи страшно, питаєте?

Хто боязкий, тому дуже страшно.

Хто не дуже боязкий, тому не дуже страшно.

Хто хоробрий, тому зовсім не страшно.

Одно тільки вам і скажу: моїй прабабусі, як вводили її у вагон, так хусткою щільно очі завязували... Інакше ніяк не хотіла у вагон улазити. Сіла на пероні й каже дідові:

— Голубчику, я краще пішки... Воли та й ті іноді дрочаться... Ти їдь машиною, а я потихеньку прийду...

Бачите, яка штука: і воли іноді дрочаться. А аероплан не воли... Він таки трохи до волів подібний, — воли ревуть, а він гуде, — проте, різниця все таки між аеропланом і волами чималенька...

Ох, і страшно ж.

Ви ж подумайте: сидите в кабінці, а воно летить... Летить і гуде. Швидко летить, і швидко гуде...

Трудно, звичайно, описати докладно, до чого літання подібне...

Щоб яскраво уявити собі цей процес, зробіть ось що, сядьте на канапі в хаті в себе й попрохайте тітку й тещу хай з півгодини погудуть над вухом... Перед тим програйте в касині місячну платню... Точка в точку, як на аероплані... Тільки й того, що аероплан гуде далеко тихіше й приємніше...

Крім того, ви, сидячи на канапі, ненавидите тих, що гудуть, і хоч потихеньку та таки лаєтесь, а аероплана ви любите... От, любите й квит!

А пілота просто боготворите... Ви дивитесь у дірочку на його спину, на його штани, і вам так хочеться його обняти, притиснути і прошепотіти на вухо:

— Любий мій! Коханий мій! Ти ж... не падай.

Сказати вам по правді — сидите, як у хаті. Тихо й спокійно. І не струсне вас нігде й не качне...

Сидиш, очі розплющивши, й дивуєшся:

— Невже летиш? Не може бути?

І тільки униз глянеш — бачиш, що таки летиш... Сидорово летиш...

Біжать за тебе, якісь чудернацькі чотирьохкутники: зелені, жовті, сірі, чорні... То клаптики землі селянської.

А он покручена якась срібляста гадючка... То — річка...

І все таке маленьке, таке рельєфне, таке дивовижне й незвичне...

Он на зеленому тлі — купка бліх... А біля їх якась лялька совається з малітінкою патеричкою в руках... Що воно за штука?!

Вівці!

Та й манісінькі ж які вони!

Он череда з мініатюрних сірих, білих, чорних, рябих корівок...

А шляхом, таким вузесеньким-вузесеньким, тарадаєчка, така, як коробочка од гільз, котить... А в тарадаєчку хтось kota застріг...

А лялька kota того поганяє...

І думаєш собі: коли ж то ляльки на котах почали їздити?!

А як глянеш уподовж — плахта! Величезна плахта... А на плахті на тій хтось купки манюньких біленьких хаточок понабудовував!...

.

Полтава!..

Пізнав... Здорово поменшала. Зразу видно, що на округу йде... Де ж таки їй, такій мініатюрній, за губернію правити... І Ворскла побігла таким біля неї біленьким рівчатком... От узяв би й перестрибнув.

І знову плахта. І знову біжать зелені, чорні, сірі чотирьохкутники...

А іноді серед їх, чотирьохкутників тих, зелений або чорний великий шмат: то радгоспова земля нивки селянські розсунула...

От під вами величезна чорна хустка, а на ній гурт манісіньких дівчаток з біленькими голівками... Бурякова плантація...

Лубні...

Пізнав... Сула їх обіймає з одного боку... Пригорнула одним берегом і простяглась далі луками...

Летимо над колією, над залізничною...

Отакінька колія... Рейки, як дртики.

Зирк — потяжишка котить. Там десь спереду білим димком пихкає... І таке воно маленьке, коротеньке, чорненьке... Тільки.

— Пих-пих-пих!

Р-р-р-раз. І потяжишка вже ззаду вас:

— Пих-пих-пих!

І куди воно мале пнеться... Куди тобі, НКПСє проти Укрповітрошляху?!

Ще раз озирнувся — миша якась сіренька на рейках насаджується...

— Будь здоров, курерський! Кашляй на здоровя! Нам ніколи!

...Маленькі озеречка, маленькі лісочки, маленькі річечки, маленькі сільця...

І все це там — під нами.

А ми зверху!...

.

Яготин...

Качнуло трохи...

— Тут завжди, -- сусіда каже... — До Дніпра підїздимо! Поколише трохи...

Хай поколише...

Ямки тут повітряні трапляються...

Як у яму вскочиш, тільки —

— Хух!

І вниз!

І тоді вся хоробрість до горла, до голови, до очей...

Як на великдень, на гойдалці, як униз летиш...

Потім знову пливеш рівно...

Потім:

— Хух!

Гойнуло трохи...

Дніпро блиснув! Київ од Дніпра до Лаврської дзвіниці подерся... А дзвіниця лаврська хрестом на вас нахваляється:

— Бога — мовляла — за бороду хапаєш?! До ангелів дорівнявсь?! Літаєш?!

— Літаю, голубочко, літаю... І маленька ти тепер, і тоненька ти тепер... І дзвону твого не чують, Лавро київська, — машина перегула... Стій, доки або впадеш, або тебе впадуть...

.

Зелене поле, а на нім біле коло...

Київський аеродром...

— Хух! — І вниз...

— Стук! І підстрибом по зеленому полю...

— Стій!

.

— Будь ласка! Приїхали!

І перед дверима усміхаються тов. Матросов — пілот і т. Бувалов — механик...

— Ну, як?

— Нічого! Спасибі! Дуже добре!

— Не страшно?

— Ні! А як вас машина слухається?!

Сміється пілот радісно...

Такий маленький, чорнявий... І біля такого гіганта птиці... І він, гігант той, йому кориться...

Людина! „О, це бренть гордо”...

.

ПІДМОЛОДЖУВАННЯ

(Факт)

„У Твері проф. Вознесенський
проробляє дослід над підмоло-
дженням людей і тварин.”

(З газет).

— Драстуйте!

— Доброго здоров'я, Карловичу! Як живете?! Що це вас так довго не видко було? Та сумний ви який! Що скоїлось?! Хворі, чи що?! Літа літами, а ви ж, проте, бадьорились...

— Ех, і не питаєте! Як ізгадаю, так аж мороз поза шкурою ходить. Трясусь увесь!

— Та що таке?

— А хіба ви не чули?!... Підмолочуватись у Твер до професора Вознесенського їздив!.. Прочув, що чудеса робить, і поїхав... Шістдесят п'ять мені стукнуло, прихворювань почав, сили падають... Поїду, — думаю, — хай може ще років на 10 підбадьорить. Чули про Вознесенського?

— Та читав.

— Поїхав я. Розказав мені професор що й до чого... Виходить, що підмолочитись можна... „Робіть” — кажу... Зробили мені операцію... Переніс дуже добре... Операція не тяжка, недовга... Полежав у їх з тиждень, і додому. „Місяців — каже професор — через два самі наслідки побачите”... Справді, так тижнів за два почав почувати себе краще... Побадьорішав, думки пояснішали... Ніби здоровішим зробивсь. Ходжу собі, поспівую потроху. І родина повеселішала. З онуками граюсь... Проминуло

ще два тижні... Встав ранком якось, умивсь, Богу помоливсь, сів чай пити... Як потягне мене на овес, прямо не вдержусь... „Вівса — кричу — мені"! А потім, як схоплюсь та на базар! Прибіг до воза з вівсом, розв'язав лантуха і їм, їм, їм! Насилу одтягли! Наївсь вівса, а потім, як брязнусь на всі чотири, як загребу правою рукою — та: „і-ги-ги-ги-ги-ги"!... Позбігались люди, вхопили мене, ведуть додому, а я задом бю та їржу на всю вулицю. Насилу додому довели... Вбіг я у вітальню, кричу на онука: „запрягай мене!" А сам круг столу гасаю, а сам гасаю. Поприбігали родичі, впіймали мене, вязать збираються... „Не вяжіть, — кричу, — а загнуждайте, бо поношу! Володька, онук, мені оривок у рота — я втихомиривсь. Побігли по лікаря... Прийшов лікар. „Везіть — каже — до Вознесенського! Не розберу я — каже — в чім річ". Повезли мене на вокзал. Взяли купе — не введуть. Ніяк не введуть. „Ведіть мене, — кричу, — у кінський"... Так у кінському вагоні до самої Твери і їхав... Привели мене до Вознесенського, подививсь він та об поли руками:

— Боже мій! — каже. — Ми вам жеребччу залозу пришили... Вибачте, помічник переплутав...

— Одріжайте — кричу — скоріш, а то я вас затопчу! І-ги-ги-ги-ги!

Так вони мене на стіл і одрізали...

Отаке трапилось! Що вже пережив, що перестрадав, — так і не говорить... Та й тепер іще Володька „Ваською" дразнить...

...І пішов Фелікс Карлович, похиливши голову...

„Все буває", — подумав я...

„ПРАВСТВІННА РОБОТА”

З Ваською Лобом ми давно не бачилися...

Колись ми з ним, хоч і не були великими приятелями, але, зустрічаючись, завжди раділи один одному...

Випадково якось доля нас із Ваською Лобом стукнула, інтереси наші зійшлися, і частенько ми з ним сиділи за кухлем пива в „Баядерці”, або в „Евриці”...

І в „Баядерці”, і „Евриці” та й по інших таких місцях Васька був своєю людиною... А я хотів бути там своїм...

У мене було на пиво, а Васька любив пиво, (і горілку теж!) — зійшлися ми, одне слово, з Ваською характерами...

Були ми з Ваською Лобом і в підвакзальних кататомбах (він і там був своїм), ходили й по „малінах”...

Вчив мене Васька цікавого життя днового, багато пив, немало їв, і в хвилини особливої любови до мене, ляпав по плечу й говорив ніжно:

— Фраер ти ізчо! І хороший, ти, видать, парень, свій парень, а фраер... Нічіво, — навчимося! Ти тільки міне слухай...

Мені Васька подобався... Може через те, що він „бувний артист”, а може через щось інше... Я слухав його залюбки:

— Ех, ти, — говорив мені Васька. — Он ти, хто ти такий? А я артист! Ех, якби ти знав, який я артист... Біло, як вийду на сцену, як заспіваю:

От-и-чі-во же дор-и-гая,
В ету ноч ти не-е со мн-о-о-й!

Мліди всі!.. І Васька співав...

В такі хвилини приходив служка, сіпав Ваську за рукав, казав:

— Петь іздесь нілзя!...

А Васька дотягував ноту й запивав пивом:

— Не буду! Чого пристав?

І замислювався... Тоді я з його лоба милувався... Ах, який у Васьки лоб був?!... Який лоб?! Власне не лоб, бо лоба не було видно, а зачіска на лобі... Дивна зачіска... Якимсь таким кандибобером спускалася вона на лоба, волосина до волосини, потім загиналась і бігла на висок, і там уже губилася на Васьчиній невеличкій голові... Але оцей біг Васьчиної зачіски, її порядочок на лобі, її „баранчики” на кінці волосся — все це було прекрасне і так художньо воно закривало Васьчин маленький лоб... Такі зачіски роблять не інакше, як помочивши волосся, пильно те волосся на лоба зачесавши, а потім долонею лівої руки притиснувши його до лоба. Потім треба вільним рухом гребінця (зубці сторч!) у правій руці обвести напівкругом те волосся до виска... Тільки тоді така зачіска буде... Інакше ні... І то не у всіх вона буде... А у Васьки вона була завжди і була найкраща, яку мені коли доводилося бачити... Отакий був Васька!.. Отака була в його зачіска... Через те й подобався мені Васька... А потім шляхи наші розійшлися... Загубив я Ваську... Три роки я його не бачив... Починав уже навіть забувати... Та не сходиться, як кажуть, тільки гора з горою...

Лежу оце якось я в міському парку, на траві зеленій, догори спиною й пильно дивлюся, як між кущиками кульбаби жовтогарячої одна комашка другій головоньку одгризає...

Дивився я на це й думав думу гнітучу:

— Чому одна комаха другій комасі голову одкушує?... І чому саме голову?... — Коли це хтось іззаду ляє мене дубчиком. Зирк! — Васька...

— Да воскреснеть?! Васька?!

— Я!

— Звідки? І чому тут! І чому в таким вигляді?

А Васька стоїть передо мною, костюм на нім новий, темнозелений, на ногах „Джімі”, а на лівій руці рукавичка замшева...

І курить Васька „Есперо“. А зачіска?! Ще краща, як тоді була!... Пишна-пишна і не водою, видно, помочена, а не інакше, як регальним маслом...

— Та де ж ти взявся, Васько? І що ти тепер робиш? Та ти, Васька, денді?!

— Спрашуєш? Живу, брат, як ніколи не жив... І манети ось поки, і робота, і неважка, і інтересна... З любови живу...

— Одружився?

— Сміюся, щоб я одружився?! Не з своєї любови живу, а з чужої...

— Не розумію!

— Фраер ти, як бачу, й досі... Інші люблять, а я живу...

— Тебе люблять?

— І який же ти непонятной... І не мене люблять, а самі себе люблять, а я живу...

— Як це?

— Ну, слухай! Тільки „ша”! Тобі одному розкажу... І щоб ніякої конкуренції, бо я тепер строгой... У парку тут один одного люблять... Розумієш?

— Не дуже розумію...

— Ех ти! От ти сидиш тут у парку... І дивишся... От підходіть тринвай... Ідуть у парк парочки... Гулять вроді... Ти й дивишся, які такі в них намірення... Тут треба нюх... Я вже нюх етой маю... Мене уже не одуриш... От парочка в бокову алею, і один до одного дуже близько... Я вроді без унімання за ними... І назирцем — де ся-

дуть... От примітив, де сіли... Зразу не йди... Хвилин так через десять-п'ятнадцять на те саме місце гуляеш... Гуляеш і натикаєшся... Зразу до їх...

— А-а-а! Так отакоє безобразіє?! І в обчественному месті?! Та як вам не соромно?! Тут люди ходять, свіжим воздухом, можна сказати, дишуть?! Отакая можна сказати, нравствінність?! Ходім! Ходім у кантору!.. При-тикол надо составить! Пожалуйте!

— Ну, тут вони, канешно, в смущенії:

— Та, товаришу, та що ви?! Та ми нічого?!

А я їм:

— Який я вам товариш, коли ви такі безнравствінні? Ходім у кантору!

Тут нада характер строгий видержать...

Ну, тут вони, розуміється, просять:

— Та незручно... Та...

— А робить це зручно?! Ходім! ходім...

— Та, громадянін...

Тут уже можна немного попустити:

— Можна, положим, і тут оштрахувать... Квитанції зо мною... Штраху десять рублів заплатите, квитанцію одержите... І щоб єтого боли я не видав!

Здебільша дають, бо вибираєш підходящих... Береш десятку й пишеш квитанцію... Квитанцій я купив... Пишеш:

„Получено за безобразіє у парку десять рублей?...”

— Прізвище?

— Та не треба прізвища...

— Як не треба?... Міне — говорю — для відчиту треба...

На понт беру...

— Та ви — просять — щось напишіть там...

— Ну, я вас жалею... Напишу какоесь-небудь прізви-

ще. Получайте — говорю — квитанцію... ! щоб етого болі — говорю — не було! Ідіть...

Вони — ходу... А я собі гуляю далі...

Так за день, смотриш, до пяти червяків і настрахуеш... Живеться, як бачиш, непогано... І, знову таки, й робота нравствінная...

Васька встав і пильно кудись задивився...

— Ну, будь! Ключуло, здається... Безпокойная робота! Бувай!..

І побіг Баська... А я дививсь йому вслід і думав:

— От тобі й Васька! Мораліст, сукин кот!

ПЛЯЖ КИЇВСЬКИЙ

Неділя...

Від переїзду на Труханів острів (це як з Володимирівської гори дивитись, так ліворуч од вас буде) аж до кол. Марголиної дачі лівий (низький), пісковий берег захряс тілами. То кияни вбирають у себе соняшну снагу, щоб з понеділка пустить її в оборот „на відновлення народнього господарства”.

Пляжем це місце зветься...

„Пляж т-ва порятунку на водах”...

Тисячі люду, чоловічого, жіночого й дитячого, лежать на піску й випікають на сонці „нерви” та втому...

Бачите написи:

„Жіночий пляж”...

„Дитячий пляж”...

„Чоловічий пляж”...

Але то тільки написи... Нікого й ні до чого ті написи не зобов'язують...

На „жіночому” пляжі побачите силу створінь, що їх, хоч би які ви були короткозорі, ніяк до жіночого роду віднести не можна....

І нічого...

Так тільки іноді яка представниця прекрасного полу більше для власного виправдання покаже:

— Які ці мужчини нахаби! Є ж для них окреме місце? Ні, таки лізуть! Ніяк од них не заховашся!

І повертається до „нахаби” так, що аж „нахаба” одвертається...

Так само й на „дитячому” пляжі...

Он вивернулась „дитинка”.

Аршинів на три простяглась! Буса до ключиць,
а з правої ноги семеро дітей можна вистругати...

А біля його якийсь мешканець робітничо-селянської
держави черево вивалив... Не видать тобі ні рук, ні ніг.
Так, ніби хтось купу білого гною вивернув... А те місце,
що в анатомії його обличчям називають, зібгалось, як
брудна носова хустка й методично посвистує... Спочи-
вають...

Ось і „чоловічий” пляж... Так написано, приваймні...

Але ні... То не чоловіки...

Хіба ж ото чоловік у рожевому трико, з бантами на
плечах... Ніколи в світі... Стриба над берегом, і так випи-
нається, так випинається... Не по чоловічому.

Або он стоїть „примірник”... Ну, як ти його за чоло-
віка „держатимеш”, коли в його „різниця” ось-ось прорве
трико й вискочить на простір пісковий...

.
Кошки, парасольки, брилі, простирадла, пляшки,
шклянки...

І тіла... тіла... тіла...

Ступнути нема де...

Вигинаються, перевертаються, хропуть, пишчать,
кричать...

Лежить, лежить... Схопивсь і в Дніпро — плюсь!

— Ах! Ах! Ах! І-го-го-го-го-го!!

І знов на пісок.

А Дніпро спокійний...

Йому що?!

Не таке на своїм віку бачив...

Так іноді ворухнеться старий і покотив хвилею...

Коли хто необережний залізе далі, ніж йому можна
— крутоне... Тоді:

— Р-я-я-туйте!

На перший день відкриття пляжу хвилювався...

Ну, що ж?!

Тридцять, кажуть, чоловіка упокоїв...

Він іноді любить жертви...

Старовини не забуває...

.

А сонце! Сонце! Аж коле!

Іноді остогидне йому дивитись на переплетені оті тіла — так воно за хмарку...

Відпочине, а тоді як вискочить, так як оперіщить золотим віником по отій „черві” людській, так вона аж засовається...

Хароше сонце!

Хоч і пекуче, а лагідне!

Бо, якби, приміром, я за сонце на небі висів, я б оту підстаркувати, з намальованими бровами, що ото розіклала біля стовпчика свої драглі, — я б її спопелив! Попелом би оті драглі полетіли.

Пік би та ще й приказував:

— Не виставляй, холеро, такого некрасивого!

КРИМСЬКІ УСМІШКИ

СИМФЕРОПІЛЬ — ЯЛТА

(Подорож)

„Узяли” ви, значить, Перекоп і жарите до Симферополя...

До Симферополя Кримський півостров особливого нічого собою не уявляє, і ви до того Симферополя спокійно спите, лагідно похрюпуючи під тра-та-та-та пульманівського вагона.

А вже з Симферополя починається справжній Крим з його дивами-дивними й чудами-чудними, і в кожному, навіть скороченому, „Путеводителі” усім і екскурсантам, і простим людям рекомендується гав не ловити, бо іменно в Симферополі все й починається.

Симферопіль — центр Криму, столиця його, дуже старовинне місто, бо розкопки в йому й біля його свідчать, що ще в останні віки перед Різдвом Христовим на цім місці було грецьке сельбище Неаполіс, де сидів скитський цар Скилур...

Чи довго той Скилур, цар скитський, сидів у Симферополі чи недовго — про це ще не розкопано, але відомо, що приблизно за 22 століття після Скилура в Симферополі сидів уже не цар, а Врангель, і сидів, як кажуть кримські легенди, дуже недовго... Зник він в напрямку на Царгород і так „грунтовно” зник, що ніякими розкопками його ніколи не розкопаєш...

Симферопіль вражає подорожнього своїми старовинними будівлями, пам'ятниками сивої старовини та чудесними краєвидами довкола, що про них можна писати,

писати й ще раз писати... А як ви, не вважаючи на його сивину, всетаки його проспали, виходить, що й писати про його не буде...

Далі йде Бахчисарай резиденція кримських ханів, із знаменитим палацом останнього кримського володаря й не менш знаменитим Бахчисарайським водограєм...

Проспавши Бахчисарай, підлітаєте до Севастополя, крайнього пункту вашої подорожі залізницею.

— Вставайте: вже!

— Симферопіль?

— Севастопіль!

— А Симферопіль? А Бахчисарай?

— Уже й забули!

— Шкода! Такі історичні місця! Як же це воно так?

— Прохропли!

— Дивись?!

Севастопіль — порт. Блиснула перед вами знаменита Севастопільська бухта і вже вас упхнули в автомобіль, щоб їхати сошею на Ялту...

Ви озираєтесь, крутитесь, щоб хоч одним оком по-зирнути на бухту, на набережну, а мадам, біла-біла й пухка мадам, що сидить праворуч попліч вас, закутана газовою хусткою, пояснює вам:

— І що цікавого? Крутиться, як на шилі. І штовхається! Ну, бухта?! Ну, море?! Так навіщо ж штовхатися?!

Гррррр! Чок-чок-чок!

Поїхали...

Поїхали ви чудовою дорогою, що простяглася на 82 верстві од Севастополя до Ялти...

Вискакуєте за місто. Машина рвонулась на просторі, волю почувши, і мчить вас кудись отуди, де перед вами бовваніють сірі в тумані велетні...

Тихо... тихо... Ранок...

Загойдані машиною, заворожені дивними обрисами

височенних гірських кряжів, прозорим повітрям, сонячним промінням, травицею, водицею й усім, чим іще може заворожувати Кримський Пан, — сидите ви, прижмуривши очі, придивляючись та прислухаючись.

І ввесь ви увага, і ввесь ви зір, і ввесь ви слух, бо читали й чули, що дорога від Севастополя до Ялти повна дивних і зорових, і слухових несподіванок...

Тихо... тихо...

Раптом:

— Б-б-б-ах!

Слухова несподіванка!

Метнулися ви зором своїм гострим туди, вгору, де сірі велетні бовваніють...

Може, вулкан заснулий рвонувся?!

Може, скеля в мільйон пудів ринула до моря, змітаючи на шляху своїм усе живе й неживе?!

Може...?!

— Ех, і йолки ж зельонії! — кріпить шофер. — Говорив: підлатать слід! Не слухають, зарази!

Шина лопнула!

Слухова несподіванка, що потім переходить у зорову, у шлункову й, нарешті, у ногову й у спинову.

— Вилізайте, громадяни!

„Громадяни” вилізають... Оточують машину й пильно придивляються, де вони оті самі „йолки зельонії”, що висадили їх із автомобіля... (Зорова несподіванка!)

Потім сідають на травиці біля соші; розмотують клунки й насмалюють, що в кого залишилось (шлункова несподіванка!), потім частина йде, рве квітки над дорогою (ногова!), а частина лягає на траві горілиць і мугиче який-небудь відповідний до моменту й до настрою романс, на манір:

По дорозі жук, жук
По дорозі чорний...

...Підлатались — і далі...

Дорога все на гору, на гору...

Що ж ви на цій дорозі бачите? Чи хоч не на дорозі, а понад дорогою, або біля дороги?

Нічого не бачите, бо праворуч од вас біла-біла пухка мадам московська, з-поза якої нічого не вздриш, хоч би мали ви й вісімнадцятеро очей, — така та мадам і широка, й глибока...

Видко тільки вперед, угору...

А там, угорі, сірі велетні бовваніють!

А що ж ви повинні були б бачити по дорозі між Севастополем і Ялтою, по тій її половині, що підноситься до Байдарських воріт?

Багато дечого!

На четвертій верстві від Севастополя йде дорога на Юрієвський монастир... На шостій верстві біля соші — французьке кладовище, де поховано французьких офіцерів і салдатів 1854—55 року. Далі — дача „Альфа”, що правила за штаб-квартиру для французів підчас облоги Севастополя 1854 року...

Потім шлях перерізає Кучук-Мускумську долину, а звідти вскакує в красиву Байдарську долину, що тягнеться на 17 версток завдовжки й на вісім — десять верстов завширшки... В долині село Байдари, звідки чотири верстви до знаменитих Байдарських воріт, збудованих 1848 року, на висоті 243 сажени над морським рівнем.

Перевал...

Далі дорога вниз! На південний Кримський беріг!

Звичайно, біля Байдарських воріт одпочинок. Є щось на манір ресторації, де вам дадуть пообідати, коли схочете. Як схочете, так, значить, дадуть, а як уже дадуть, тоді не схочете! Але це географії з етнографією не стоється!...

Хочете обідайте, хочете не обідайте, — все одно за Байдарськими воротами — море!

Виїздите з Байдар — і раптом —

— Ах!

І ваша права сусідка — „ах!”, і ваш лівий сусіда — „ах!”, і передні сусіди — „ах!”, і задні сусіди — „ах!”, і ви самі — „ах!”...

Тільки сам шофер не „ах!”, а косо на помічника:

— Увага!

Стовбова дорога покрутилася... Білим ужем попід скелями стрімчастими покручена, переплетена, петлями, вузлами, зашморгами... То там, то там виблисне спиною, і знову кудись під скелю, за скелю, під кручу, за кручу, падає вниз, дереться вгору...

Їдете й кінець... Далі безодня... А вона крутонулась ліворуч і посунулась далі трохи... І знову нема... Безодня... А вона крутонулась праворуч, пробігла десять сажнів і знов за скелею, і знов за камяним муром... Ховається, дратує, у кузьмірки грається...

А отак — море! Скільки оком кинеш — море!... У чадрі воно з туману, тільки під берегом сріблом вилискує... І манить безвістю своєю, і страшить безкраєм...

Чорне море... Синє море... Хвалинське море...

Чорне море червоні береги полоще... І вони не чорніють...

А над ним, до його збігаючи, в його окунаючись, попритулялись: Теселі, Форос, Мшатка, Ай-Юри, Мелас, Лімнеїз, Мухалатка, Кастропіль, Кикенеїз...

І далі... Симеїз, Алупка, Мисхор, Гаспри, Ай-Тодор, Ластів'яче гніздо, Ореанда, Лівадія, Ялта...

Море їх мие, а зверху їх Яйла обіймає... Обіймає могутніми обіймами віковичних скель...

І гордо над ними закинув зубчасту голову Ай-Петрі...

Всесоюзна лічниця...

К Р И М

Крим?!

Легко сказати — „Крим”, а от як його вам описати так, щоб ви зразу відчували, що воно за країна така отой Крим, що про його й легенди, і пісні, і перекази, що до його з усіх країв білого світу йдуть і їдуть, щоб хоч одним на його оком глянути, щоб хоч раз його повітрям дихнути, щоб підставити хоч на хвилину своє анемічне тіло під палюче й цілюще проміння його гарячого сонця...

Як?!

Цілий, може, натовп учених, цілі, може, століття силу-силенну й тонких і товстих книг про його понаписували, музеї по всіх кримських містах позасновували, а вам — я знаю! — вам, щоб усе зразу, як на долоні: щоб і історія, і географія, і етнографія... Щоб і флора й фауна...

Добре!

Я все вам жужмом. А там уже хто більше чим цікавиться — хай вибирає...

.....
Історія Криму дуже-дуже давня... Ще як Каїн Авеля вхекав за жертву господню — так і тоді вже Крим був. Взагалі, як переказують тут старі люди, Крим повстав у той самий день, як Господь сотворив „твердь та видиме небо”... Старенький, як бачите, є Крим.

Передісторична Кримова доля була така. (За точність не ручусь!)

Колись—колись—колись Крим, як відомо, звався Таврія. Це його найстарша назва. А повстала вона від

народу „таврів” (таври), найдавніших, що їх історія за-
стукує на цім півострові, пожильців. Дехто дотримуєть-
ся тої думки, що до таврів у теперішнім Криму жили
кимерійці, що їх був оспівав Гомер ув „Одисеї”.. Жили
ніби ці кимерійці в Криму аж до XIII століття до Різдва
Христового, а їх витиснули скити, що прийшли зо Сходу.

Хто насправді був тоді, чи таври, чи кимерійці, чи
обоє разом, — сказати напевно не можу, доки, може, на
дозвіллі не поколупаюсь у горах — чи не знайдеться
якого доказу. А так все одно ж не повірите.

Пережили вони, як і всяким порядним людям нале-
житьсь, камяну добу, мідяну добу й інші потрібні доби...

*Історична доба в Криму починається тоді, коли біля
його берегів з'являються греки-колоністи.* Це наприкінці
VIII ст. до Р. Х. Двоє племен грецьких населили Крим:
йоняни й доряни. Вони позасновували були такі-о міста,
як Пантікапей (Керч), Гераклея (Синоп), Херсонес і т. ін.

Це так звана *греко-римська доба в Криму.*

Довго вона тяглась. Аж до Різдва Христового...
і кінчилась...

На її місце прийшла *середньовічна доба.* Готи її при-
несли у другій половині II століття (після Р. Х.).

Біля 378 року осередок готів біля Дніпра розгроми-
ли *гуни* й удерлися частиною до Криму.

Готи посіли горішній Крим, а *гуни* — степовий.

Налітали потім на Крим (степовий) і *авари й турки та
хозари.*

В половині IX століття степова Таврида поволі звіль-
няється від хозар і попадає під протекторат Візантії.
Отоді якраз з'являються в Тавриді варяги, що грабували
її береги...

В цей таки час починається звязок України з куль-
турними центрами Таврійськими: Херсонесом, Пантіка-
пеем. На Тамані тоді засновується Тмутараканське кня-

зівство, а в Тавриді князівство на місці Пантікапеї в Корчеві (тепер Керч).

Бачите, коли ми, українці, до Криму потрапили. Значить, неправду пишуть ті історики, що перше знайомство з Кримом приписують чумакам, що по сіль у Крим їздили.

Пішли далі. Довга, як бачите, історія. У XIII столітті запанували були в українських степах *монголо-татари*. Набили, як ви знаєте, 1224 року (здається) вони нам добре прাপірки на р. Калці й удерлися в Тавриду й почали витіснити звідтам генуезців (італійців), що колонізували були частину Криму після хозар (під візантійською зверхністю).

Пройшли були монголо-татари аж до південно-східного кримського берега, але потім „дофнулися” (привіт галичанам!) на північ у степовий Крим.

А на півдні в горах тоді було біля 40 замків, і мало не кожний із них мав особливу мову: серед них багато було готів з німецькою мовою.

Далі нові „хазяї” напірають на Тавриду. *Турки* 1475 р. Кафа (Теодосія) впала під ударом турків і татар. А далі вони захопили і весь півострів. Турки посіли узбережну, гірничу частину його, а татари — степ.

Татари спочатку мандрівники, під пануванням Золотої Орди, але з середини XV століття кримський хан уже юридично самодержавний. Столиця Бахчисарай.

Потім Крим під російською імперією.

Потім — „Татарська Республіка”.

Потім — Врангель.

Потім і тепер радянська влада — Кримська Соціалістична Радянська Республіка.

Все! Історія вся...

Довга? А що ви думали, так зразу — ляп-ляп! — та від камяного якогось віку аж до тепер?! Це ще й швидко.

Посадіть якого історика — він вам років із п'ять писатиме...

Може, тут я й переплутав якісь там тисячоліття, але це не важно! Що для історії — як пишуть тепер історики — століття або тисячоліття?!

Важно — ерудиція!

А ерудиція ж є! Ну й гаразд!

Пішли далі.

Географія. Про географію — не бійтесь! — довго не говоритиму.

Коли ще за фонвізінівських часів мамаша говорила Митрофанушці:

— Навіщо — мовляла — тобі та географія, коли візники є!

І я так само скажу:

Навіщо вам географія, коли є й автомобілі Крим-курсо, і візники, і провідники... Останні чорні, гарячі й знають усю географію, особливо для дам!

Приїдете до Севастополя, беріть візника, а він вам за дорогу таку географію розведе, що тільки ахатимете... Загальну, так сказати, географію.

А провідник — той більш по деталізації... Дами це особливо люблять, бо вони народ, як відомо, дуже цікавий...

В загальних рисах і я скажу... Дві слові.

Географія на три поверхи: зверху небо, нижче гори, а ще нижче море... І навпаки.

Небо пухке, гори тверді, море мокре. Досить!...

Етнографія. Населення — чорне. На ногах шкіряні „личаки”. Вірить в Аллаха й Магомета, пророка „ейного”... Поділяється на чоловіків, жінок і на дітей. Жінки — чорні. Діти — чорні... (Чорне море!). Чадри вже жінки не носять. Носять чадру тепер у Ялті на молі, тільки не „чорні” жінки, а білі... Мова не наша.

По-нашому *платня*, а по-їхньому — *улефе*.

По-нашому — *воша* — по-їхньому — *біт*. (Відци пішло очевидно, — „*бити воші*!”. Увага для філологів. О. В.).

— Анларизми не бен селерим?

Анларизми?!

Нічого ви не „анларизми”, бо ця фраза значить:

— Чи розумієте ви, що я кажу?

Населення хліборобствує, виноградарствує, садівни-
кує, скотарствує та „курорствує”.

Це все роблять жінки.

Чоловіки сидять цілий день у холодку, чухаються,
курять цигарки та пють каву.

Фавна. Не наша. Коли їдете чи йдете горами, часто бачите десь у лісі на скелях, чи на узгір'ях якихось невідомих вам тварин невеликих розміром, з рогами, з чотирма ногами та з одним хвостом. У тварини тої іноді голова вгору, а круп униз, іноді круп угору, а голова вниз!

Ви раптом стаєте. І дивитесь. Пильно вдивляється.

— Ах, ах! Що за така гірська тварина?

От що значить — клімат! За якихось шістьсот вер-
стов, а дивись — зовсім не те!

— Що то таке? — питає тубільця...

— Корова! Молоко дає! Доїться! Телят водить!

— Ах, ах! А ото?

— Котора поменше?

— Так!

— Коза називається! А ото збоку — кінь!... А то —
свині під дубом...

Осли є! І на горах, і на курортах. На курортах
більше!

...Орли є! Кури є! Півні є! Курчата вже вилупились!
Три карбованці субтропічна курка коштує... Орел не
знаю скільки!

Флора. Різноманітна. Дуб. Кедр. Кипарис. Магнолія.
Гліцинія. Кропива, Кульбаба. Чинара. Будяк. Фініки.
Пальми. Щебрець. Юдове дерево. Оріх. Коноплі. Груші.
Яблука. Лімони. Апельсини. Картопля. Виноград і т. ін.

Винограду тут дуже багато, через те все майже вино
для продажу курортникам виробляється з махорки й
продається, як вино „розлива кам'яної доби” по п'ять кар-
бованців пляшка („тільки для вас!”). Ригають від його
понад норму.

Оце більш-менш повний (наскільки вистачило сил!)
малюнок Криму...

Здається, ніби й нічого особливого, — правда?

У тім то й річ, що особливостей отих тут сила.

Субтропічна, товариші, штука Крим! От що головне.
Візьміть так.

От ходить, приміром, у столиці українській, Хар-
кові, по вул. Карла Лібкнехта коза. Ну, що ж? Ходить
і квит! Коза та й уже!

А от коли отут поставити тую козу під кипарисом
або на стримчастій скелі, уже вам вона не коза, а екзо-
тика!

Уже в неї хвіст не на 45° (чи на яким там?) довжини
чи широти, а мало не екваторіяльний! Тропічний хвіст,
гарячий і крутить вона ним по екватору!

От у чім сила!

Або горобець на Основі на тину й горобець у Криму
на пальмі!? Різниця! На Основі він горобець, а тут —
жар-птиця, бо йому жарко!

Екзотика, товариші!

Та це не тільки з тваринами. Із людьми так.

У Харкові, приміром, — руде, косе, худе, угрувате,
пудри на нім на цілу геологію, а тут видряпається на ске-
лю, стане, за худі стегна тримаючись, і Жанна д'Арк!

Далеко ж! Чорт його розбере, що воно там сопе на
стрімчастій скелі!

Клімат, товариші!

.

А найголовніше ледве був не забув!

Барвінок у Криму росте. Та такий рясний та хоро-
ший...

Якби місцеве населення вивчити пісні:

Зелененький барвіночку,

Стелися низенько.

А ти милий, чорнобривий,

Присунься близенько.

Всі б дані були за приєднання Криму до України.
Спорідненість культур — і кришка!

Без нікоторого імперіялізму — на законній підставі.

М О Р Е

(Дещо з природознавства)

Ну, море!

В данім разі — Чорне море, тоб то таке море, що чорне.

Не Біле, а Чорне море...

Це, значить, отакезна ніби яма, велика-велика, — вщерть налита солоною водою...

Вінця в тій ямі звуться: береги... Дно — так і буде дно... Вода — так само вода...

Оце є море...

Море оте саме служить для того, щоб у йому купатися й дивитися на нього...

Коли на море дивитися, то це буде: вид на море...

Коли в йому купатися, то це так і буде: купатися в морі...

По морю ще кораблі плавають, пароплави, броненосці різні, але то далеко від берега, рукою трудно їх дістати...

Я писатиму тільки про те море і про те, що є в морі, що можна, сказати би, — полапати, памятаючи мудре наше прислів'я:

„Не повірю, доки не полапаю!”...

Коли ви дивитесь на море, перш за все спадає вам на очі вода... Прийшовши до моря, мацайте його рукою: воно мокре... Руку в рота — солоне, і капає... Значить, вода...

Помацали беріг — твердий...

Значить, так: море... Ви не помилились...

Пересвідчившись, що ви на морі, можете розглядати його далі...

Море буває трьох сортів: тихе море, хвильове море й буряне море...

Тихе море — це таке море, коли вода в йому тиха... Воно собі поволі ніби гойдається, потихеньку, ліниво хлюпає на беріг і мружить спину під гарячим сонячним промінням.

Хвильове море — це пастух... Воно гонить велику отару баранів до берега, кричить на них, підганяє, гнівається, випереджає тих баранів і викидає їх на беріг з плюском, з гаміром, з серцем... Барани ті, вискакуючи на беріг, котяться по гальці, сунуть її своїм руном білим, гергочуть, скрегочуть і, розбивши своє руно біле об гальку круглясту, сунуться назад у море й тонуть... А море, гніваючись, що жодного барана не може на беріг цілим вигнати, ще завзятіше, ще упертіше гонить їх.

І так цілий день, а то й два, і три дні, аж доки, махнувши рукою:

— Дурна, мовляв, робота!

Заспокоюється, повертається на тихе море й знову тоді поволі гойдається, потихеньку хлюпає й вимиває у хвилях своїх сонячні списи...

Напастухувалось!...

А іноді... О, іноді воно, ганяючи білі отари отих барашків, як розлютується, як рознервується, як застриба, як зареве, як зашумить, так „помяни, Господи, царя Давида”!

Тоді воно показує третій свій сорт — буряним воно тоді робиться!

Матінко моя! Тоді оті барашки білі робляться білими слонами (море, між іншим, горілки не пє) або просто горами, що ревуть, підстрибують, рвуться з боку в бік, бють об беріг сказано, підіймаючи берегову гальку із

лютим рокотом, вискакують далеко на беріг та розлітаються хмарию божевільних бризків...

Тоді всім, хто його бачить, робиться страшно...

А мені ні, бо я буряного моря не бачив...

Морська вода, як я вже вище зазначив, солона вода, бо містить у собі так звану главберову сіль... Через те, коли з морської води хтонебудь би додумався варити юшку, солити тої юшки не треба.

У морі живуть різні морські тварини. Особливість їхня та, що вони ніколи не хворіють на закріплення шлунку (главберова сіль!).

Із морських тварин, що я їх бачив на власні очі, зазначу таких-о: дельфін, султанка, камбала, морський кінь, морська корова, краб, риба-голка, медуза...

Дельфін — це ніби наш річний рак, тільки в сто раз більший... Відрізняється він од рака тим, що рак має шийку й клешні, а дельфін ні клешнів, ні шийки не має... У рака очі з-заду, а в дельфіна спереду. У рака тіло укрите шкаралуцею, а в дельфіна шкірою... Рак живе в норах та в корчах та в куширі, а дельфін більше під поверхнею в морі, красиво перекидаючись і вилітаючи, коли грається, над водою... Рак їсть падло, а дельфін живу рибу... Рака їдять, а дельфіна не їдять... Рак так і зветься завжди — „рак”, а дельфіна за його жвавість і веселий характер прозивають „морською ластівкою”... Це все різниці між раком і дельфіном... Але є одна спільна в них риса, що надає їм подібности одне до одного: й рак і дельфін плавають...

Султанка — це риба. Справжня риба. Зветься вона султанкою через те, що турецькі султани ніколи такої паршивої риби не їли. Найголовніша її особливість та, що про неї завжди кажуть так:

— Що у вас сьогодні на обід?

— Та знову султанка! Остогидла, як смерть! Паршива риба!

Ціна — 20 коп. за фунт.

Камбала. Циклоп-риба, бо має одно око. Кругла риба, бо скидається на підситок. Смачна риба, як на вершковім маслі...

Морський кінь. Маленька, захарчована, миршава морська шкапинка, з закрученим хвостом, без гриви, з конячою мордою. Не ірже, не їсть вівса... На нім риби морські одна до одної в гості їздять...

Морська корова. Довгаста, з великою головою, з двома на тій голові рогами, буренька корівка. Не мукає, не доїться, не дровичься й не водить телятка...

Краб. Зовсім не схожий на нашу щуку. Не схожий і на окуня, і на карася, і на лина. Навіть на верховодку не скидається... Дехто каже, що він трохи чи не брат у перших нашому ракові, але раз я вже поєднав із раком дельфіна, то єднати ще з ним і краба якось незручно. Вийде так, що ніби в морі самі раки. Що правда, краб має шкаралупу, має клешні, живе під каміням, а все таки він не рак, а краб... То таки — рак, а то таки — краб. Різниця велика... А щипається, потвора, сильно!

Риба-голка. Звичайнісінька циганська голка. Така, як у нас нею лантухи латають. Служить до того, що нею султанка або камбала собі панчохи та ліфчики зашивають, як одна до одної на весілля збираються...

Медуза. Морський холодець... Кругле, як мисочка, біле, дрижасте, слизьке, холодне й прозоре... Ну — гижки й квіт. Візьмеш у руки — тане. Не береш у руки — не тане.

Літають над морем рибалки (птиці) й баклан. Рибалки — білясті, баклан — чорнявий. Ловлять рибу...

Приблизно — оце точний науковий нарис Чорного моря на підставі власних спостережень.

ГОРИ

Гори — штука висока... Це — взагалі...

Кримські гори — так саме не низенькі, не маленькі й не коротенькі...

Отак, положим, як із моря на них дивишся:

— Дрібниця! Далеко, кажете? Та де там далеко: от-же рукою дістати можна! Ото Ай-Петрі?! Високо, по-вашому? Та розженусь добре ← і там!...

Можете не розгонитись: повірте краще, що не близько...

На 25 верстов той Ай-Петрі од вас, — це ще як на-впростець, а як крутитиметься стежками, щоб до його дістатися, то й покрутитесь верстов із сорок...

Піддурюють гори, і здорово таки нас, степовиків, піддурюють...

Як виїхати на човні на море, так верстов на п'ятнадцять—двадцять од берега й подивиться на беріг — так увижається, що купонька невеличка тих гір Кримських...

Що від Севастополя аж до Теодосії тягнуться?! Ну, так що ж з того?! Та просто так би взяв — забрав на оберемок і поніс. Так ото їх здається не багато. А воно сто верстов.

На сто верстов тягнуться із заходу на схід гори Кримські... Тягнуться на цілих сто верстов і звуться скрізь *Яйлою*.

Обіймає та Яйла беріг південний кримський, не пускає на його холодів та вітрів із півночі, і тепло на тому березі...

А зніміть Яйлу, ізстружіть її якимось величезним рубанком, і не буде знаменитого південного кримського берега, і кипарисів не буде, і магнолій не буде, і лаврів не буде...

Рівно скрізь буде! Провідники зникнуть... І литимуть тоді дами отакі, як оріхи, сльози...

Не за провідниками (що ви, що ви!) литимуть вони сльози, а за горами... Бо ж красиві гори! Могутні гори! Велетні гори! Як же за такими горами та не заплакати?!

Звідки взялися Кримські гори?

Од бога!

В один із шести днів, коли бог творив світ, сотворив він і Кримські гори...

Геологи, нарід невірний, — намагаються довести, що Кримські гори повстали поволі, протягом кількох геологічних періодів, і через одкладання глибоководних осадків (вапняків), і через землетруси й т. ін., й т. ін.

А княгиня Є. Горчакова (княгиня, а не якийсь там геолог!), лежачи на Сакській площадці, ясно й просто пише, дивлячись на гори:

И горит мое сердце любовью,
Взор усталый туманит слеза,
И хвалу Всемогущему Богу
С тайным трепетом шепчут уста.

А за що „с тайным трепетом шепчут уста”?

Думаєте — даром?!

За те, що сотворив Бог гори. Та не тільки гори, а й дачу, і виноградники, і слугів, і ренту...

І все це конкретне, таке, за що можна подержатись...

А геологи що?!

„Періоди”?! „Доби”?!

І все це абстракція.

Бог! І більше ніхто не міг утворити такі прекрасні гори, як Кримські!... І не сперечайтесь!

Кожна гора зокрема, а значить, і всі гори вкупі складаються з трьох частин: підосви, схилу й вершечка... Підосва це те, що низько, схил — це трохи вище, а вершечок — це вже дуже високо...

Найтяжче на горах сходити на підосву... Дуже тяжко...

Туристи цим особливо пишаться.

— Був на Ай-Петрі!

— На вершечку, чи на підосві?

— На підосві!

— От молодця! Ай-да лицар!

А в „лицаря” ухмилка по самі уші: зійшов таки...

На схил значно легше. Особливо, як згори, з вершечка...

А на вершечок зовсім єрунда... Просто собі паличку в руку й ідеш...

І після того тижнів зо два лежиш на ліжку: переважаєш, так сказати, вражіння... Тихо лежиш, спокійно лежиш; не ворушиш ні ногами, ні руками...

Та воно й не дивно, бо вискочить з легкістю сарни на гору Бабуган, приміром, це велике дає задоволення для людини. 1543 метри вгору — це, самі подумайте, — трохи ж таки вище, ніж Харківська Холодна гора (навіть як дивитися з Допру № 1!)... А ви ж самі знаєте, що з Холодно гори, як увечері дивитися на місто — дуже красиво... І далеко видко, і все видко... Особливо, коли людина не п'яна й не боїться, що його роздягнуть... А як же ж то воно, як з Бабугана, або з Чатидрага, або з Ай-Петрі?!

На гірській підосві — дачі. На схилі — ліси. На вершечку — сніги. І влітку сніги, і взимку сніги!

А по схилі струмки гірські.

А в лісах — буйволи, дикі кози, „зелені”...

„Зелені”, положим, останніми часами вивелись... А то, за Врангеля, кажуть, була їх у горах сила-силенна... „Підтримували” барона в його святім обов'язку відбудувати „єдину та неподільну Русь”... Святу Русь!

Найважливіше в горах для нас грішних — гірське повітря... Його тут чимало. Воно не продається — просто так: бери й дихай, коли хочеш...

Вивозити тільки не дозволяється. Хоч дехто з туристів бере з собою з Чатирдагу чи з Бабугану клуночок з повітрям...

Повітря тут чисте, прозоре, легке, свіже...

Звичайно, коли йдете горами самі, без великої компанії, без кошиків з вареними яйцями та з сердинками, без трійного одеколону, без пудри „Колодерма” і порошку од поту... А як з оцим усім дертиметесь на Ай-Петрі — так все одно, що в Харкові на Сумській о 9 годині ввечері. Аж бук чхає!

Гори тут дуже лякливі! Назви в їх здебільша з „Ай” починаються:

— „Ай-Петрі”, „Ай-Микола”, „Ай-Тодор”, „Ай-я” і т. ін....

І це, між іншим, заражає...

Дуже часто чуєте в компанії, що дереться на гори, вигуки:

— Ай, Боже мій!

— Ай, матінко моя рідна!

А то просто:

— Ой, держіть мене!

— Ой, рятуйте!

ЯЛТА

У коробці — Ялта...

У каменній коробці з Яйли велетенської. Західню стінку тої каменної коробки становить мис Ай-Тодор, а східню — мис Ай-Микита...

Із півночі — головне пасмо Яйли кримської... Зверху — голубе небо... А з півдня — море синє...

І в коробці отій Ялта притулилася.

Ялта — столиця південно-кримських курортів... Главковерх над усім південно-кримським повітрям, південно-кримським сонцем, місяцем, морем, горами... В її розпорядженні це все перебуває...

Це ще зовсім не значить, що вона найкраща за всі місця на південнім кримським березі... Це ще зовсім не значить, що коли вона розподіляє повітря, сонце, море, гори — то собі найкраще з них залишає... Зовсім — ні! І навіть — навпаки... По інших курортах усі ці властивості кримські значно кращі, свіжіші й, головне, чистіші, проте столиця — Ялта. Нічого не зробиш... Найстаріша вона з усіх інших курортів і по праву старшого держить керму в своїх руках.

Часто в житті, положим, таке трапляється: за головного хтось править зовсім не той, кому б належало правити...

І лежить чи сидить Ялта в затоці отій, в коробці отій, виткнулась молод паршивеньким в море й задається...

— А чого — спитайте?

Культурний, думаєте центр південного кримського берега?

Де там?! Тільки в революцію музеї позасновувано...
Східний музей у кол. палаці Еміра Бухарського.

Мета музею розповсюджувати та вивчати художню творчість Сходу, його життя та культуру... Засновано його 1921 року.

Народньо-художній музей. Засновано його так само 1921 року. Зібрано тут мистецькі речі з дач, покинутих власниками, як тікали ті власники з Криму, спеціально для того, щоб рятувати „дорогое отечество”...

І тільки один є старий музей — *Природничо-історичний*, заснований 1891 року. Головний відділ у нім — кримознавство.

Торговельний, думаєте, центр Ялта?

Де там?!

Продає камінці чорноморські на фунт та на штуку, ракушки, ціпки кримські, чадри татарські, чубуки, цигарнички, намисто, пудри, одеколон, паршиве вино, сандалі... Сандалів найбільше...

Стоїть засмальцована крамничка, а в ній сандалі, а над нею вивіска. Лев забравсь у сандалі і рве ті нещасні сандалі й зубами та лапами... А зверху написано:

Розорвеш, а не розпореш!!

А купить ті сандалі, надіньте, пройдіться раз вулицею, і лева не треба, і попоряться й подеруться миттю...

А чого ж Ялта задається? Яка тому причина є?

А от яка:

— „Дада” Дай деньги! Много дай деньги! Кулай пошла! Катер пошла! Кулай Ялта пошла...

Ось у чім річ!

„Кулай” у Ялті можна... І можна „кулай” по самісіньку завязку...

Така вже у тої Ялти традиція...

— „Кулай”!

Оцим „кулай” і жила Ялта завжди, нині, повсякчас і навіки вічні...

Особливо „завжди”.

Зліталася туди вся „стомлена”, „перетомлена”, „виснажена”, „недоїдуча”, „недопитуча” царська аристократично-бюрократично-поміщицько-купецька Росія й відпочивала по гостинницях, по реставраціях, по яхтах, по фаєтонах од „трудов праведних”, громлячи дзеркала, лапаючи наяд пудронафарбованих і роблячи „акварії” з рояля та з коробки сардинок...

А музика хрипіла „Коль славен” та „На сопках Манджурії”...

А повойоване кримське населення вирачувало баньки на великодержавних культуртрегерів, підхоплювало п'яних під жирну кисло-вонючу пахву й розвозило „блюющих та ригающих” по „меблірованих комнатах з видом на море”...

...А на набережній та на молі пахло дамським потом, пудрою, парфумами „Коті”, шелестіли шовки, прикриваючи угрюваті синьо-зелені з поширеними венами стегна, і летіли бризки слиняві на зморщені, обкладені ватою, порожньожовті „бюсти”, вилапані, вимяті і „отечественными саврасами” і повойованими чорно-гарячими з блиском у карих очах провідниками...

Звалося це:

— „Ах, как мы в Крыму отдохнули!”

Ну, звичайно, тепер Ялта не та!

І погляди на вас, на приїжджих, не ті!

— Куди ти — мовляв — годишся?! От ранше! Що з тебе тепер візьмеш?!

А в очах у кожного тубільця так і стрибає, так і миготить зажерливість...

І очі ті так і просвердлюють твою кешеню:

— Чи варт з тобою хоч балакати? Скільки там у тебе є?!

А ви гадаєте, що тепер у Ялті казина нема? Нема рулетки? Нема шмендефера?

Є! Все це є!

Сидить крупє, крутить рулетку, стрибає „шарик”, щасливих вишукуючи:

— Прошу делать ігру!...

— Ігра сделана!

— Двадцать три! Красная нечот! Вторая половина!

І літають довгасті лопаточки, соваються по розписаному столу, перекидають квиточки у тремтючі ручки „щасливчиків” і „нешасливчиків”...

А на „одкритій сцені” викаблучується діва з „кастаньєтами”...

Все це є!

Тільки ж!

— Ах! Еті податки! Они в гроб загонять!..

.

„Не загонять”! очередно!

Бо ще плавають по набережній такі „примірники”, що дивуешся, як їх тільки витримує „радянська платформа”.. Як у тії „платформи” букси не горять, як її осі не лопаються.

ТУРИСТИ

— А ви біля чого працюєте? Професія ваша?

— Власне докторе, нічого не роблю. Пишу. Сиджу й пишу.

— Сидите й пишете? Так! Бачите, коли ви нічого не робите, а сидите весь час і пишете, то це не те, що зле відбивається на легенях ваших, а просто через таку вашу ніби роботу частина легенів не дихає як слід. Екскурсія, як по-нашому, по-докторському, кажуть, — легенів ваших не повна. Сидите зігнувшись, завжди в однім положенні. Ну й, самі розумієте, — частина легенів дихає як слід, на всю, а частина стискається... А час іде... Цілий рік ото так посидите — от воно та частина легенів й одвикає працювати, зморшками береться, застоїні явища всілякі... Як плуг, що не працює, їржею береться... Розправити, значить, слід... Це в нас тут добре... Гори... Найкраще для таких легенів — на гору, та з гори... Тоді грудна клітка роздимається, легені вщерть повітрям наповнюються, розправляються їхні закуточки найдальші, кров уся окислюється... Бадьорішаєте, веселішаєте, червонієте, молодієте... Гайда на гори! Молодцем будете!

— Спасибі, докторе!

...Гайда на гори!!

— Куди це ви так радісно?

— В гори! Легені не зовсім дихають! Екскурсія не повна! Застойні явища... Кров не окислюється... Молодішати треба... Бадьорішати... Веселішати... Красивішати...

До чорта сидіти! Гулять, розправляться, сили набира-
тись!... От!

— Високо ж...

— Високо? Нам, туристам, високо? Нам, туристам,
нічого не високо. Нам, туристам, усе низько. „Високо?!
Ад'ю-с!”

А гора... гора!! Як гора! „Кішкою” зветься!

Бад'оро на скелі, стежками крутими, з піснею на-
шою розлогою:

По цей бік гора,
По той бік друга...
Поміж тими крутими горами
Сходила зоря...

І голос лунає, лунає, лунає... Розлягається... Так...
сажнів із п'ять розлягається...

Вгору! Вгору!

— Ху-у-у!

— Х-и... по той бік... гора...

А високо, лиха його година візьми!

— І по цей бік друга-а-а!

Ху-уу!

Сів!

Дивись! Нам, туристам, іще ж і далеко!

...Ану, бад'оріше! Легені на все дихатимуть! Кров
окислятиметься!...

Гайда вище!

Ой! Чи воно там ще високо?

Сів!

Ху-у-у!

Ану, підводься, туристе!

О-о-о-х!

Уго-о-о-ру! Ще ж і далеко в ту г-о-о-ру!

Сів!

Ану, вставай!

Сів!

Ану...

Сів...

Сів...

Сів...

Сів...

Сидю...

— Хто там? Може яка спасенна душа внизу є? Ловіть мене, переймайте, нас, туристів, бо чогось кляті ноги не хочуть гори дотримуватись... Ох!

...Пошли, Господи, на дорозі не кедре вже ливанського, а хоч нашу рідну бузину, щоб хоч за щонебудь було зачепитися, бо, їй-бо, й черепків не позбирають...

...За сосну вхопивсь!

Ох!

І лежав на татарському ліжку, як Ісус Христос, бо литки мов гвіздками попробовано!

Легені розправиш — ноги покарлючить... Ноги розправиш — легені покарлючить...

Туристи, одне слово!

„ПРИРОДА Й ЛЮДИ”

Ні, — вірніше не „природа й люди”, а навпаки — „люди й природа”...

Які ото, значить, люди до кримської природи їдуть і як ота сама кримська природа на людей тих упливає, й що з того впливу природного буває...

Ще в Севастополі на вокзалі...

— Ох! Стомився, знаєте, до чортів!... Голова, — ну нікуди. Хоч викинь! І, знаєте, „верхушки”... І „видих” там і згук тупий! Температура почала оце останні місяці підноситись! Охляв, що називається зовсім! Працездатність упала... Ледви-ледви дотяг оце до травня... Комісія просто сказала:

— Їдьте! І що швидше поїдете, то краще! Поїдете, каже, подихаєте кримським повітрям, відпочинете, поправитесь!...

— А я думаю, що навряд, щоб уже я поправивсь. Сили ні на жменьку! Та воно й не диво: сім років революції, як у казані кпів... Тепер і комісії, і підкомісії, і конференції, і наради... Часто тільки не везеш?! Як ти його везеш, так і сам не знаєш! Інерція, мабуть! Та ви подивіться на мене: хіба в 26 років такі люди бувають? Та я дід уже! Оце їду та й не вірю, що щонебудь вийде... Просто їду, щоб потім не жалкувати, що не скористав з можливости побувати в Криму. Їду, ляжу і пролежу цілих два місяці... Ні ногою, ні рукою... Просто лежатиму... За всім роки одлежусь! Якби тільки в таку санаторію потрапити, щоб менше того галасу, щоб без шуму, без

гаму... Тільки лежати, дихати, відпочивати... А головне — лежати, лежати, лежати... Чи довго нам їхати?! Хоч би швидше! Ой, лежати! А ви так само: відпочивати? Легені?

— Ні! Командировка! Треба подивитись, як там люд трудящий поправляється...

— Не хворі, значить! От щасливий! А я — лежати! Тільки лежати! Поправитись, хто-й-зна, чи поправлюсь, а одлежусь так уже одлежусь!

І вдивляєшся в його стомлені очі, такі сумні-сумні, і в сіре обличчя вдивляєшся: воно бліде-бліде, аж сіре, і синьоваті губи, і жовтяки під очима, і мляві руки, і кволий голос. Покуйовдане пітне волосся... І байдужість, байдужість...

— Да-а-а... — думаєш, — перетерло людину... Революція — не танок... Вона міцно бере червоними руками, аби тільки втримався!...

—
Вже в санаторії. Через тиждень...

— Здрастуйте!

— Здрастуйте!

Голена голова, голена борода, білий костюм, на голові тюбютейка, сандалі на ногах, обличчя вже червонувате, з легкою смагою, в очах блиск і чортики... В руках кримський ціпочок, і ціпочок той у руці вивертом, вивертом...

— Ну, що? Як? Лежите?

— Так, полежую потроху. Та чого, власне, лежати: і походити тут не погано... Му-гу-гу! „Харашо жить на востоке-е-е!...”

— Поспіваєте?

— Та чого ж не поспівувать? А ви як?

— Та нічого. Ходжу, придивляюсь потроху!

— Сумний ви якийсь! Чого ви?! Така природа, так чудесно навкруги... А ви похнюпились... Веселіше!.. А-а-а! Товариш Надю! Куди? На пляж? І я з вами! Пробачте, товаришу... „С той пори как стала шансонеткой я, мої друзя, на сцене його я-я-я"! Тру-ля-ля! товаришу Надю! Ану, наввипередки!...

Через два тижні...

Вечір... Місяць...

— Добрий вечір!

— Добрий вечір! Куди ви таким вистрибом?

— Не бачите хіба? Місяць он підводиться! Піду посиджу трохи... „Місячні ванни"! Не пробували? Е, ви! „Чу-ра-ра-ра-ра! Ку-ку!"

— Поправляється?!

— А чого ж мені не поправляється?! Дурниці! Хіба вже я такий хворий?! Ну, бувайте! Агов! Ого-го-го!...

— Я тут! (тоненько).

— Іду-у-у.

Через місяць...

Сміються очі.. Чорне, з здоровим лиском обличчя... Тужавлять ноги! Меткий погляд! Різкі рухи! Ціпок у руках млинком! На місці — підстрибом... По проспекту — орлом...

А на руці — смуглява Надя.

— Ха-ха-ха!

— Хи-хи-хи!

І бризки навкруги! І весело! І все сміється!

.
І сміятимуться наради, іграшками будуть конференції...

„Харрашо жить на восток-е-е!"

НА ТАТАРСЬКІЙ ВИСТАВІ

— Дада! Дай десить капек! Кулять пашла! Клуп кулять пашла. Очин карашо! Кулай моя будіт?

Це ще зранку маленький, чорний-чорний, Курбедин до мене...

Курбединові сім років. Він:

— „Мало-мало урускі знайт... Татарські много-много знайт”...

Курбедин, що що-дня пук яких-небудь чичекнин мені несе, і завжди:

— Дада! Много-много денег давай! Твацать одну копеки денег даш. Отак — много-много! Не! Ни твацать одну, а симнадцать! Не! Ни симнадцать, а тиранацать копеки даш! Много-много! Тиринацать! Даш?

— Чого саме тиринадцать?

— Я мало-мало знайт урускі... Татарські много-много знайт... Урускі песню знайт!

— Ану!

— Папа сеяла муку
Чумчара чум-ча-ра!
Обішала старику —
Ку-ку!

Отакі маленький, чорний-чорний, Курбедин „урускі песні” знає...

Знайшли таки ті „песні урускі” маленького семилітнього, чорного-чорного, Курбедина аж на південнім березі Таврійського півострова...

Перескочили ті „урускі песні” через степи,- через Яйлу, через височенні Чатир-Даги й Ай-Петрі й ускочили в маленьку, чорну-чорну, голову Курбединову...

І бігає тепер Курбедин південним кримським бере-
гом і:

— Обіщає старику

Ку-ку...

— А хто такий Ленін, Курбедине?

— Моя мало-мало уруські знайт! Моя тільки песні
уруські знайт!

— Ну, на десять копійок! Гуляй!

— Пасипо! Ана моя кулай пашла! Клуп!

Вечір.

Комсомольський клуб...

Будинок для клубу й було збудовано, але, за Вран-
геля, тут, само-собой розуміється, була церква. Тепер —
знову клуб...

Просторненька заля, чоловіка на 300 люду. Стільці.
Лави. Маленька сцена, на високому помості. Стіни в клубі
уквітчані лавровими вітами.

Позад стільців друга естрада, де стоять прапори всіх
місцевих партійних радянських організацій. На стіні тут
уквітчані лаврами портрет В. Леніна та Карла Лібкнехта.
Лозунги.

Ліворуч на стіні портрет якоїсь або графині, або про-
сто власниці дач Симеїзьких, „націоналізований”, оче-
видно, за революції й повішений, щоб не було голо на
стінах.... Далі до сцени картини різного змісту, до трьох
собачих голів уключно....

Над сценою вгорі Карл Маркс...

Світло — лампи гасові...

У кутку біля кону піяніно. Біля піяніно притулилась
оркестра „найкраща”, як казав один тубілець, в окрузі...
Скрипка, кларнет, корнет і бубна...

„Репіжуть” щось східне... Дують до того, що барабани тріщать.

Сидить „кларнет”, заплющив очі і дме, перебираючи клавиші, а поруч, задравши голову, смалить „корнет”... „Скрипка” схилила до деки голову й мучить з страшною енергією струни. А над усім цим гремить бубна:

— Бах! Бах! Бах!
Бах! Бах! Бах!

Мелодія тягуча, різка й ...голосна...

Шум, гам, галас у залі!

Слухачів чимало... Повна заля... Здебільша жіноцтво. Курять (жінки мало не всі тут курять), їдять горіхи, голосно розмовляють.

Поприходили цілими родинами з немовлятами на руках.

Наша „Ана” навіть хату замкнула: всі тут!...

Цікавляться, як видко!

Національного убрання не видко. Єдина дівчина була в татарській шапці, оздобленій червінцями.

.

Аж ось за сумною, тягучою мелодією понеслось щось веселіше...

Виходить Осман (крамар місцевий) і ще з ним один і перед коном одсмалюють татарський танок.

Осман, видимо, рисується перед глядачами... Рука права вгору, „виделує дрижака”, а ноги, ноги — і сюди, і туди і он куди! Його партнер поважніше... Поважно витанцьовує. А Осман — ходором ходить...

Це, так сказати, безплатний до вистави додаток!

Вистава...

Сама тобі „конструкція”...

Найголовніший „конструктор” той, що одпинає завісу. Просто собі йде, бере тую завісу за поділ і тягне на

бік. Одіпнув і всю дію стоїть тут таки, всією своєю персоною притягуючи зір глядацький.

Перша песа. Дроворуб-татарин, живе в лісі, рубає дрова. Їсти, як і належить кожному дроворубові, йому нема чого. Наснився йому сон, що він ловив рибу й упіймав якусь дуже велику?... Розповідає дружині й запевняє її, що сон цей значить багатство. Доки він розповідає, його підслухує панок якийсь („добрий дух”), підходить, дає адресу й каже:

— Сон твій здійсниться. Піди на цю адресу, там знайдеш усе потрібне, щоб бути багатою людиною!...

Радість, що й казати! Панами будемо!

І тут же починають учитися ходити під ручку, бо це, сказати би, найголовніше, що треба для багатих людей.

Друга дія вже на „вказаній адресі”. Багата квартира. Мякі меблі. Сідають, лякаються пружин, лякаються піаніно й т. ін.

Взаглі, маса „комічних *qui pro quo*”.

З’являється „добрий дух”. Дає скриньку:

— Тут двадцять п’ять тисяч!

— Нащо мені двадцять п’ять тисяч — дай мені сто рублів!

— Ні, матимеш двадцять п’ять тисяч, тільки пів години не дивись у скриньку...

Півгодини з „масою комічних *qui pro quo*” не витримується... Скринька одчиняється...

Приходить „добрий геній” і:

— Вон!

Мужика покарано за невидержку...

А пан... Пан все для тебе хотів зробити якнайкраще, але ти, хамуло, сам своє щастя випустив...

З боку ідеологічного, песа витримана, як бачите...

Друга — з такою ж ідеологією, тільки в іншій дусі.

Грали, як виявилось, професіонали, що мандрують ото по весях татарських...

Потім „концерт”.

Препаскудні куплети про „Ахметку” — російсько-татарським жаргоном. І ще якісь куплети вже татарською мовою... Очевидно, так само (як судити з виконання — бо ж мови я не розумію) ідеологічно „витримані”...

Пісень татарських співала артистка. Хороші пісні і співала непогано.

Потім танки.

„Бариня” і „Малоросійський”.

— „Чичас будить малоросійські таниць” — сусіда збоку на вухо проконферував...

Гопак, звичайно! Наш рідний!

Ще одно „за”, щоб приєднати Крим до України!

Сумно!

А що зробиш!

Коли б це в нас, то, звичайно, миттю:

— А куди дивиться Головополітосвіта, Наркомос, Наркомзем, ВУЦВК, Жінвідділ, „Плуг”, „Гарт”?!

— Трам—там—та—ра—рам!

А тут... „Чужа держава”...

Тільки й того:

— Ну, Курбедине, гуляв?

— Моя гуляй! Карашо! Очин карашо!

.

„Карашо” не те, що воно „карашо”, а те „карашо”, що і Курбедин туди ходить, і „Ана” ходить і немовлят носить...

Так і треба дати, щоб було „карашо”...

Трам—там—тарарам—там—там!!...

БЕРЕЖКОМ... БЕРЕЖКОМ!

— До Ялти?! Та верстов, мабуть, із дванадцять! Отак понад пляжем он до тієї будки, а потім праворуч, угору стежка пнеться, виноградниками... Так по тій стежці вийдете на сошу й сошею, сошею до самісінької Ялти... Це недалеко... По дорозі Никитський сад... А од саду вже і Ялту видать... Години за дві в Ялті будете. Ще й не смеркне...

— Ну, ходім!

Кинули оком в останній раз на парк у Гурзуфі, де відпочивав Пушкін, на будинок, де він гостював у генерала Раєвського, на Аю-Даг, що чекає на Аллахів наказ — встати й знову трощити все на шляху своїм, бо ж таки забувають правовірні і Аллаха, і його пророка Магомета...

— Ходім, ходім! Понад пляжем, а потім стежкою виноградниками! Ходім!

І пішли...

Отак, як просто дивитись — дорога. Це нічого...

А отак голову задерти, — сонце. Кримське сонце! Це вже „чого”... Ой, якби ви знали, як воно пече! І особливо тоді пече, коли ви не знайдете візника і коли вам треба йти пішки дванадцять верст (кримських верст), і ви вже лазили на скелі, шукали Пушкінового платану, ходили до його будинку й повиміряли всі гурзуфські вулички, шукаючи якоїнебудь хоч коростявої субтропічної шкапини, щоб у Ялту вас одвезла...

Ой, як воно пече! Голова пухне! Язик висолоплюється...

А ноги?! Ніби вони на заіржавлених „шарнерах”... Риплять, скриплять і не хочуть... Іти не хочуть...

— Ходім! Ходім! Воно, знаєте пішки краще. Все видно! То проїдеш швиденько — так багато чого не завважиш, а пішки — там зупинився, там присів — і все видать... Та й не так уже воно далеко! Якихось там дванадцять верстов! Ну, дві години... Подумаєш?! Пішли!

Та пішли ж! Пішли...

І йдем... І йдем... І йдем...

І все тобі видать... Там зупинився, там присів...

„Дванадцять верстов”?! Дрібниця?!

— Драстуйте!

— Драстуйте!

— Скільки верстов до Ялти?

— Та верстов, може, з п'ятнадцять, може, й більше.

— А до Гурзуфа?

— Та верстов із п'ять.

Отакої! Добра мені арифметика... Як од дванадцяти верстов одкинути п'ять, то виходить, п'ятнадцять! Ну-ну!

Ходім даліше.

А воно ж ідеш не нашим якимось там шляхом поміж житами чи там гречками. Тут і сюди виноградники, і туди виноградники. Екзотика кругом. І наперед екзотика, і назад екзотика... І зверху екзотика... Тільки одно й заваджає: степові ноги. Якби вам ще штук із четверо гірських, ну хоч козинячих ніг, та якби ззаду за вами бігло штук із трое хортів та цілий мисливець — ви б отих „дванадцять верстов” узяли за півгодини...

А так якось воно дуже повагом виходить... І повагом і мокро. Беретесь ви зразу потом, потім — милом... Потім обсихаєте... Потім знову мокрієте. І шия ваша витягується і очі ваші пильно вдивляються під ваші власні ноги (щоб нічого не пропустити), і чекаєте ви, як Рябко,

що біжить у спасівку за дядьком верстов сорок до повітового міста спеціально для того, щоб біля сільсько-господарського кооператива гавкнути на „кооперативного” Лиска...

— Дівчата! Тільки по правді: скільки до Ялти?

— Та верстов із дванадцять!

— А до Гурзуфа?

— До Гурзуфа — десять.

— Слухайте, товариші, ми не туди йдемо! Хай же йому трясця: це як так далі буде, то ще годин через чотири до тієї Ялти буде верстов із сорок!...

Ох, ці кримські верстви! Верства наша й верства кримська?! Небо й земля... Ну, що, приміром, побігти з Буд на Вязове на досвітки?! Дрібниця! Півтори верстви. Біжиш і співаєш:

Ой у полі три доріжки різно, —
Ходить козак до дівчини пізно!

Пробіг оті півтори верстви й ще бігти хочеться...

А тут, у „тропічних країнах”, півтори верстви пробігти, так, їй-бо, й те милом береться, що завжди сухе було...

У нас верстви скрізь однакові, і на Полтавщині, і на Київщині, і на Харківщині...

— А тут ні. Тут, як на гору, так верства така приблизно, як од Харкова до Люботина...

А як із гори, так навпаки, вона, верства та, дуже коротка. Отакісінька. Так за те дуже швидка. І наслідки однакові: верству на гору — весь у милі й язик теліпається; верству з гори — весь у крові й язик так само теліпається...

„Хоч круть-верть, хоч верть-круть”...

Зветься ця вся музика так:

„Подоріж південним кримським берегом з метою милуватися прекрасною природою, урочистими краєвидами й чарівними обріями”.

Коли хочете назвіть це все екскурсією... Від того ні вам, ні мені лекше не буде...

Ось і „Никитський сад”... Знаменитий і славнозвісний ботанічний садок, мабуть, чи не на цілу Європу...

Тут вам такого росте, такого цвіте, такого родить, що, якби у вас не смикало від екскурсії ноги, і якби ви в силі були роззявити рота — ви б роззявили...

І „іва вавилонська”, що ото під нею „седоком” колись і „плакахом”...

Кактуси різні... Алое в ґрунті росте... Кленюк японський... Самшит знаменитий... Бамбук японський...

Цілий гай з коркового (пробкового) дуба... Просто собі оддери шматочок кори й затикай, що тобі там уже затикати треба...

Тут і очерет еспанський, і папірус, що з його колись єгиптяни папір робили...

Є тут і лавро-вишневе дерево, і шовкова акація, і кедри гімалайські, і кедри африканські, і кедри ливанські... Мірти, оливкове дерево, японська хурма...

Серед парку красується тисячолітнє терпентинове (кедове) дерево...

Росте тут і знаменита шампаська з Південної Америки трава... От травиця! Одна травинка така завбільшки, як у доброго хазяїна черезсідельник...

Цю траву бізони їдять... Бізон скидається на наше теля, тільки в сто раз більше...

Росте ця трава величезними кущами... Можна сісти за кущ і заревти по-бізонячому... Матимете цілковиту ілюзію південно-американських пампасів.

Никитський сад засновано 1811 року й асигновувано на його 10.000 карбованців що-року. За першого дирек-

тора був знаменитий ботаник Х. Х. Стевен, а після нього Гартвіс (1824—1854)... Гартвіс акліматизував силу рослин, що тепер уже ростуть на всім південнім кримським березі, як от: гліцинія, павлонія, кедри, аравкарії, пінії й т. ін.

Хороший садок. І порядок у нім добрий. За рослинами ходять, поливають, перекопують. Садку того біля 90 десятин.

З Никитського саду ви, не питаючи вже, скільки верстов, чимчикуєте на Ялту...

Ідете собі й квіт... Плюнули на ноги, плюнули на поперека, на все плюнули...

Подоріж — так подоріж!

І нема чого скиглити!

І от... Слава тобі, автотранспорте! Авто повертається на Ялту...

І сіли... І поїхали...

Ви ніколи не їздили автом по Кримській соші?

Рекомендується спробувати...

Тільки обов'язково сідайте на те авто, що ним зав-автотранспортної контори разом із шофером та з помічником їздили за Ялту безакцизне вино пити...

Дуже сильне вражіння!!

Соша йде понад прірвою і крутиться, і вертиться, — голова б у неї крутилась...

Мотор партачить...

Шофер:

— Та я, йолки-палки, ще за десять літ до війни тут машинами літав! Доставлю, як на крилах...

І от він вас доставить.

Мотор: рам—там—там!

Стоп!

— Ех! (Спогади про родительницю).

Полагодили... Летите...

Випереджаєте компанію, що так само їздила по безакцизне вино... „Становище в компанії не стійке”... Навіть на лінійці...

— Сідай, Петю, підвезу машиною...

— Паняй! Паняй!

Летите далі...

Мотор: рам—там—там!

Стоп!

— Ех!.. (Спогади про родительницю).

Випереджає вас компанія...

— Сідай, Миша, підвезу кобилою!

...Полагодили... Летите...

Шофер із завоmkонтори „жартують”...

Зав хоче керувати, шофер не дає... Машина ходором ходить... А збоку прірва...

Ви вчепилися в авто й потихеньку проказуєте:

— Прощай, сину! Твій тато голову розбив об скелю, подорожуючи Південним Кримським берегом... Тіло твого тата їдять морські краби під екзотичною Масандрою, на березі прекрасного південного Чорного моря. Виростеш, сину, не сідай на авто, а ходи, сину, пішки... Бо твоя, сину, покійна баба правду казала: „пішки — не буде замішки”...

А машина аж реве.

І штурляє шофер зава й кричить:

— Щоб я комусь корився?! А раніщ?! Визнаю тільки самого Леніна!

А машина стриба. А машина реве...

І стрибають у вас печінки, стрибають губи, зуби й інші органи вашого людського тіла...

— О, Аллаху! О, Магомете! О цілителю Пантелемоне! І навіщо вас за революції міль поїла... Ви, тільки ви б і врятували...

.

...Стоп! Ялта! Фу!

— Ну, як?!

— Спасибі! Дуже харашо везли!

— Я старий шофер... Ще до революції літав...

— Та видать...

.

І лежите в південній гостинниці на південнім ліжку
й південно стогнете...

І кусає вас південний екзотичний, субтропічний
клоп*.

Бережком... Бережком...

* „Клоп” для ритму. А правильніше — „блощиця”. — О. В.

КРИМСЬКА НІЧ

(Лірика з екзотикою)

Тільки сонце за „Кішку” сідає, ховається підморгуючи за її спину кошлату — у Криму вечір настає... Голубий вечір...

Знаєте, який вечір?

А такий: було ясно, було світло, а потім нема ясно, нема світла. Оце й вечір... Він голубий... Він із Яйли голубою чадрою на південний кримський беріг тільки — тріп! і накрив... І голуба чадра та по морю, по морю, по морю аж туди, де небо в море впилося, обняло небо море, а море небо... Аж туди голубий вчір...

А за вечером тихо ніч підкрадається... Підкрадеться, штурхне вечір голубий у море смарагдове, а сама по соснах, по кедрах, по магноліях, по лаврах... І сидить... Ніч сидить... Кримська ніч...

А зза моря із самого із Стамбула місяць визирає... Випнеться, кине щедрою рукою по синьому морю червінці, а червінці ті ізза моря, із самого із Стамбула покотились-покотились до берега південного кримського, вдарились об беріг скелястий та одкотились аж туди, де море з небом обіймається... І лежать, і вилискують золотими вилисками, по хвилях дрібненьких без брязку, без шуму перекочуючись...

Кримська ніч...

Сидить ніч, кримська ніч, легенди розказує... А кипариси слухають... І поять ніч пахощами, і пестять ніч вітами своїми, і шарудять тихо-тихо хвоєю, старим легендам підтакуючи...

І лавр старий замислився, щільно стовбура свого пахучим листям обгорнувши... Йому ніч його кримське дитинство пригадує...

..., „За давньої давними темними ночами виходили на беріг бридкі потвори, жінки, і давили дітей...”

І вирішив кримський цар перевірити це. І одплив маленьким човном цар далеко від берега й чекав... Опівночі його човен оточили бридкі потвори. Злякався цар. Але потвори поперекидалися у прекрасних наяд і сказали цареві, що повезуть його до своєї цариці, що вже давно хоче бачити земного володаря...

І поринув раптом човен, і опинився цар у підводному царстві... В прекраснім лавровім гаю він побачив два трони з чистісінького перлу. На один трон посадили його, а на другий — сіла цариця підводного царства...

— Мудрий володарю кримський, — сказала цариця, — розгадай мені загадку, що вже давно мене мучить, але опріч тебе ніхто не в силі розгадати її.

— Говори, царице!

— А скажи мені, мудрий володарю, чи поверне Врангель до Криму?

І всміхнувся цар і сказав:

— „А раньше”?!

І зійшла цариця з трону, зірвала лаврову віту, подала мудрому й сказала:

— Посади цю віту в себе на землі, наймудріший із усіх царів. Поки ростимуть та зеленітимуть у твоїй країні лаври, ніхто з моїх підданих не насмілиться ступити до твоєї благословенної країни...

І тільки скінчила цариця промову свою, опинився цар з лавровою вітою на березі...

З того часу в Криму ростуть лаври, і ніколи водяні потвори не з'являються на березі...

І ніхто не давить кримські діти...

І ростуть кримські діти комсомольцями”...
Слухає старий лавр легенду свою...
...Кримська ніч...

Ах, ніч! Ах кримська ніч! І хто тебе вигадав?! І навіщо ти така синя?! І навіщо ж ти така прозора?! І чого ти так п'яно пахнеш?!

Ах, ніч! Ах, кримська ніч!

Ти ж подивись, ти, кримська ніч, що ти з людьми викомарюєш?!

.
— Баришні! Вам здається, скучно?

— Увайдіте! Ви, нахали!

...І п'ять хвилин, тільки п'ять хвилин кримської ночі,
— голова „увайдіте” вже на плечі у „нахала”...

І голос ніжний... І тремтять жижки... І беться серце...
І горить кров...

Ах! ніч! Ах, кримська ніч!

.
Які ж у тебе, кримська ніч, згуки! Які пахощі! Які шарудіння! Які шуми! А пісні в тебе які, чарівна кримська ніч! Південні пісні!

Ех, красное яблочко,
Розовой цвет!
Вон її любить,
Вона ж його нет!

„Вона” його не любить! Але це нічого! Вона його полюбить, бо зпід другого куща або з другої скелі вже несеться, нічну синяву розрізуючи:

Ах, зачем эта ночь
Так была хараша...

Які пісні?! Які південні пісні?! Кипарисові пісні!

І шарудять кущі! І шепотять кущі! І пригортаються в куцах сперматозоїди до коховських паличок:

— Що буде?! Що може бути?!

А на горі, на Чатир-Дазі, демон віє волохатим кри-
лом...

А в кущах пьяно:

Сладкі песні еті!...

А демон регоче:

Сладкі песні еті?!

Может нічого не будет...

А может... Может будут діті...

Ах, ніч! Ах, кримська ніч!

.

І затихає, кримська ніч. Чорніє й затихає...

І дихає кримська ніч легко...

Кримським повітрям дихає ніч...

І море тихо хлюпа...

Мовчать лаври... Мовчать кипариси.

Ніч спить...

А у вікні чорні тіні... У вікні тиша...

Тиша... тиша...

І раптом збоку південний крик! Різкий і таємничий,
як таємниця кримської, пьяної, загадкової ночі... Загадка-
крик:

— Ана́! Ана́! Піре тишлеме!

Багдадом війнуло...

Що хоче малий Махмутдин? Махмутдин з очима-
оливами?!

Що прорізало його мозок дитячий?!

Що в крику тім Махмутдиновім?! Що йому треба,
що він чадру ночі кримської розірвав:

— Мамо! Мамо! Мене блохи кусають!

...Ах, ніч! Ах, кримська ніч!

І знову тихо...

Тільки чути знадвору, як ворочається Ахмет, старий,
витриманий Аллахів слуга... І крекче щось уві сні і бор-
моче...

Може, йому приснився рай Магометів?... Може, гурія
за його благочестиве життя обіймає старого Ахмета, об-
гортає його шовковим волоссям, пестить мармурово-
тепло-пяним тілом засмажене, труджене тіло його?!

А, може він бринзи обівсь?!

Ах! ніч! Ах, кримська ніч!

Спать!!!

КРИМСЬКИЙ МІСЯЦЬ

(І це лірика)

Золотий місяць кримський!

Із-за моря, із самого із Стамбула...

З червінцями, і з едвабом, і з лоскотом, і з чарами
в морі синьому кримський місяць купається...

Як обгорне береги кримські п'яна ніч вороно-синім
крилом, приходить кримський місяць, позолотою те во-
роно-сине крило криє, жменями золото на скелясті бе-
реги кидає, сміється, золоті ножі в смарагдові хвилі
встромивши...

І тремтить магнолія в золотій павутині, і кедр ливан-
ський голки в ній ніжить...

А кипарис вгору увесь, істотою всією, як Суламіф до
Соломона:

— На мене, місяцю!

Чорний красунь кипарис!

.

Ох, і ворожбит же кримський місяць!

Ох, який же він паливода!

Як він душу людську знає, як підходить до неї, як
заворожує, як милує, як потім, діло своє чарівне зро-
бивши, сміється дрібним золотим сміхом, на морі од ре-
готу підскакуючи...

І дивиться на його людина, турботами обтяжена,
і партійною, і радянською, і професійною роботою
вщерть наповнена, і одмахується:

— Та геть ти!

А він улесливий, едвабом обгорне; жменю золота на брег плюсне, засміється, на троянду вкаже, підморгне на скелю високу, на плющ перекинеться, заголить сріблясту тополю, стане на небі й чекає...

І розправляєється тоді і партійна, і радянська, і професійна людина, і кудись іде, і чогось хоче, і співає, і правою ногою радянсько-партійно-професійною при-такує, і всміхається...

— Ах, паливода!

.

І дивляться тоді партійні, радянські й професійні люди на місяць і говорять:

— Ох!

І засновують місяцьками („лунками”) з секціями, з підвідділами, з відділами...

І чекають на місяця. А він їх ділить по-двое й шпурляє в кущі, на скелі, на море...

— Місячні ванни!

Ах, ті місячні ванни!

Після їх засновуються „ліквідками”.

Ті місячні ванни — вони сильний вплив на організм людський роблять...

І на місцеву пошту...

Тоді з Криму в усі краї Союзу Радянського летять од жінок телеграми:

— Люблю! Цілую! Та вишліть же гроші!

А з усіх країв Радянського Союзу до чоловіків шумлять телеграми:

— Чому не пишеш?! Уже?! Закотивсь?! Хахоль треклятуций!

Ах місяць! Ах, паливода!

.

І ніщо того місяця не зборе! І ніхто йому ради не дасть!

Він ворожій!

І сила в його непереборна...

І коли б ви посадили отут над морем найсерйознішу колегію, хоч якого хочете Наркомату, хоч правління Українбанку (на що народ фінансовий!), або Вукоопспілки, а хоч навіть і Українкустарспілки (хоч і хвора вона дуже!), і примусили його (її) винести постанову про „змичку”, резолюція була б отака (об заклад бюсь!):

Заслухавши доповідь члена правління N про чергову роботу на селі, і беручи під увагу всю складність і серйозність становища в звязку, з одного боку, з НЕП'ом, а з другого боку, з необхідністю за всяку ціну зміцнити союз робітництва з селянством, ухвалили:

„Дайте нам
за руб за двадцять
жінчину з огнем”.

.

Бо на небі місяць кримський!

КРИМСЬКЕ СОНЦЕ

Після ночі, після кримської (Ах ніч! Ах, кримська ніч!) тут сонце!

Воно, сонце кримське, зпоза Ай-Петрі зубчатого...

Тоді, як вороно-синя ніч молоком голубим береться, коли чадру свою ніч скидає, синю чадру, синю аж ворону, а море, чадру тую вхопивши, у кришталево-чистих хвилях своїх її вимиває, синяву оту їй виполіскує, і коли чадра та, як молозиво в первістки, і на себе море її натягає — тоді сонце!

Воно до Ай-Петрі підкрадається, тихо, тихо, а тоді, прискочивши, тільки — лясь його золотим віником по зубасто-неоковирній його голові! — та тоді вгору, вгору, вгору по блакитному схилі... Тікає...

А Ай-Петрі як тріпоне враз волохатою сивою головою, як замотає бородищею, — а борода та клаптями, а волосся шматтями, а вітрець тільки — ф-ф-у! — і лисий старий Ай-Петрі... Жоднісінького тоді клаптика білотуманової на нім вовни!

А сонце регочеться! А сонце регочеться!... Вгорі!

І регочуться тоді хвилі на морі, і кипариси сміються. І лаври тіпаються з реготу. І веселі усмішки на абрикосах, на винограді, на велихтоніях...

Зареготався Крим! Із Ай-Петрі глузує...

А Ай-Петрі гордий, бо він найвищий, він найстарший... Він мовчить.

— Хай — мовляв — малеча порегочеться...

І співають тоді птиці, і гудуть радісно комахи, і іржуть коні, і швидше крутять хвостом корови, і, захли-

паючись, ловить „півня” на не дуже високий, але дуже голосній і дуже препаскудній ноті кримський осел...

І тоді море — голубо-срібний степ, з білими й синіми степовими на ній дорогами, а над дорогами тими чайки, а тими дорогами „морські ластівки” вивертом ходять, і краять їх, дороги ті, гострими хвостами своїми...

Тоді співає Крим...

.

А сонце вище... А сонце ще вище...

Воно грається... Воно горить срібно-золотим сяєвом, і бризки гарячого золота кидає щедрою рукою і назад, і наперед, і праворуч, і ліворуч...

І гарячішає море, і тепліють гори, і в млоську гарячому шелестять хвої чорного кипариса...

А воно вище!... А воно ще вище!

І все живе гониться за ним... Простягає до нього лозу свою соковиту виноград, і пнеться за ним кедр, і пишна велінгтонія вершечком своїм стремить за ним і дістати його хоче...

І дихає гаряче море й дихання своє шле назустріч його золотим бризкам...

А воно вище! А воно ще вище!

І з висоти недосяжності своєї сипле сонце на все живе снагу свою гарячу і ніжить усе, і наливає соками, і шумують ті соки, і бувають, і бунтують ті соки...

І в соках тих, як у плині матернім, плекає природа плоди свої...

Гарячі соки ті...

І від тепла того родить природа швидше... На очах наливаються черешні, і жовтіють персики, і мліють сливи...

Бо шумують гаряче соки! Бо гарячі ті соки...

І тільки кизиль твердий і мертвий.

Кизіль! „шайтанова ягода”.

...Коли Аллах створив світ і закінчив свою роботу, на землі настала весна, і бруньки по деревах у земнім раю почали одна за одною розвиватися.

І потяглося до бруньок тих усе живе, і побачив Аллах, що треба навести лад. Покликав він усіх до себе й звелів кожному вибрати яке-небудь дерево або квітку, щоб потім тільки з його й користати.

Ті просять те, ті те. Просить і Шайтан.

— Надумав, Шайтане? — спитав Аллах.

— Надумав, — прижмуривши хитре око, сказав нечистий.

— Що ж ти вибрав?

— Кизіль.

— Кизіль? Чому кизіль?!

— Так, — не хотів сказати правди Шайтан.

— Гаразд! бери собі кизіль, — усміхнувся Аллах.

І заскакав весело Шайтан. Всіх обдурих. Кизіль першим з усіх дерев зацвів, значить, і дозріє раніш од усіх. А перша ягода — дорога ягода: повезе свій кизіль на базар, добре продасть, дорожче від усіх, бо він найперший.

Настало літо. Почали стигнути плоди: черешні, вишні, абрикоси, персики, яблуки, груші, а кизіль усе зелений. Твердий і зелений. Скребе потилицю Шайтан, лютує...

— Та дозрівай скоріше!

Не зріє кизіль.

Почав Шайтан дути на ягоду: як полум'я, червоний зробивсь кизіль, але, як раніше, — твердий і кислий.

— Ну, як же твій кизіль? — глузують люди.

Плюнув з серця Шайтан — почорнів кизіль...

— Гидота така! Не повезу на базар! Збирайте самі!

Так і зробили. Коли по садках зібрали всю садовину, пішли люди збирати в ліс смачну, почорнілу ягоду й потихеньку глузували з Шайтана.

— Прогавив, — мовляли, — Шайтан!

Шайтан розлютувався і помстився на людях... Знав, що люди зажерливі. Зробив так, що кизілю другої осені вродило вдвічі більш, ніж минулої; й, щоб він дозрів, довелося сонцеві післати на землю більше тепла.

Зраділи люди, що такий урожай, — не зрозуміли Шайтанового підхову.

А сонце виснажилося за літо, і настала на землі така зима, що повимерзали в людей садки, і самі вони ледве живі позалишались.

Від того часу — ознака: коли врожай на кизіль — буде холодна зима, бо не втихомирився й досі Шайтан і не кине мститися на людей за глузування з нього...

.

Бере все живе в сонця огонь його золотий і живиться ним...

А воно щедре... Воно! як казковий багатир, кидає той огонь всією своєю істотою... І сміється...

І людей сонце кримське не цурається...

Обгортає золотими своїми віями їхні білі, малокровні, виснажені тіла, впивається в них тими золотими віями й живить їх, бадьорить, фарбує...

І ніжно воно так лоскоче. Обачних лоскоче... За те з необачних глузує... І іноді навіть жорстко.

Так і дивиться з голубої перини, хто рота роззявив... Підкрадається, пестить потроху, ніжить, заколисує... І в той же самий час з золотим сміхом здирає з лоба, з носа, шиї шкіру... Смугами здирає. Зразу ніжить, а потім червоною фарбою криє, а потім пузирить, а потім білує...

І совається тоді неуважна людина, і сикає, і ахає,
і охає, і чухмариться, і крутиться, і ойкає.

А воно сміється!

Згори дивиться й розлягається з реготу, як яка-
небудь „молочно-мняка” бариня сунеться од моря до-
дому...

А сонце вже побувало в неї по таких місцях, де ні-
хто зроду в неї ніколи не наважився б побувати...

Побувало й поприщило...

І тоді вона йде додому якимось таким чудернацьким
манером, що тяжко мені грішному, це й описати... Тут
художника треба, Сашка* нашого треба, щоб виобразив
отаке-о безпорадне в барині становище...

Ноги в неї бідної, циркулем... Те, що повинно випи-
натись — западається, а те, що звичайно западається —
те випинається...

І йде вона якимось таким манером, що не вгадаєш,
де ж у неї „індивідуальність”, а де „загал”...

Бо щемить у барині... Од сонця щемить... Од золото-
гарячого кримського сонця...

Бариня рота роззявила, а воно й шарпонуло?!

Кримське сонце золоте!

* О. Довженко. Художник дуже талановитий. Тільки мене не
вміє малювати — рисує якусь лису потвору, холера. О. В.

П Л Я Ж

Як із гори до моря сходити, з парку Симеїзького, — на роздоріжжі стовпчик, а на стовпчику дощечка, а на дощечці напис:

„Пляж чоловічий”. „Пляж жіночий”.

Під „плажем чоловічим” — стрілка осюди, а під „плажем жіночим” — стрілка отуди...

Це значить, щоб людина, почувавши себе чи то чоловіком, чи то жінкою, не потрапила туди, куди не слід їй потрапляти. Щоб уклала та людина своє тіло на гарячій гальці іменно там, де належить тому тілові лежати...

І спускаються „православні”, без різниці полу й національності, стежкою з гори до моря синього, доходять до стовпчика з написом і, коли котрий з „православних” чоловік, запиняється він біля стовпчика й дивиться на жіночий бік і вагається, сердечний, і думає що якраз би йому і зручніше і краще для здоров'я корисніше було іменно лягти там, де купують тіла з широкими мисками (тазами) і з не таким, як у його „благоустройством” на грудній клітці спереду.

А коли спускається жінка, то зиркає похливно на чоловічий бік і... Ні, певна річ, що жінка ніколи не думає, що їй і краще, і зручніше, і для здоров'я корисніше лягти іменно отам, де попростягали свої „бантини” представники полу дужого, красиві всі, як Аполони Бельведерської, з носом угору, з плесковатими черепами, і „ісподниками” од сонця на державних головах.

Ото і є пляж.

Зверху сонце, знизу гаряча галька, наперед море, а на гальці голі тіла...

Тут печеться радянське суспільство.

Випікає наради, конференції, зїзди, „входящі”, „виходящі”, резолюції, постанови, спецставки, чистку скорочення штатів, біржу праці, податки...

Он, чорний, з волохатими, як у біблійського Ізава, грудьми, лисий, з вавилонсько-асирійською борідкою дядя виставив роздутий до барабанних розмірів шлуноково-кишковий тракт і сопе, і крекче, і совається...

Він із синдикату, напевно... Що він випікає? Може, робітничо-селянську інспекцію, може, накладні на „казенну” квартиру й десятисильного „Бенца”... Він стоїчно лежить проти гарячих списів, перевертаючи свого Ното sapiens'a з черева на спину й із спини на черево...

Він би з радістю, видно, випік би з себе всю радянську владу, щоб знову сидіти в своїй або банківій, або промисловій конторі й працювати для відновлення світового „народнього” господарства й для есесвітньої культури...

Іноді він підскакує та йде, потихеньку ступаючи на гальку, до моря... Сунеться обережно в море, стає, затикає великими пальцями вуха, указовими — ніздрі і:

— Уф!

Окуняється в море...

Окунувшись, крутить вавилонсько-асирійською борідкою, мов цап, і озирається навкруги...

А біля його хлопці регочуться, аж море розлягається. Вони перекидаються, як дельфіни, поринають, підпливають прожогом до асирійсько-вавилонської бороди й ляскають її по трестово-синдикатській „барині”.

— Уй! мерзавці! Як піймаю, голову відірву! Хулігани! Тоді ти вже не плаватимеш! сукин ти сину!

А хлопці аж падають з реготу.

Стають круг його затикають уші й ніздрі пальцями...

— Заткни, Петько, ще одну дірку, а то рук не хапає! І:

— Уф!

Окунаються в море! Дратують „барина”.

Волохате черево з серцем плюється, лається й лізе на берег...

Петька прожогом кидається до його з криком:

— Кіт!

„Барин” підскакує з жахом і падає на берег...

А хлопці вже перекидом у морі, пішли вигукуючи на скелю, що сторчить серед хвиль, білою піною обхлюпувана...

— Уй! Ракли!

—

І лежать покотом „православні”, вигріваються...

А сонце на них окропом, окропом...

І стогнуть, і охають, і соваються православні, з боку на бік перекочуючись...

А потім підскакують, біжать до моря, кидаються у його хвилі синьо-зелені:

Ух! Ух! Ух!

І куйовдяться, ляскають, плескають... Харашо!

.

Проходить часом чоловічою половиною прекрасний пол... І затуляється хусткою, одвертає своє обличчя до й одним оком з-поза хустки на берег тільки — зирк! зирк!

Анатомія людського тіла цікавить.

А іноді, котрий з Аполонів на жіночу заскочить, „замислившись”. Тоді віялами ходять на жіночій половині

рушники, і затуляється екстренно все, що становить непорушну приналежність тільки прекрасної половини роду людського...

Щоб не зглазив часом!

.
А ось біля каменю дідок, уса вгору. Він страшенно байдужий. І прийшов виключно лікуватися. Біля його бінокль. І як ніхто не дивиться, тоді він похапцем бінокль до очей і... на жіночу половину...

„Лікується” — дідок...

.
А на половині на тій на жіночій якраз витягає з моря свої тілеса якась Венера, пудів так на девять з половиною...

Її „гнучкий” стан рипить по гальці, а хвилі об неї бють, як об скелю „Діву”...

У неї, мабуть, сухоти „вісімнадцятої стадії”...

Витягла й розпливлась драглями на березі... Дихає тяжко, дві подушки на грудях підкидаючи..

Заступила обрій..

Так і хочеться сказати словами Саші Чорного:

Мадам, ви задом
заставили сонце...
А сонце прекрасніш од вас!

ДО ВСІХ ПРОВІНЦІОНАЛЬНИХ МИКОЛІВ ХВИЛЬОВИХ

У Катеринославі злапали (наголос на друге а) Миколу Хвильового.

Цей талановитий письменник, катеринославський Микола Хвильовий дуже зручно і без успіху інструктував місцеві літературно-мистецькі кола про найновіші течії в літературі, показував прекрасні свої твори: „Сині етюди”, „Осінь”, „В електричний вік” і т. і. Одним словом, усе те, що понаписував його нахабний однофамілець харківський (і всеукраїнський) Микола Хвильовий

Катеринославське студентство радо його зустрічало, а театр ім. М. К. Заньковецької дуже уважно прислухався до його талановитих сентенцій про майбутнє українського театру.

Все було б добре та гаразд, — та приїхали до Катеринославу харківяни й злапали (знову наголос на а) Миколу Хвильового.

Талановитий письменник раптом щез, ніби його корова язиком ізлизала.

Вловився талановитий новеліст на дрібниці: блондин він, а харківський Хвильовий — чорнявий...

Така дрібниця — призвела, як бачите, до великих неприємностей для талановитої людини й позбавила катеринославців прекрасного керівника літературно-мистецьких справ.

А жіноцтво (з пісні слова не викинеш!) навіть плакало, бо катеринославський Микола Хвильовий, як нам переказують, крім літературного таланту, має ще й не-

абиякий талант „кохательний”, і до того ще й зовсім не платонічний.

Скандал — як бачите!

Щоб не було скандалів надалі, щоб робота була чиста, щоб теперішні й майбутні Хвильові не підводили довірливе населення, всі Хвильові повинні зятимити собі ось що:

Справжній Хвильовий не блондин, а навпаки — чорний брунет. Волосся в його довгасте. Він завжди в куртці в штанях і в толстовці без одного гудзика...

Курить справжній Хвильовий виключно „Студентські” цигарки (найхарактерніша ознака). Пише завжди сидячи. Здебільша не пише, а їздить на полювання, бо хоче вбить вовка (це так само дуже характерна ознака). вовка... Покищо купує диких качок і пише оповідання... Каже, що тільки тоді напише романа, коли вбє того вовка... Покищо купує диких качок і пише оповідання... Таланту свого Хвильовий нікому не позичає навіть під векслі, а гроші іноді позичає (не комусь, а в когось!), і завжди, між іншим, повертає. Це найнеприємніша властивість у Хвильового, дуже не вигідна для всіх провінціональних Хвильових.

Але, товариші Хвильові, — позичаючи гроші, завжди повертайте, бо інакше не будете подібні до справжнього Хвильового, і можете впійматися...

Не забудьте ще одного: справжній Микола Хвильовий міцно жоната людина. Отже, щодо всіляких там романів (не літературних) не дуже гарячіться, бо ви, щукіні сини, повтікаєте, а справжньому Хвильовому доведеться „консультацію” для пригрудних дітей засновувати, бо тікати йому і незручно, і нема куди: все одно впіймають.

Зважте всі обставини й валяйте...

Принцип у вас непоганий: всі і літератори, і взагалі всі, кому дороге майбутнє української літератури й культури, додержуються такої думки:

— Що більше Хвильових у літературі, то краще і для літератури і для людства — взагалі...

Смаліть, хлопці — хай вам Бог помагає!

ВИШНЕВІ УСМІШКИ ЛІТЕРАТУРНІ

ПИСЬМЕННИКИ

Слово „письменник” походить від дієслова „писать”, а не від якогось там іншого дієслова.

Отже, виходить, що письменником зветься людина, що пише...

І то не така людина є письменник, що випадково там, щось напише і стане... Ні! — письменник так він увесь час пише й нема йому нікоторого впину.

Це починається завжди так.

— Ось, подивіться... Чи не підійшло б оце до вашої газети? Це я написав...

Дивитесь.

— Не підійшло б... Знаєте... Не такого нам треба... Нам би, якби щоб отакого...

— Так у мене є й таке. Ось...

— І це не таке... Нам би як раз не такого треба...

— Так у мене є й не таке. Тільки вдома... Я принесу...

Принесіть...

Ви дивитесь йому вслід, як він повернувся йти, дивитесь... дивитесь... дивитесь...

— Н-да! — кажете собі. — Єсть!

Потім приноситься „не таке, а отаке”...

— У мене й ще є!

— Та ні, нам так що й цього досить.. Продивимось... Зайдіть так через тиждень...

— Бувайте!

— Товаришу! Там друкарня прохає на „корпус”... Робітники стоять...

— І ти лиха година! Дивись... І нема нічого підходящого... А-га! Ось... Почекайте трохи... Продивлюсь.. М-м-м... „Били ми Врангеля”... „Червонці наші... орли”... „Загнали в море”... „Хай живе”... Щось підходяще... Натепер... На „корпус”, скажіть, хай беруть...

І пішло.

А як уже пішло, то тоді держись.

— Товаришу! Я ще вам приніс... Ось... І ось... І ось..

— Добре! Продивимось... Залишіть.

У всякім разі з цього моменту вважайте, що є ще один новий письменник, якому кажуть:

— Випишетесь! Нічого... Не святі горшки ліплять..

Потім так місяців через два, — дивись, — уже в „Гарті”, або в „Плузі”, він про „форму” і „міст” жарить та —

— У Тичини, знаєте, є щось старе... Не скажу напевно, що саме, але щось є... Отаке щось, знаєте. Не таке, а отаке...

Маєте письменника кваліфікованого.

Отак, як бачите, письменники „получаються”...

Далі із зростом чуприни, зростає й той чи інший письменників світогляд, та чи інша його ідеологія, та чи інша платформа...

Власне платформа не „та чи інша”. Платформа переважно тепер радянська. Навіть не переважно, а виключно радянська.

Світогляд здебільша революційний...

Ідеологія здебільша пролетарська, або пролетарсько-селянська...

Коли до цього ще додати порожній здебільша шлунок, прекрасний апетит, гарячу кров, хоч і без відповідного числа червоних кров'яних кульок — то внутрішній вигляд письменників уже можна собі уявити добре.

На зовні письменники всі в штанях іноді дуже добрих, іноді дуже диравих (залежить від талану), мають вони (як уже говорилося) здебільша довге волосся.

Більше особливих ознаків, здається, нема.

Довжиною рядка в творі всі письменники поділяються на прозаїків, на поетів і на футуристів.

Прозаїками звуться ті письменники, у яких рядок дуже широкий і дуже довгий і дуже дешевий...

Поети це ті, що рядок у них коротенький, яскравий. І на кінці в нім причеплено або риму, або асонанса, або алітерацію.

Коли цього не причеплено, то такий вірш зветься верлібром, або ліверною ковбасою.

Футуристи походять від слова латинського *futurus*, тоб-то майбутній. Отже, це власне ще не є справжні письменники. Це письменники майбутні. Ще колись писатимуть, а тепер вони тільки бавляться, граються, вчаться на письменників і лаються. А взагалі народ вони всі симпатичний і мали в Києві свою газету, а в Москві товариша, який сказав:

— Хай чим хоче та дитина бавиться, аби тільки не плакала! Не займайте, може з їх що-й буде путне.

Рядок у футуристів безформенний якийсь, бо, кажу ж, вони не насправжки ще пишуть, а дряпають.

.

Незрозумілістю свого твору письменники поділяються на символістів, імажиністів, неокласиків, реалістів (і ще сила є різних „істів”).

Символісти — це ті, що пишуть віршами „символ віри”. Потім вони перевертаються на неокласиків, з неокласиків на пролетарських, з пролетарських на футуристів, крім поета Якова Савченка, який як був символістом, так залишився ним і до цього часу, бо розгубив усі свої „символи віри” й тепер усе їдно, що без паспорту.

Неокласики — це ті, що кажуть:

— Їй-бо, ми не такі, як ви нас розумієте... їй-богу, ні. А ви нас отак розумієте... Ай-яй-яй! Як вам не сором.

Імажиністи. Від слова „і ми мажемо”... Так що це всім зрозуміло. У нас їх мало.

Реалісти. Це, як ви й самі догадуєтесь, письменники, що скінчили реальну школу й не склали конкурсу до політехніки. Так реалістами й залишились...

Є ще особливий гатунок письменників. Це, так звані, *Гумористи*. Вони пишуть для того, щоб читачі плакали, або самі плачуть, як пишуть, бо їм писати не хочеться... Несчастний народ усі гумористи, бо навіть коли зуби болять, мусять писати щось „веселе”.

Символіст, або імажиніст, або взагалі інший який-небудь письменник, так тому можна писати, що він хоче... Трррагедію — так трррагедію, комедію — так комедію. А гумористові — ні. Обов'язково — веселе.

Найголовніше в письменникові — *Талан*.

Таланом своїм письменники поділяються... Ні. Будем одверті... Письменники всі талановиті. Їй-богу, всі. Нема неталановитих письменників. І не буде ніколи.

Попробуйте сказати якомунебудь, що він неталановитий... Спробуйте...

Та ніколи не скажете...

А як і скажете, так з пересердя, і він вам не повірить...

От тільки, де в письменника той талант знаходиться — не знаю. Ніколи навіть бачити його не доводилось...

З декотрими ж і купався навіть і не зауважив, хоч і придивлявся пильно...

Дивишся: людина, як людина... Сяде писати — талан...

Талан — це штука дуже тендітна і про його краще багато не будемо писать... Бог із ним.

Найголовніше для письменника — *Гонорар*.

Гонорар декотрі теоретики вважають за головний чинник у психології творчості...

Схиляюсь і я до їхньої думки, але не як теоретик, а як практик од літератури.

Хороша штука, що й казать — гонорар, і за для його, за для гонорару, можна навіть отакі вірші стругнуть:

Коли я бачу на вулицях тічку
І коло неї ватагу собак,
Я згадую гарну дівчину
Оточену компліментами,
Перехожих гуляк...

(Гео Шкурупій. „Барабан” ст. 16)

Коли б не було на світі гонорару, і поет побачив на вулиці тічку, він або пройшов би собі потихеньку повз не, або (коли він молодий і „резвий”) почав би тюкати... І більш нічого... А так бачите: зразу „пригадав дівчину, та ще й „гарну”.

От що значить — гонорар...

— Та... що вже казати. Якби не було гонорару.

Ну, годі.

Крапка.

„ПЛУГ”

(Умішка)

Плуг...

Думаєте, плуг „Сака” однолемішний, той, що за його ще й досі виплачуєте сільсько-господарському кооперативові? — Ні...

Це інший „Плуг”, що не має ні чересла, ні лемеша, ні полиці, ні чепіги, і нічого такого іншого...

Це „Плуг” — і не плуг, і машина — й не машина. І оре — й не оре...

Це щось таке не зовсім навіть і зрозуміле...

Чоловіка сто люду. Такого собі звичайнісінького люду, як і ми всі грішні, а коли їх стулити до купи, — виходить „Плуг”...

Отак як подивишся на них: ось „Папаша”, ось Божко, ось Панч, Шевченко, Коляда, Сенченко, Копиленко, Панів, Вражливий і т. д., і т. д...

Сидить, значить, ніби звичайнісінький гурт людей... А хто йде, хто проходить, — зразу: — Дивись! „Плуг”!

Як нарізно — люди! Як укупі — „Плуг”.

І так, розумієте, з 1922 р., з березня місяця, коли після славнозвісного „мугу”... (Це так голова спілки часто говорить: „мугу”) — кажу, — після того „мугу” — народився „Плуг”.

„Мугукнули” разів зо-два, зо-три, — а тоді:

— Що ж, хлопці, робитимемо?

А Панів:

— Хтойзна! Щось робитимемо!

— „Мугу”! Треба щось робити...

А Панів:

— Хтойзна! Треба щось робити...

— А що саме робитимемо?

— (Тоненько) Писатимемо. Ось послухайте:

Коли пас я маленьким гусят,
Мені сонце всміхалося любо.

— Пас маленьким гусят?

— Пас!

— Сонце всміхалося?

— Всміхалося...

— От, і добре! Будете за секретаря. Розпорошились усі. Треба той порох зібрати. Може що буде! А то, брат, міщансько-власницька напире...

— (Тоненько) Напире.

— Пишіть... „Плуг” має на меті об'єднувати розпорошених досі селянських письменників, що, ґрунтуючись на ідеї”...

— А що таке „ідея”?

— Потім! На вечірках дізнається... Пишіть...

— Пишу...

...,на ідеї союзу революційного селянства з пролетаріатом, ідуть разом з останнім до утворення нової соціалістичної культури й ширять ці думки серед селянських мас України без різниці національностей”... Так?

— Хтойзна! Так!

— Треба ініціативної групи...

— Хтойзна...

— Хто ще є такий, що пише?!

— А це хто такий?! Здрастуйте! Хто ви такий?

— Я? Остап Яровий!

— Письменник?

— Ні!

— А може письменник?! Пишете що-небудь?!

— Пишу. Листа ось батькові написав, щоб гроші на марки прислав.

— Ну, от! А кажете, що не пишете...

— А ще хтонебудь є? Щоб із селян?

— Шевченко ще є... Пише.

— Давай сюди!

— Коляда є! Крашаниця є. Сенченко казав, що письменником хоче бути!

— Давай сюди! Підписуйте, ініціативна група. Ходять розпорошені!? Збирайсь, хлопці! Читай!

— Нема чого читати.

— Пиши й читай

Народився „Плуг”

І потім у „Вістях” у відділі „Література й Мистецтво”:

ПЕРША ВЕЧІРКА „ПЛУГА”

„Учора відбулася перша вечірка „Плуга”. Зачитано було твори Панова, Шевченка й Пилипенка. В дискусіях брали участь: Панів, Шевченко й Пилипенко. Авдиторія, що складалася із Панова, Шевченка й Пилипенка, поставилася дуже прихильно до творів молодих письменників.

І пішло... Йі пішло... Йі пішло...

...11-та вечірка „Плуга”... З погордою:

— „Численна авдиторія понад 14 душ жваво обговорювала Сенченків твір.

... 30-та вечірка „Плуга”...

... Авдиторія більш як у 60 чоловіка...

— 61-ша вечірка „Плуга”.

... Авдиторія понад 200 чоловіка.

... 87 вечірка „Плуга”...

... Численна авдиторія (більш як 500 чоловіка)...

Почало гнати філії.

Філію у Валках (Панч заснував). У Полтаві. В Кременчуці. В Миргороді. В Лубнях... Потім на правобережжя: Київ, Умань, Житомир...

Наддніпрянська Україна заплужанилась...

Летять листи...

— ...,Пишу вірші. Напишіть, чи можна вступити до „Плуга”. Посилаю 14 зшитків. Коли мало, пришлю ще 22... Ідеологію поділяю. Пишу, як Шевченко, хоч дядина кажуть, що в мене чепурніше виходить.

... Шановні товариші! Дійшла чутка й до мене, що у вас там є якийсь „Плуг”, що допомагає селянським письменникам. Я вмію вірші писати, та ніколи. Чи не прислали б ви свого „Плуга” виорати моїх дві десятині, а я за цей час написав би віршів. А то як сяду писати, землю відберуть, бо „нетрудовий елемент”, — скажуть...

... Уважаючі мене товариші. Я селянський письменник, прямо від плуга. Чи можна мені до вашого „Плуга” приписатися? Напишіть, пожалуста, чи звільняє це від військової служби і чи можна буде повернути відібрану в мене землю. Посилаю на одвет марку і скільки це буде стоїть...

... Я бувший діякон. Тепер священик. Постраждав за революцію: відібрали ругу й будинок. Пописую. Благочинний говорить, що пишу, як Пушкин. Коли ціна підходяща, пришлю. Гроші наперед, бо многії за сороковуст обіцяють, а як одправиш, ховаються. І когда ето всьо кончиться?...

* *

*

Приходять.

— Здрастуйте!

— Доброго здоров'я!

— Ви будете „Плуг”?

— А що таке?

— Та оце прийшов! Чув, що на селянських письменників навчаєте. Приніс осьдечки клунок віршів... Батько кажуть: „Все пишеш! Усе пишеш... Ішов би куди... Куди б уже йшов... то йшов. Все одно, — кажуть, — толку з тебе чортма ніякого. Взяв би паляницю та пішов, може таки хоч на письменника б виписався.

— Так оце я й прийшов... По дорозі обікрали. Мати дали сто тисяч, так і ті вкрали.

— Ідіть у „Селянський будинок”. Шукайте Пилипенка або Панова, нате записку . . .

— Чи сюди я попав? Це „Плуг”?

— Хай буде це!

— Приїхав з Донеччини! Віршів привіз... Хочу видати. Не знаєте, по чім платять? У мене їх, підходящих таких, рядків тисяч на десять. Коротенькі вірші. Лірика більше. Тільки я дешево не продам...

— А покажіть...

— Ось!

— Не видадуть!

— Як не видадуть?

— Так. Не видадуть... Багато дуже.

— А ви хіба з „Плуга”?

— Ні, я не з „Плуга”.

— Так скажіть мені, хто там у їх головний?! Як-то так — не видадуть?!

— Ідіть у „Селянський будинок”. Шукайте Пилипенка або Панова. Нате записку.

— З Сибіру прийшов! Писав-писав там, а тоді думаю: „Що ж я тут пишу, коли є Україна”. Та оце й прийшов. Подивіться, будь ласка, чи воно куди годяще...

— А чим живете?

— А нічим! Живу та й вже! І пишу. Тим і живу.

.

— Здрастуйте вам, пожалуста!

— Здрастуйте!

— Де тут отой Плуг? Заїдь. — каже стара, — подивись, мо там дешевше, як у капаративі. Орав оце, а воно сатана камінюку підтаскала. І полица так якось угнулась, що як не нажмьош — огріх, як не нажмьош — огріх! А воно при наших достатках .

.

Прокинулись творчі сили, буруном на „Плуг” ідуть...

— Що?! Розворушили?!

— І де тільки вони беруться?!

II

І забалакали про „Плуг” геть усі закутки України нашої від Карпат аж до Кубані...

— „Плуг”! „Плуг”! „Плуг”!

Заворушилися села.

— Та хоч скажіть, на милость Божу, що ж ви з нами робитимете?

— Е! „Скажіть”?! Робитимемо!

А Панів:

— Хтойзна! Може щось і робитимемо!

— „Мугу”... Треба щось, хлопці, робити... Так, братця, не можна. Раз розпочали, назад нікуди. Треба на щось сідять... Багато нас — на віз не влізем. І в гарбу, брат, не всунешся... Платформу, хлопці, цілу треба! Бо без платформи розсипемося!

— А яку платформу?!

— Яку? Урбанізувати села треба.

— Урбанізувати?! Ой! Жалко ж! Там квітки, там телята!

— Жалко?! Самому, хлопці, жалко, та ні чорта не поробиш! Треба. Механізація пішла, індустріялізація, інтенсифікація, соціалізація, матеріялізація, пролетаризація, комунікація, алітерація, тракторизація... Про-о-пали телята!!

— А верби як?! А гусята?!

— Та не плачте, а то й я заплачу... Треба й гусят урбанізувати. Воно таке маленьке, жовтеньке, гарненьке... А доведеться бідолашному штепселя вставити...

— Пища-а-а-а-тима-е-е сердешне...

— Та ми йому потихесеньку... А ви чого, Шевченку, хлипаєте?

— Та лошати жалко! Таке звідочоле, од Машки. На Петра найшлося... Найшлось, та тільки — і-ги-ги-ги! І батіг у мене був восьмерик! От, ляскав!

— „Лошати жалко”?! Гусята?! Телята?! Геви чортові! Та ми, „їдрі його налево” —

— Дайош океанові мязи.
Запрягайте у тумби.
Електричним струменем проріжте...
Це — біла індустрія
в розважливій праці
Г'ех!
Мов грітись на сонці
або купатись в морі,
така трояндова солодість
— праця в заводі!¹⁾

— Та ти такий! Ти Коляда!

— Ну, годі, хлопці! Годі плакати: треба діло робити
Поплакали й досить...

— А я ось уже написав.

— А ну...

— „В тихий вечір прощався я з полем”²⁾.

¹⁾ Гр. Коляда — „Індустрія”...

²⁾ А. Панів.

— Ну, от і добре! Так і всі пишіть. Треба прощатись... Ну, годі, годі хлипати... Воно не так страшно... Поки урбанізуємо, ще мати не раз горішків напече. Їздитимете додому урбанізувати — і горішки їстимете. Не плачте: вони після урбанізації ще смачніші... Так от, значить, будем урбанізовувати село... Машини туди, електрику... Наближати його треба до міста... Щоб спілка робітників і селян...

— І не буде вже села?..

— І не буде... Ні! Як — не буде? Буде! Не плачте... Ми село урбанізуватимемо, а місто селозуватимемо... Тоді так воно й вийде: де тепер місто, там буде село, а де тепер село, там буде місто! Згода?

— Згода! згода!

— Так от, хлопці, й поділяйсь! Одні хай будуть урбанізатори села, а другі селозатори міста. От, Коляда, Крашаниця, Голота, Сенченко, Копиленко, Вразливий, Донченко і ще дехто там, хай урбанізують, а Шевченко, Панів, Панч, Кириленко, Коваленко, Муринець — ті селозуватимуть... Оце наша й платформа. А ідеологія пролетарсько-селянська. У нас конструкуватимемо, а в їх, у панів, деструктуватимемо. А форма і зміст — синтеза. І того трошки й того трошки. Щоб не зариватися. Повагом. Встигнемо, мовляв, — з козами на торг... Ми не авто, — ми „Плуг”... А як хто хоче з „оранки” додому на аероплані — лети... Потому — урбанізація... А так, щоб зовсім тільки те й робить, щоб на ковалі цокать, на авто гудіти — іди в „Гарт”. До Блакитного й Коряка. Потому селозація... Згода?

— Згода! Згода!

— Так от і починайте...

— А можна так, щоб з міста на село динамо, а з села до міста волошки?... Хоч один букет? Дуже люблю волюшки...

— Та носіть...
 — І щебрець можна?
 — Можна й щебрець...
 — Так у понеділок, хлопці, збирайсь...
 — А... а... критика нема... Без критика — як?
 — Як нема? Я — критик!
 — А хто ви такий?
 — Спрашуєте?! Божко! Соціяльна передумова повинна бути! Класовий підход і щоб диференціяція! А то шари успільні й експлоатація визиску. Знову ж таки ціна та цінність з надвартістю. І взагалі, куди воно, й кому потрібне?! А ви питаєте, хто я?
 — Правильно!
 — Так от, хлопці, тепер уже все є. Починайте! Орить!

.

І почалося!..
 ... Революційна річка греблю рве.
 ... Машини на села!
 ... Ромашки на завод...
 ... Індустрія... „Електроплуги”.
 ... „Павперизація”... „Бандити”... „Гей, молоді селюки, осюсюртесья”!
 „Верби над ставом”... „Демонстрація”... Дроти... Телята... Гусята... Поросята... Трактор... Плуг... Соха... Динамо... Хлів... Кабель... Річенька... Океан... Колядки... Щедрівки... Інтернаціонал... Альманах...
 Мало вам?

„ПОНЕДІЛОК”

(Моментальна фотографія — шарж)

„Вісти” у неділю:

Завтра в „Селянськiм будинку” чергова вечiрка
„Плуга”. Початок о 8-й годинi. Вхiд вiльний...

Це що-недiлi.

А це що-понедiлка:

— Сьогодні „Плуг”... От i добре. Я скажу мамi, що
нам лектор сказав, щоб ми одвiдували плужанськi вечiр-
ки... Приходить i ти... Дуже цiкаво... Там таке читають
iнодi... Коляда. Незрозумiле щось... Та й iншi... Трохи
побудемо... А потiм пройдемось... Не забудь тiльки на-
сiння захопити...

— Добре!

.

Восьма година...

— О, о, о! Ото Хвильовий!

— Ото!? А я думала... Так ото вiн такий... I худий
i чорний. А я думала...

— А ото Полiщук! Бачиш: он-он-он! Поет!.. Правда,
не похожий!

— Не похожий...

— А он Тичина... Бачиш, он там за стiл заховавсь?!

— Та де?!

— Та он! Бачиш, он за нiжкою пенсне видно... Ото
Тичина...

— Так ото вiн такий?! Дивись, — i в штанях... А якi
вiршi пише... Вiн жонатий?... Дай насiння!

.

— О-о-о! Пилипенко! Голова! Зараз почнуть!

— Товариші! Прошу зайнять місця! (павза)... Місця, товариші, зайнять прошу... (павза)... Прошу зайнять, товариші, місця!... (павза)... Зараз починаємо! Займіть місця, товариші!

— Шшш-шшш!

— Прошу уваги, товариші! Сьогодні у нас програм такий: спочатку автори зачитують свої вірші, а потім ми ті вірші обговорюватимемо...

Першим зачитає свої вірші т. Коляда Грицько! Прошу...

— Гм! Кхм! „Індустрія”. Поема!

— Як?

— „Індустрія”.

— Ага!

Індустріялізація жартівливо халявами зорить...

Індустрія кліпає віями.

В лісі загартовані лісовики гризуть дуби.

Індустрія пиляє...

А моя пісня!

Лізь своруном в граніт

— Схоронись,

А потім

Ба-бам!

Все.

— Другим зачитає свій вірш молодий початкуючий поет з Поділля, Брунчук!

— Прошу!...

— Тихше, товариші, зачиніть двері!

У неділю мати встала
Курей з хліву виганяла
І я рано вранці встав.
Соловей іще співав,
І таке золоте сонце
Зазираю у віконце.

— Так, товариші! Зараз ми обговоримо ці твори. Бо більш, здається, нікого нема... Хто забирає слово? (павза)... Ну, так слово хто хоче забрати, товариші? (павза)... Нема бажаних?... (павза)... Ну, товариші... Товариші... Хто забирає слово? (павза)...

— Божко, починай!..

— Таке...

— Та починай, Божко!..

— Та доведеться...

— Так, значить, от... Коляда... Чули ми вже його тут не раз. Почули й сьогодні... Що ж ми почули?... Що „індустрія халявами зорить”... Де він бачив ту „індустрію в халявах”... „Індустрія кліпає віями”... Краще б Коляда сам кліпав віями, ніж ота індустрія... Я не розумію, навіщо нам оце читати... Такою поезією розважати тільки слинявих панків, буржуа отих гниданих, а не зачитувати їх отут на шостім році революції. Накопичить-накопичить цілу гору якихось страмних слів і думає, що дав нам індустріяльну поезію... Остогидло вже це. Це, значить, Коляда... А другий... як його... Брунчук... Що там у його?.. „У неділю мати встала”... Невиразно це в його якось... „Мати”... Різні матері бувають... Коли вона мати пролетарська, або незаможницька, хай би й устала... А коли це типова індивідуалістка-власниця, можна було б їй і не вставати... Поет не зазначив, чого вона встала! Яскраво це в його не видно... „Курей з хліву виганяла”... Це так... Але для чого? Коли для того, щоб засмажити собі курку та любенько з своїм чоловіком-куркуликом поїсти, то нам такої поезії не треба... А коли вона їх вигнала для того, щоб потім ще з більшим запалом узятися за класову боротьбу, то це інша справа... А поет цього не виявив... Він ховається чогось... Значить, тут щось непевне... Нема диференціації селянства... Знову ж і сонце... В чие воно віконце засяло?.. Чи у віконце здекласованого

сілського пролетаря, чи в глитаєве?.. коли в глитаєве — нам такого сонця не треба... Такий вірш, по-моєму, ні до чого... Оце, здається, і все...

— Товаришу Шевченко!

— Я скажу коротенько... Коляда... На чорта нам такі поезії? „Лісовики... гризуть... зуби... індустрія... пиляє пісня... своруном... Ба-бам якийсь”... Кому воно потрібне?.. Пролетаріатові? Чи селянинові?... Нікому воно не потрібне... Там десь... у височині ширяє... Не місце їм у „Плузі”... А от що до другого товариша... Як його?.. Буркун... Так я з Божком незгодний... Чого тому Божкові треба, я не знаю?... Курячої диференціяції якоїсь... А мені вірш подобається... Правда, там дієслівні рими, стара трохи форма, але здоровий, цілком зрозумілий вірш... Не всім же бути таким розумним, як Божко!

— Товаришу Копиленко?

— Я, товариші, зовсім не думав виступати... Але мене прикро вражає Божків виступ... Люди пишуть, учаться... Ми всі учимось... Шукаємо. Напрямку шукаємо... Бемось-бемось: куди нам іти... А Божко, він, я не знаю, чого він хоче... Так не можна... В Росії і Єсенім і Пільняк. Всі вони шукають... А Божко чомусь зразу якось, не так якось, а отак якось... Так, товариші, не можна...

— Товаришу Панів?

— Відносно Коляди... Звичайно, в його це все якось не так. У його є гарні образи, а як узяти все цілком, так щось таке ніби без образів... Він, безперечно — поет і талановитий поет, але вірші в його якісь... я б не сказав, що талановиті... Відносно товариша Буркуна... Починає хлопець іще. Стара форма, але є рима... Стара рима, але є форма... По-моєму, хай пише. До „Плуга” прийняти можна.

— Прошу.

— Я не знайомий з літературою зовсім. Я сам селянин. І балакатиму, як із села. Для кого це пишеться? Для селян. Це ж селянські письменники. Хіба селянин оте, що написано, зрозуміє? Коли я не розумію, то куди там тому селянинові? Пишіть так, щоб було зрозуміло...

— Хто ще забирає слово?..

— Дозвольте...

— Прошу!

— Я мало знайомий з літературою... Але мені здається, що нема за що вхопитися... Дайте мені за що-небудь ухопитися, щоб потягти за собою масу. Хоч за волосинку дайте вхопитися, щоб та маса за вами потяглась...

— Хто ще бере слово?

— Товариші! Наш нарід темний, віками гноблений, по польських в'язницях, забитий, несвідомий... Промовте до його зрозумілою українською, пролетарською, інтернаціональною мовою... Він нещасний, катований, віками гноблений український мужик, забитий, несвідомий, він не розуміє, бо йому забороняли, його катували, його в темряві держали, а коли до його промовити зрозумілою українською мовою, то він нещасний, катований, віками гноблений, по польських туртурах скільки він нещасний лиха зазнав, бо йому забороняли, його катували, з його знущалися... Я кінчила...

— Хто ще, товариші?.. Нема нікого. Дозвольте режюмувати! От що, товариші! Як підходити до того, чи іншого твору? Це — головне! А підходити, по-моєму, слід так: для кого твір писаний? На яку він аудиторію розрахований?.. На яку аудиторію розрахований?.. Акурат і тут... Твір Колядин... Колядин, кажу, твір! На яку він аудиторію розрахований?

— Ні на яку!

— Не скажіть, товаришу! Він розрахований... Розрахований, — кажу, — він. Так і твір Брунчуків... На яку він аудиторію розрахований? Коли ми це твердо собі зясуємо, тоді дамо йому й оцінку правильну... Правильну оцінку... Завтра, товариші, об 11 годині збори студії... А тепер дозвольте вечірку закінчити!...

От-так що-понеділка в Харкові. От-так що-вівторка в Полтаві, що-четверга в Києві, що-... що-... що-... та днів на тижні не вистачить вам перелічувати.

РОКУ СЬОМОГО

.
... І коли засурмлять срібно-червоні сурми малиновим сурмом(є таке слово: сурмо, чи нема?), і коли сядуть представники всесвітнього люду трудящого на престолі колективному, оточені червоносяйними молодцями, тоді промовить президія:

— Хай українці йдуть —пускайте!

Тоді ввійдуть на барвисто-зелену поляну всі, хто на початку революції соціальної літературою запричастивсь, і стануть перед престолом колективним..

І скаже тоді президія:

— Товариші! Розкажуйте, що робили року сьомого — Жовтневого?

А голова комуни хліборобської, що на геть усе Правоберіжжя аж до Сяну розпістерлася, піддасть:

— К-к-кажіть п-о-о-слухаємо!

І завгубфінвідділом міста Львова українського погодиться:

— Евентуально, — скаже, — послухаєм!

І слухатимуть.

I

І вийде першим ЦБ

ГАРТУ

і скрикне радісно:

— Хай живе...

— Уже живе! — президія скаже. — Що робили року сьомого? Розказуйте.

І скаже ЦБ Гарту:

Бракувало пленуму! Голова — в Москві, Хвильовий не прийшов, а ми й не знаємо, чи розказувать, чи не розказувать... Як отак, так ніби й розказувать, а як отак, так ніби й не розказувать...

І скаже президія:

— Розказуйте, ЦБ!

І скаже ЦБ:

— Слухайте! Року сьомого найшли ми для „Гарту” прекрасне помешкання. Отак — заля театральна, а отак заля музична, а отак — ательє, а отак — студія літературна, а отак — президія, а отак — притулок для приїжджих...

І скаже президія:

— Молодці!

І скаже ЦБ:

— А ви думали?! Ого! І Наркомос, і відділ мистецтв, як прочули, що ми без помешкання, — Боже мій, що було в Харкові?! Бігають, шукають! І Зїзд агітпропів нас визнав, і Робітниче-Селянська інспекція і ЦК... Всі визнали. Ну, ви ж розумієте, що було тоді в нас! Театральний „Гарт” у Елана на столі масове дійство провадить... Літстудія в кишені у Йогансена... Ательє у Сашка в капелюсі... Для хореографічної „студії” одвели місце на підносі з Настиного самовара... Робота просто кипіла...

Хвильовий ходить та тільки в руки хукає:

— Ех, і подобається ж мені, накажи мене Бог!

— Подобається? Що пиште, тов. Миколо?

— Та так знаєте... Сидів, і як прицілився так, даю вам слово чести, (цілий ключ крижнів летів) на чотириста п'ятьдесять кроків однією дробинкою як бахнув! — так задньому як смальнув під хвіст і дотого правильно взяв

на мушку, що пройшла та дробина із хвоста останнього крижня до роста першого в ключі... Так цілісінький ключ і обемберився... Та ото ще не знаю, хто мій новий роман видрукує... 24 аркушики.

... Тичина радий! Приходить хвалиться...

— Лежав, — розказує, — думав, на який розмір „Вітер на Україну” написати... Повернусь на ліжкові, а ліжко тільки — рип! рип! — рип! На три чверті! Це знак, думаю! На три чверті й пишу... Кволеньке в мене ліжко. Але то нічого — скоро й це одберуть!

... Елан тільки суворий!

— Язви його, каже, душу! Дайте ж мені хоч кінчиком зачепитися, щоб передову написати... Та вийміть ногу з чорнильниці... Чия то нога? Поставте на прибор, а то пером уколю!

І скаже президія:

— А ще що маєте?

І скаже ЦБ:

— В газетах працюємо, в Держвидаві працюємо, в „Червонім Шляху” працюємо. Студію маємо, для робітників інсценізації ставимо, на вечірках читаємо, книжки видаємо... філії маємо...

І скаже президія:

— Ага... Ну, гаразд. „Альманах” видали?

— Видали.

— Скільки чисел?

— Для другого вже матеріяли збираємо! Уже зібрані! Їй-богу, вже!

— Ага... Ну, гаразд! А де Сосюра?

— Він перед тим, як у царство комунізму ввійти всі свої вірші видекламовує. Чотири роки декламує безперестану.... Через два місяці кінчить... І прийде...

— Ага... Ну, гаразд. Ідіть! Присуд оголосимо!

І засурмлять сурми голосно:

— Тру-ту-ту-ту-ту-у-у!
І замовкнуть...
І промовить президія:
— Хто далі?!
І вийде перед президію ЦК

„ПЛУГУ”.

І скаже президія:
— Ну?! Чого наорали?
І скаже ЦК „Плугу”...
— Наорали, наорали...
— Говори хто-небудь один. Хай голова говорить!
І заговорить голова:
— Орали! Цілий сьомий рік орали! Нових лемешів понаковували: дитячий леміш є, драматичний леміш є, літературний леміш є, жіночий леміш є...

— І жіночий є?

— Є!

— Не гнеться?

— Ні! Оре! Скиби тільки великі й рипить, як іде.

— Ну, далі...

— Вечірки тепер уже сотнями. У „Червонім Шляху” працюємо, в Держвидаві працюємо, в газетах працюємо, в театрах працюємо, в Сельбудах працюємо, в хатах-читальнях працюємо...

І скаже президія:

— Добре, хлопці! Тільки ж ви не лише працюйте, а давайте ж змогу й „Селянській Правді” вечорами працювати...

І скаже голова:

— Угу! Та ми помешкання маємо. Після того, як нашу діяльність було ухвалено, — дитяча студія сидить увечері на столі в секретаря „Селянської Правди” на правім ріжку, літературна — на лівім, а жіноча в попільниці.

То нічого, що іноді секретар цигарку об голову жіночої секції гасить... Головне — робота.

— Як з „Альманахом”?

— Виходить під гаслом: „Присилайте матеріали”!

— Присилають?

— Присилають...

— Ага... Ну, гаразд! А чого ото так була Україна завіршувала сьомого року? Хто винен?

— Хто й зна... Пишуть...

— Пишуть, — кажете? Бить не пробували?

— Ні!

— Ага... Ну, гаразд! Ідїть! Присуд оголосимо!

В сурми:

— Тру-ту-ту-ту-ту!

І замовкнуть.

II

І промовить президія:

— Хто далі?!...

І вийде перед президію ЦБ

АСКК

І запитає президія:

— Хто ви за їдні?

— АСКК!

— Це не те, що ЦКК?

— В сто раз більше!

— Ага... Ну, гаразд! Що робили сьомого року?

— Переїздили! Із Київа в Одесу, з Одеси до Харкова.

— „Благополучно”?

— Загубили в Києві пів ЦБ!..

— Знайшли?..

— Знайшлись! Тільки, як падали, ідеологію надбили. Тепер на тім місці якісь надбудови ростуть. Ніби струп... Лікували — не бере. Довелось забрачувати...

— Далі...
— Далі було раніш...
— Ага... Ну, гаразд... Ідіть! Присуд оголосимо...
А сурма тільки
— Ту...
— Годі! Ша!
Вона й замовкла...

III

І скаже президія:
— Хто далі?
І вийде перед президію ЦР
ВСЕУКРПРОЛЕТКУЛЬТУ
І скаже президія:
— Ну?!
— Їй-богу, не винуваті!
— Ну?!
— Майстерня слова... Майстерня дійства...
— Знаряддя до праці?
— Радгосп, гусениця, озима совка, хлібний жук,
ховрашки, коровка, кося і кілька прогорілих крамниць-
книгарень...
— Що інспекція ухвалила?
— Їй-богу, не винуваті! Та то ще й не остаточне!..
— Не похвалила?
— Їй-богу, не винуваті! Ми маємо клуб, маємо буди-
нок, маємо радгосп, маємо книгарні... Ми ж усе маємо...
— Ага... Ну, гаразд... Ідіть. Присуд оголосимо!
— Дядю! Ми вже інститут журналістики!
— Писали коли небудь у журналах?
— Писали! І Федорчєнко в нас писала, Луначарський
у нас писав...

— Ага... Ну, гаразд. Ідїть...

А голова комуни правобережної дивиться, дивиться,
дивиться та тоді:

„Ви жертвою впааали
В нерівній борні”...

А товариш голови шапку зразу скидать.

— Надїнь, — каже голова, — то я з просоння!...

А сурмач питає:

— Може хоч потихеньку засурмить?

— Не треба! Голосника спортиш!

IV

І промовить президія:

-- Хто ще там?

— „Авангард”!

— Чого „авангард”!

— „Авангард”... Ми цілий рік надії подавали...

— Подали?

— Подавали...

— Ну, гаразд... Подавайте й далі... Хто ще?.. Нема...

Перерва. Йдемо на нараду...

— Дозвольте!.. Я ще!

— А ти хто такий?

— Фейлетони писав...

— Двадцять пять!

— Ой! Бийте ж хоч по невідповідальній ставці!

— Там знають, як бить!

.

Присуд оголосимо потім.

МІШКИ ТЕАТРАЛЬНІ

ХТО ВИНЕН?

Розкажу я, братця, вам через віщо не так швидко й не так повно шириться та квітне театральна справа на Україні нашій...

Ширитись — то вона шириться, та не так, як би нам хотілося... А нам би хотілося, щоб у кожному селі, при кожнім селянськім будинку, при кожній хаті-читальні, а то й просто собі при просторій клуні та був би хороший драматичний гурток, злитий, витриманий, солідний...

Щоб так грав, щоб так грав?! Одно слово, ви самі знаєте, щоб як він грав.

Так чого ще нема цього?!

А от послушайте, чого...

Розкажу я вам, братця, про випадки з власної практики. А власна практика в мене була, бо нема ж на Україні такої людини, щоб у „театрі” не грала, і не так просто собі грала, а грала „найкраще од усіх”...

І я грав... І, само собою розуміється, „найкраще од усіх”...

* * *

Діло було, може, давно, а, може, й недавно. Заснували ми аматорський гурток... Артисти всі такі, що „дай тільки показать”...

Було, Терешко прийде до школи, де ото ми збиралися, стане серед хати й каже:

— Я їм як заграю, так, їй-же-богу, як Садовський! От побачите!

Та всі ми були такі, що... Та куди там?!

Сидиш у школі доки ото вчителька прийде (а вчителька в нас за режисера була) і думаєш:

— Ох, і вуса ж намалюю! А сорочку яку надіну та сині штани, та червоний пояс?!... Куди ото Терешко заграє?! Я їм заграю?!

І артистки такі ж, як і ми: хороші... Сидять, насіння лускають, перешіптуються одна з одною... Дивляться на Терешка, чи на котрого з нас, а з очей так і стрибає:

— Почекай! Почекай! Ось я як вивяжусь! Ось я як уквітчаюсь! Буде тобі Садовський!!

* * *

Довго ото ми так ходили, обговорювали все... Пес чекали. Пес у нас не було, так учителька до міста по них послала...

Приїхали песи.

Поприлітали ми до школи, аж тремтимо всі...

Показує вчителька песи: „Ой, не ходи, Грицю, та й на вечерниці” і „Невольник”.

— Почнемо — каже — з „Ой, не ходи, Грицю, та й на вечерниці”. Це — дуже хороша песа... Маруся труїть Грицька, а сама співає... І Хома зарізується... Дуже хороша песа...

Прочитала вона нам ту песу... Песа таки дуже хороша... Про любов... А що вже ролі?! Особливо для Грицька й для Марусі...

— От, як би мені Грицька, — думаю собі.

А Одарка Перепелівна присунулася до мене та:

— Я Марусю гратиму, а ти Грицька! От як заграємо!?! Тільки ж цілуватись не насправжки, а так тільки, щоб губами не притулятися... Губи ніби до губ, а щоб „цмок” — так щоб не зовсім... Добре?

— Добре, — кажу...

— Так ти ж дивись!

— Ну, йдіть, — каже вчителька, — додому, а завтра приходьте — ролі будемо розподіляти...

Цілу ніч не спав я, все думав, які вуса намалюю... І як ото очі ті обмалювати, щоб великі були, великі... І ото думаю собі, як я падатиму, коли мене вже Маруся отруїть... Витягнусь, думаю собі, вже витягнусь, так, ніби мене правцем узяло, праву ногу підйму, вона задрижить, як у корчах, а я так жалісно-жалісно до Марусі:

— Марусе! Що ти наробила?!

І вмру.

І засипаючи, кулаком під рядном нахвалився:

— Подождіть, — мовляв, — я вам заграю!!

* * *

Другого дня були в школі ми всі дуже зарані, ще вчителька й пообідати не встигла...

Ходимо, один на одного поглядаємо й ніхто нікому нічого не говоримо.

— Все одно, я Грицька гратиму, — кожний сам собі думає...

— Все одно, я Марусю гратиму, — кожна сама собі думає...

Вийшла вчителька...

— Ну, хлопці й дівчата, давайте будемо ролі признавати... Марусю, значить, гратиму я...

Зирк я на Одарку на Перепелівну:

— От тобі, думаю, й „цмок так, щоб і не зовсім”...

А дівчата всі — так ніби ото бджоли, коли на них димом пхукнути... Голови в плечі повтягали й на керсетки собі дивляться...

— А от ти, Одарко Перепелівно, — вчителька до Одарки, — Дарину гратимеш... Роля невеличка — ти з нею й управишся як слід...

Дивлюсь: сопе, сопе моя Одарка... А потім:
— Не гратиму я, мабуть!? Мені ніколи... Мати казали, щоб коноплі до посту, щоб допрясти...

Встала Одарка й вийшла...

А за нею всі дівчата з хати — шаміль - шаміль - шаміль...

Залишилися самі хлопці...

— Що це таке з дівчатами? — вчителька питає...

— Хто й зна...

— Ну, що ж, давайте за чоловічі ролі. Грицька погодився грати фельдшер з Декайлівки. Він дуже хороший артист... А хто ж із вас, хлопці, на Потапа та на Хому?... Та до мене:

— Може, ти, Остапе, Потапа заграєш? Із ножем він ото на Грицька накидається...

— А я думав, що я б Гр...

— Ні, Грицька ти не вдереш... То дуже трудна роля... Там трагізму з драматизмом багато... Тобі більше Потап підходить...

— Ні, — кажу, — мабуть, я не гратиму. На тім тижні, батько казали, під хуру треба їхати... Пшеницю до міста веземо! Грайте самі...

І пішов... І думав усю дорогу:

— Потапа я їм гратиму?! Хай самі грають!

І всі хлопці пішли...

І правильно зробили...

Що ж їм маленькі ролі грати, чи що, коли кожний із них може найкраще Грицька заграти...

Не краще, положим, ніж я, а все ж таки...

І не вийшла в нас вистава...

* * *

Хто тут винен? Думаєте, вчителька?

Ні!

Песа винна. Автор винен.

Коли вже ти пишеш песу, пиши так, щоб усі головні ролі були! Хіба тобі не все одно, як писати?! Так чого ж ти одному велику ролю пишеш, головну, а другому — другорядну, маленьку...

Тепер, брат, рівність!

А через авторів і вистави часто не відбуваються...

Театральна справа страждає...

.

Так от, братця, хто винен!

6/II — 1925.

ТАК НІЧОРТА Й НЕ ВИЙШЛО

Така прекрасна справа, а ляснула через дрібницю.
І не проста собі справа, а справа культурно-освітня...
Хороша справа.

Було це давненько...

Було це тоді, коли мої однолітки були ще молодими та буйними й коли я сам був, сказати би не зовсім чорнявий, а так: нестарий і радісний...

А на сцені тоді грати хотілося, так іще дужче, ніж самому залишитися з дяковою дочкою в садку під отими трьома дубами, що з одного кореня ростуть!

Ах, як тоді на сцені хотілося грати!...

І що ж би ви гадали: зорганізувалися...

Отак зібралися, поговорили, поміркували й вирішили.

— Гратимемо!

І песу вибрали, і у волості підходящу кімнату дають, а артистів — хоч греблю гати!

— Гратимемо!

І раптом тоді, як гвіздком у спину:

— А режисер де? Все ж, що називається — ні папи, ні мами в цій справі. Крім талантів, анічогісінько!

— Стійте, хлопці! — Семен каже. — У городі такий ділозводитель, що на сценах грав! Він вивчить...

— Катай, хлопці, за ділозводителем...

Поїхали...

Пять рублів, — ділозводитель каже, — і після вистави вечеря... Сюди й туди підвода... Та щоб слухалися матері вашій чорт.

— Гаразд.
— Пишіть там афішу та вкажіть, хто режисер...
— Добре вкажемо!

* * *

Почалося. Ролі повиписували... Вивчили їх, як „царю небесний, утішителю”.

Три афіші розмалювали, прізвища на афішах усіх артистів (а якже ж би ви гадали!?) повиводили, а внизу: „Режисер Іван Степанович Леваденко”.
Все, як Бог приказав...

* * *

У неділю вистава, а в четвер Іван Степанович приїхав... Зустріли його, як архирея...

— Ну, почнемо, — каже Іван Степанович... — Афіші готові?...

— Ось!

Подививсь Іван Степанович на афішу — і з очей у нього іскра. А потім як гаркне:

— Як?! Ото мене такими літерами надрукували? Мене?! Що вже одинадцятий рік на сценах?!

І зразу аж дві дулі:

— Ось! А не те, щоб я з вами тут воловодився?! Підводу!

— Та, Йване Степановичу, — ми до його. — Та що ви?! Та ми вас якими хочете надрукуємо!

— Щоб отакими, інакше підводу!

— Біжіть, — кажу, хлопці, по папір.. Склеюйте скільки там аркушів і пишіть великими.

Побіг Кіндрат по папір... Клеїть...

Коли це артисти один по одному до Кіндрата:

— І мене ж там більшими!

— І мене!

— І мене!

За суфлера волосний писар був... Прийшов із квадратиком, одміряв на нім вершків так із п'ять:

— А мене як не отакими, і в будку не полізу, і з волости вижену...

— Клей, — кажу, — Кіндрате, щоб на всіх хватило...

Склеїв Кіндрат афішу сажнів на три, як не більш. Написав усіх такими, як хотіли. А режисера в кінці вив такими, що аж до Куземина (сім верстов!) булс видко...

Готова афіша.

А де ж її чіпляти?

На дзвіниці батюшка не дозволяє, а так — ніде не поміщається...

Вирішили почепити на бакалійній крамниці. Дістали драбину, приставили.

— Чіпляй...

Зібралось все село на ту процедуру дивитися.

Поліз Кіндрат на драбину, потяг афішу...

А тут хтось дядька Пилипа штовхнув... Поточився дядько Пилип, наступив на афішу й одірвав режисера, разом із „початок о 8-й год. вечора”...

Як побачив те Іван Степанович, та як закричить:

— Підводу, матері вашій чорт!

Я вам покажу, як режисера одривать... Режисер — усе!

На підводу — й у город... І вечеряти не схотів...

Вистава не відбулася...

*
* *
*

Тепер не те... Тепер режисери не такі, щоб на літери звертали увагу...

А раніш...

Хай йому аби-що: справа вся лягнула.

П Р И М І Т К И

УКРАЇНІЗУЄМОСЬ

Збірка „Українізуємось” вийшла вперше окремо 1926 р. Тут передруковується повного видання творів: „Усмішки”, том третій, Київ 1928, ст. 200—240. Зв'язана вона з акцією т. зв. українізації, що її переводила сов. влада в тому часі на Україні.

„ЧУКРЕН”. 9 ст. А т л а н т и д а: мітичний край, що мав бути між Європою і Америкою. — „В с е ч у х р а ї н с ь к и й д е н ь м у з и к и”: брали в ньому участь і чужинці, головню жида. — 16 ст. *Perpetuum mobile*: прилад для вічного руху, що мав би сам зі себе ворухитися.

Д Е Щ О З У К Р А Ї Н О З Н А В С Т В А. 18 ст. Н о в о р о с і я — давня російська назва Таврії. Ю г о - з а п а д н и й к р а й: давня рос. назва Зах. України. — 19 ст. Б і с к а й с ь к е м о р е (або залив) біля Іспанії; пустеля Г о б і в середущій Азії. — 20 ст. І л о в а й с ь к и й: російський історик. — „Т и т а н і к”, перший модерний великий пароход (потонув 1908 р.).

П Е Р Ш І К Р О К И. 22 ст.: З а в: завідуючий; з а м: заступник завідуючого; з а м з а м з а в: заступник заступника завідуючого. — П а н д е м і ч н и й: пошестливий, такий, що всіх обіймає. — 23 ст. Р о з р я д: службовий ступінь

В О Ь О В И Й С П О С І Б. 25 ст. К о м а т: комуністичний уряд іл). — З а в х о з: завідуючий хозяйством. — В'є з д (рос.): в.

І Т А М Т А К Е С А М Е. 30 ст. Р о з р я д: службовий ступінь. — Н а г р у з к а (рос.): додаток. Двадцять нагрузки: 20% додатку. — С к о р о ч у в а т и: звільняти з посади. — Н Е П: нова економічна політика, що допускала в Світах в рр. 1922—24 індивідуальних купців. — „У р а в н и т е л ь н и й”: „вирівнюючий” податок на індивідуальних купців. — І н к у б а т о р: прилад до вигрівання оят з яєць. — 31 ст. Б л а г б а з: базар у Харкові.

„ТІПУН” В А М Н А Я З И К! 35 ст. Н а р к о м з д р а в: Народний комісаріат (міністерство) здоров'я.

ВИШНЕВІ УСМІШКИ ПОБУТОВІ

Друкувалися спершу в різних збірниках. Тут передруковуються зі збірного видання: „Усмішки”, т. III, Київ 1928.

„РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ”. 38 ст. Трьохпілля: трипільна, мало економічна управа рілі. — 39 ст. Донбасик тут: імя, від Донецького басейну.

„ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ”. 42 ст. Гемонський: чортівський, пекельний.

ЛІТ ЧЕРЕЗ ПЯТЬДЕСЯТЬ. 47 ст. Сельбуд: селянський будинок, читальня. — 48 ст. ДЕЗ Державні Електричні Заведення.

ПОНАД ТУМАНАМИ. 49 ст. Портфель: течка на акти. — 50 ст. Аеродром: летовище. — 52 ст. Укрповітрошлях: підприємство для ведення пасажирських літакових перевозів. — 53 ст. Ангар: аероплянача стайня. О. В. — Скорочувати штати: звільняти з посади. — 54 ст. Гончарівка: передмістя Харкова. — 57 ст. На округу йде: сов. влада знесла полтавську губернію. Полтава залишилась лише осідком округи. — Радгосповий: приналежний до колективного „радянського господарства”. — 58 ст. НКПС: Нар. комісаріат шляхів.

„НРАВСТВІННАЯ РОБОТА”: сбицаєва робота, образок на те, як виглядала „культурна місія” чужинців на Україні. — 62 ст. „Баядерка”, „Еврика”: нічні льокалі в Харкові. — 63 ст. „Джамі”: в свій час модні американські подовгасті черевики. — „Есперо”: рід дорогих папіросок. — 66 ст. Червяк: 10 рублів (від червоної краски банкноту).

КРИМСЬКІ УСМІШКИ

Вперше надруковані 1925 р. Тут передруковуються з „Усмішок”, т. 3, Київ 1928, ст. 5—126.

СИМФЕРОПІЛЬ — ЯЛТА: кримські міста. — 71 ст. „Путеводитель” (рос.): туристичний провідник. — 72 ст. Бахчисарайський водограй відомий із твору Пушкіна під цим заголовком. Бухта (нім.): залив, затока. Соше (фр.): дорога, гостинець. — 75 ст. Теселі, Форос і т. д. назви гір. Ай-Петрі: найвища гора на Криму.